

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Imunita státních představitelů v mezinárodním trestním právu
Immunity of State Officials under International Criminal Law

Konzultant: JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.M.A.

Zpracovatel: Mgr. Christoph Dürr

listopad 2011

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 26. 11. 2011

Mgr. Christoph Dürr

Poděkování

Děkuji paní JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph.D., E.M.A., konzultantce mé rigorózní práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování. V neposlední řadě můj vděk patří též mým drahým rodičům a Belle.

V Praze dne 26. 11. 2011

Mgr. Christoph Dürr

Úvod.....	4
Část A – Vymezení pojmů.....	7
1 Státní představitelé.....	7
2 Trestní jurisdikce	8
3 Mezinárodní trestní právo	10
4 Individuální trestní odpovědnost a odstranění imunity.....	12
5 Imunita	13
5.1 Imunita – obecná definice	13
5.2 Imunita – definice podle subjektu	14
5.2.1 Státní svrchovaná imunita	14
5.2.2 Diplomatická imunita.....	15
5.2.3 Imunita hlavních představitelů státu	17
5.3 Imunita – definice podle typu.....	20
5.3.1 Imunita <i>ratione personae</i>	21
5.3.2 Imunita <i>ratione materiae</i>	21
Část B – Imunita státních představitelů před národními soudy.....	23
6 Státní představitelé a otázka imunity <i>ratione personae</i> z cizí trestní jurisdikce	23
6.1 Osobní rozsah.....	23
6.1.1 Hlava státu.....	24
6.1.2 Hlava vlády a ministr zahraničí	26
6.1.2.1 Případ Yerodia	27
6.1.2.2 Kritika rozhodnutí v případě Yerodia	31
6.1.3 Jiní vysoce postavení státní představitelé.....	34
6.2 Věcný rozsah.....	37
6.3 Výjimky z imunity a zločiny podle mezinárodního práva	38
7 Státní představitelé a otázka imunity <i>ratione materiae</i> z cizí trestní jurisdikce	41
7.1 Věcný rozsah a problematika definice „oficiálních“ a „soukromých“ aktů.....	41
7.2 Osobní rozsah.....	42
7.3 Výjimky z imunity a zločiny podle mezinárodního práva	44
7.3.1 Případ Pinochet.....	45

7.3.2	Případy přiznání imunity <i>ratione materiae</i>	49
7.3.3	Teorie vylučující imunitu <i>ratione materiae</i>	50
8	Závěr.....	57
	Část C – Imunita státních představitelů před mezinárodními soudy.....	59
9	Mezinárodní soud pro císaře Viléma II.....	59
9.1	Versailleská smlouva – článek 227.....	61
10	Norimberský soud	62
10.1	Individuální trestní odpovědnost (čl. 6), problematika doktríny aktu státu a imunita (čl. 7).....	63
10.2	Rozhodnutí Norimberského soudu	65
10.3	Norimberské principy	66
11	Zvláštní soud pro Sierra Leone – Případ Taylor	68
11.1	Právní základ Zvláštního soudu.....	69
11.2	Jurisdikce	70
11.3	Imunita	71
11.4	Alternativní řešení	75
12	Mezinárodní trestní soud	76
12.1	Úvod	76
12.2	Jurisdikce	79
12.2.1	Jurisdikce časová, věcná, osobní a územní.....	79
12.2.2	Jurisdikce nad občany třetích států	82
12.2.3	Rezoluce Rady bezpečnosti OSN podle čl. 13, písm. b) Statutu	86
12.3	Imunita	87
12.3.1	Článek 27 Statutu – Individuální trestní odpovědnost a jurisdikční imunita.....	88
12.3.2	Imunita ze zatčení a interpretace článku 98 odst. 1 Statutu ve vztahu ke státním představitelům třetích států.....	95
12.3.3	Imunita ze zatčení a interpretace článku 98 odst. 1 Statutu ve vztahu ke státním představitelům smluvních stran Statutu.....	98
12.3.4	Rozhodovací kompetence o aplikovatelnosti čl. 98 Statutu	98
12.4	Případ Bašír.....	100
12.4.1	Rezoluce 1593	101
12.4.2	Bašír a problematika jurisdikční imunity	103
12.4.3	Bašír a problematika imunity ze zatčení	106

12.4.4	Shrnutí	107
13	Závěr.....	108
	Závěr.....	110
	Seznam použitých zkratk	113
	Smlouvy	113
	Instituce a státy	113
	Seznam použité literatury a pramenů	114
	Monografie	114
	Články v odborných časopisech.....	114
	On-line encyklopedie	116
	On-line odborné články	116
	Dokumenty OSN.....	117
	Jiné internetové prameny.....	117
	Resumé.....	118
	Abstrakt	120
	Klíčová slova.....	121

Úvod

Cílem této práce je popsat vývoj a současný stav právní úpravy imunity státních představitelů v mezinárodním trestním právu, a to jak před národními soudy, tak před soudy mezinárodními. Problematika imunity v mezinárodním trestním právu státních představitelů je aktuální téma. Jestliže totiž až do konce druhé světové války bylo prakticky nemožné cizího státního představitele postavit před soud a stíhat za zločiny podle mezinárodního práva, založením Mezinárodního vojenského tribunálu pro Norimberk (Norimberský soud) počala nová éra. Statut tohoto soudu nejenže stanovil, že pachatelé válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a zločinů proti míru – zločinů podle mezinárodního práva – jsou za tyto zločiny individuálně trestně odpovědní, ale též zakázal jakoukoliv obranu imunity založenou na oficiálním postavení, které její pachatelé zaujímali.

Můžeme tedy říci, že od druhé poloviny 20. století dochází u imunit v mezinárodním trestním právu k zásadním změnám. Vzhledem k tomu, že od vzniku Norimberského soudu uběhla teprve krátká doba necelých sedmdesáti let, ani doktrína, ani judikatura není v otázkách imunity v mezinárodním trestním právu státních představitelů ještě zcela ustálená. Mnoho právních problémů tedy zůstává prozatím nezodpovězených. Tato práce se snaží na některé z těchto problémů poskytnout odpovědi.

Samotný text práce je rozdělen na tři hlavní části (A, B, C), které se dále člení na jednotlivé kapitoly. Část A poskytuje výklad o nejdůležitějších použitých pojmech, jejichž vysvětlení je pro pochopení širších souvislostí velice důležité. Na začátek bude stručně vymezen pojem *státní představitel*, části B a C tento pojem následně rozvedou v příslušných kapitolách. Velice důležitý je též institut *individuální trestní odpovědnosti*. Vzhledem k tomu, že je rozveden především v souvislosti s výkladem o Mezinárodním vojenském tribunálu, bude o něm obšírněji pojednáno v části C.

Dále bude vysvětlen pojem *trestní jurisdikce* a pět principů, na nichž stát svoji trestní jurisdikci zakládá. Vzhledem k tomu, že pojem *mezinárodní trestní právo* je poměrně široký a není v doktríně jednoznačně vymezen, bude i zde nutno uvést jeho základní významy. Hlavní důraz přitom bude kladen na definici zločinů podle mezinárodního práva. Nakonec bude podán jak obecný výklad o definici pojmu *imunita*, tak i výklad o *imunitě podle subjektů* (státní svrchovaná imunita, diplomatická imunita,

imunita hlavních představitelů státu) či o *imunitě podle typu* (imunita *ratione personae*, imunita *ratione materiae*).

Otázky imunit v mezinárodním trestním právu státních představitelů mohou vyvstat jak před soudy národními, tak před soudy mezinárodními. Ačkoliv právní problémy s tím spojené jsou na každé z těchto dvou úrovní poněkud odlišné, nemůžeme tvrdit, že by tyto dvě úrovně od sebe byly zcela oddělené. Spíše naopak, jsou vzájemně provázané. Tak například judikatura Mezinárodního vojenského tribunálu měla na pozdější judikaturu národních soudů při posuzování otázek imunity obrovský vliv.

Systematika práce v části B vychází z podrobného rozboru dvou typů imunit: (a) imunity *ratione personae* a (b) imunity *ratione materiae*. U obou typů imunity bude stanoven jejich osobní a věcný rozsah a možnost případných výjimek z nich. Ačkoliv o těchto dvou typech imunity bude pojednáno v souvislosti s řízeními před národními soudy, jejich důkladná znalost je nutná i při řešení otázek imunity před soudy mezinárodními. Z tohoto hlediska je část B práce relevantní i pro část C, která pojednává o imunitách před soudy mezinárodními.

Výběr mezinárodních soudů v části C sleduje časovou osu. Přitom pojednává jak o prvních snahách potrestat bývalého německého císaře Viléma II., tak o založení a o kardinálním historickém významu Mezinárodního vojenského tribunálu pro Norimberk. V souvislosti s výkladem o Norimberském soudu je pozornost věnována především Londýnské chartě, norimberským principům a rozhodnutí o potrestání hlavních nacistických válečných zločinců.

Neméně zajímavé je případ Charlese Taylora před Zvláštním soudem pro Sierra Leone (Zvláštní soud). Tento případ je pozoruhodný především proto, že, jak je argumentováno, soud neměl v daném případě právo nad ním vykonat svoji jurisdikci.

Na závěr se zaměřím na Mezinárodní trestní soud, který si jako stálý soud zasluhuje zvláštní pozornost. Zajímavá je především jeho úprava imunit, která mu umožňuje vykonávat jeho jurisdikci nad kýmkoliv, a to i nad občany těch států, které Římský statut neratifikovaly. V této souvislosti bude poté analyzován případ se súdánským prezidentem Bašírem.

Při zpracovávání daného tématu jsem až na malé výjimky vycházel z bohaté zahraniční literatury. Čerpal jsem z dokumentů dostupných na webových stránkách Komise pro mezinárodní právo, z odborných článků, z online encyklopedií jako

například *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, z komentářů k jednotlivým statutům mezinárodních trestních soudů a z judikatury dostupné na webových stránkách příslušných národních a mezinárodních trestních soudů. Místy jsem též čerpal z českých monografií věnovaných mezinárodnímu veřejnému právu a trestnímu právu.

Pro zpracování části A a B mi posloužilo především memorandum Sekretariátu OSN z 31. března 2008 o imunitě státních představitelů z cizí trestní jurisdikce, judikát Mezinárodního soudního dvora ve věci Yerodia a příslušná zvláštní mínění. Při pojednání o imunitách před Mezinárodním trestním soudem (část C) se kromě publikace Otty Triffterera *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article* ukázal být užitečným též článek Paoly Gaeta *Does President Al Bashir Enjoy Immunity from Arrest?*

Právní stav rigorózní práce je k 26. listopadu 2011.

Část A – Vymezení pojmů

Pojmy, které budou v části A vymezeny jsou: (a) *státní představitelé*; (b) *trestní jurisdikce*; (c) *mezinárodní trestní právo*; (d) *individuální trestní odpovědnost* a (e) *imunita*.

1 Státní představitelé

Mezinárodní obyčejové právo neposkytuje žádnou konkrétní definici pojmu *státní představitel*.¹ Vzhledem k tomu, že se jedná o pojem, který je velice široký a neurčitý, bude nutno jej pro účely této práce vymežit. Jeho hranice budou v rámci výkladu vymezeny jak pozitivně, tak negativně.

Jak bude níže rozvedeno, v kontextu imunity se rozlišuje mezi dvěma jejími typy, a to imunitou *ratione personae* a imunitou *ratione materiae*. Imunita *ratione materiae* přetrvává i po opuštění úřadu, a osoba se jí proto může dovolávat i poté. Naproti tomu imunita *ratione personae* zaniká i s úřadem. Každý z těchto dvou typů imunity zahrnuje jiný okruh státních představitelů. Okruh osob, které požívají imunitu *ratione personae*, je ve srovnání s těmi disponujícími imunitou *ratione materiae* podstatně užší. Tato práce si klade za cíl pojednat o trestní imunitě hierarchicky vysoce postavených státních představitelů. Pouze tyto osoby totiž podle mezinárodního obyčejového práva požívají jak osobní, tak materiální imunitu. Pokus o pozitivní výčet státních představitelů, kteří jsou tím míněni, a jimž náleží ten který typ imunity, bude proto učiněn při podrobnějším výkladu o těchto imunitách. Nicméně abychom mohli imunitu okruhu státních představitelů, který bude pro danou práci relevantní, vymežit vůči imunitě diplomatické a vůči imunitě státně svrchované, spokojme se prozatím s pojmenováním této imunity jako „*imunity hlavních představitelů státu*“.²

Z daného tedy vyplývá, že státní představitele můžeme pojmut podle toho, zda požívají oba typy imunity, či nikoliv. Jak již bylo uvedeno, výklad této práce se

¹ Srovnej U.N. General Assembly, 60th Session. International Law Commission. *Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction. Memorandum by the Secretariat* (A/CN.4/596). 31. březen 2008.

Dostupné z WWW: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/290/75/PDF/N0829075.pdf?OpenElement>. [Navštíveno dne 9. září 2011.]

² Srovnej kapitolu 6.2.

omezuje pouze na státní představitele, kterým náleží oba typy imunit. V souladu s tím nutno chápat i pojem státní představitel.

Osobní rozsah imunity *ratione materiae* a imunity *ratione personae* bude vymezen při pojednání o imunitách státních představitelů před národními soudy. U mezinárodních soudů je otázka okruhu státních představitelů ve vztahu k imunitám řešena přímo ve statutech těchto soudů. I tak ale má, jak se ukáže, pojednání o mezinárodních imunitách před národními soudy pro řízení před mezinárodními soudy svoji relevanci.

2 Trestní jurisdikce

Následující výklad se vztahuje k trestní jurisdikci národních soudů.³ V obecné rovině chápeme výkon jurisdikce jako projev svrchované moci státu. Tato moc může spočívat v pravomoci legislativní, exekutivní nebo soudní. Definovat pojem *jurisdikce* je ve vztahu k definici pojmu *imunita* velice důležité. Aby bylo možno stanovit, zda konkrétní státní představitel před národním soudem cizího státu požívá imunitu, bude nutno nejdříve určit, zda má vůbec tento soud v příslušné věci jurisdikci, či nikoliv. Kde není jurisdikce, tam je totiž otázka imunity bezpředmětná. V případě Yerodia⁴ řešeném u MSD popsal rozdíl mezi imunitou a jurisdikcí soudce Guillaume ve svém zvláštním mínění, když zdůraznil, že „*jurisdikce je otázka, o které soud musí rozhodnout ještě předtím, než stanoví imunitu. Jinými slovy, imunita z jurisdikce může existovat jen tam, kde je jurisdikce dána.*“⁵

Můžeme též rozlišovat mezi jurisdikcí trestní a civilní. Předmětem této práce je imunita státních představitelů v mezinárodním trestním právu, a rozhodující proto bude otázka trestní jurisdikce. Mezinárodní právo zná vícero principů, na nichž stát zakládá svoji trestní jurisdikci. Především se jedná o princip teritoriální. Kromě toho mezinárodní právo uznává ještě princip registrace, princip pasivní a aktivní personality, princip ochrany a princip univerzality.

Princip teritoriality zakládá jurisdikci ve vztahu k místu, kde došlo ke spáchání zločinu. Přitom nezáleží na tom, zda pachatel je občanem státu, na jehož území ke

³ Vzhledem k tomu, že mezinárodní trestní soudy otázky své trestní jurisdikce přímo upravují ve svých statutech, bude o jejich jurisdikci pojednáno zvláště u jednotlivých kapitol věnovaných těmto soudům.

⁴ Srovnej kapitolu 8.3.1.

⁵ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 11, pozn. pod čarou č. 13.

spáchání došlo, či nikoliv. Můžeme přitom rozlišovat jurisdikci objektivní a subjektivní. U druhé jmenované se pachatel zločinu dopustí na území státu, ale k následku dochází v cizině. U objektivní jurisdikce naopak platí, že se pachatel jednání dopouští v cizině, ale následek nastává na území státu.

Podle principu registrace se jurisdikce státu vztahuje též na zločiny spáchané na palubě lodi nebo jiného plavidla anebo letadla či jiného vzdušného dopravního prostředku, který je v daném státě registrován.

Pasivní personalita vymezuje jurisdikci státu na základě občanství osoby, proti níž byl zločin spáchán. Je-li tak proti občanu v cizině cizincem spáchán zločin, který je trestný jak podle práva státu občana, tak podle práva cizího státu, ve kterém byl zločin spáchán, lze pachatele stíhat.⁶

U principu aktivní personality je jurisdikce založena na základě osobního pouta mezi občanem a stíhajícím státem, přičemž ke spáchání zločinu občanem mohlo dojít v zahraničí. Vychází se přitom z předpokladu, že se občan jednání, které je trestné podle práva jeho státu, nesmí dopouštět ani na území jiných států. Nic na tom nemění ani skutečnost, že zločin nemusí být na území, kde k němu došlo, trestný. Naopak jednání, které je trestné pouze podle práva cizího státu, na jehož území bylo vykonáno, ale nikoliv podle práva státu občana, nevyvolává trestní odpovědnost ve státě občana.⁷

Princip ochrany se nevztahuje na ochranu individuálních zájmů osob, ale na ochranu zájmů státu a jeho orgánů. Jurisdikce je tak založena pokud se jedná o zločiny proti zvlášť důležitým národním zájmům. Takové zločiny se stíhají bez ohledu na místo zločinu a pachatele.⁸

Princip univerzality zakládá jurisdikci ve vztahu ke zločinům, které útočí na samotné principy lidství. Důležitá je tedy samotná povaha zločinu. Není přitom důležité, kde ke spáchání zločinu došlo. Ani státní příslušnost oběti či pachatele zločinu nehrají ve vztahu k založení jurisdikce žádnou roli. Mezinárodní obyčejové právo v této souvislosti počítá s jedním klasickým případem zločinu, který zakládá jurisdikci podle principu univerzality, a to s pirátstvím. Ačkoliv soudce Guillaume v případě Yerodia uvedl, že opravdová univerzální jurisdikce v obecném mezinárodním právu zatím existuje pouze ve vztahu k pirátství, zároveň vyslovil své přesvědčení, že nelze

⁶ Srovnej JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. str. 66.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž, str. 67.

přehlédnout jasný trend směřující k vývoji univerzální jurisdikce i ve vztahu ke zločinům proti lidskosti.⁹ Rozsah univerzální jurisdikce bývá ovšem pojata i širěji. Podle některých názorů tak kromě pirátství pod univerzální jurisdikci spadají i otroctví, válečné zločiny, zločiny proti míru, zločiny proti lidskosti, zločin genocidy a zločin mučení.¹⁰

Princip univerzality má pro pojednání o imunitách státních představitelů zvláštní význam, neboť někdy bývá vysloveno přesvědčení, že koexistence univerzální jurisdikce a imunity státních představitelů je nemožná, jelikož univerzální jurisdikce činí imunitu v takovém případě irelevantní.¹¹

V současnosti mluvíme též o tzv. quasi-univerzální jurisdikci. Ta se uplatňuje v řadě multilaterálních mezinárodních smluv, především ve smlouvách potlačujících mezinárodní terorismus. Podle těchto smluv je státům ukládáno jednak založit jurisdikci na základě různých jurisdikčních principů, jednak mají povinnost pachatele buď stíhat, nebo jej vydat (*aut dedere aut iudicare*).

3 Mezinárodní trestní právo

V souvislosti s trestní jurisdikcí je nutno též definovat pojem mezinárodního trestního práva. Tento pojem není v doktríně zcela jednoznačně vyjasněn, a můžeme tak mluvit o čtyřech jeho nejdůležitějších významech.¹² Jmenovitě se jedná o trestní právo mezinárodní, mezinárodní právo trestní, mezinárodní trestní právo jako právo mezinárodní spolupráce a mezinárodní právo *stricto sensu* neboli zločiny podle mezinárodního práva.

Trestní právo mezinárodní je nutno chápat jako soubor norem vnitrostátního práva, který upravuje především otázky místní působnosti, aktivní a pasivní personality, princip ochrany a univerzální jurisdikci. Pro odlišení tohoto pojetí od práva

⁹Blíže k tomu srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 13, pozn. pod čarou č. 26.

¹⁰ Tak například čl. 5 Princetonských principů o univerzální jurisdikci z roku 2001 uvádí, že oficiální postavení úřední osoby ji nemá zbavit trestní odpovědnosti za závažné zločiny podle mezinárodního práva, pod které tento článek zahrnuje pirátství, otroctví, válečné zločiny, zločiny proti míru, zločiny proti lidskosti, zločin genocidy a mučení. Srovnej k tomu Memo, str. 15, pozn. pod čarou č. 30.

¹¹ Tamtéž.

¹² Srovnej KRESS, Klaus. International Criminal Law. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

mezinárodního – *mezinárodní trestní právo* – a pro zdůraznění jeho národního charakteru se proto používá inverze přívlastků – *trestní právo mezinárodní*.

Mezinárodní právo trestní se chápe jako soubor mezinárodních smluv zabývajících se zločiny nadnárodní povahy. Obsahem takových smluv je povinnost smluvních stran kriminalizovat a včlenit do svých národních právních řádů jednání těmito smlouvami zakázaná. Odpovědnost tak vyplývá z vnitrostátní normy, která adaptuje mezinárodní smlouvu. Smluvní straně vzniká povinnost buď případ vyšetřovat a podezřelého stíhat, anebo jej vydat (*aut dedere aut iudicare*). Povinnosti vzniklé těmito smlouvami jsou ovšem závazné pouze *inter partes*, a třetím státům tak nevznikají povinnosti, které by přesahovaly rámec obecného práva mezinárodního. Tyto zločiny se proto nazývají *konvencionální zločiny*. Za počátek praxe sjednávání relevantních mezinárodních smluv možno považovat podepsání důležitých smluv mezi lety 1929 a 1937, které pokrývaly padělání peněz, obchod s narkotiky a terorismus. Následně k seznamu konvencionálních zločinů přibyly mimo jiné i korupce, mučení, organizovaný zločin a otrokářství. Pro konvencionální zločiny bývá typické, že spadají pod režim donucení prostřednictvím národních soudů.¹³

Mezinárodní justiční spolupráci lze sice provádět na bezesmluvním základě, ale obecně se bude provádět na podkladě multilaterální smlouvy nebo na základě kombinace dvou a více multilaterálních smluv, na základě bilaterální smlouvy anebo na základě kombinace jedné a více multilaterálních smluv a bilaterální smlouvy.¹⁴

Mezinárodní trestní právo stricto sensu (v užším pojetí) je součástí mezinárodního práva veřejného a je pro ně typická relativní mladost, dynamický rozvoj a smíšený charakter, který kombinuje lidská práva (zločiny proti lidskosti a genocida), mezinárodní humanitární právo (válečné zločiny) a právo mírové. Mezinárodní trestní právo *stricto sensu* je nutno chápat jako soubor norem regulujících *individuální trestní odpovědnost* jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva přímo podle mezinárodního práva.¹⁵ V tomto smyslu chápaný soubor právních pravidel je projevem

¹³ Srovnej KRESS, Klaus. International Criminal Law. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

¹⁴ Srovnej CÍSAŘOVÁ, D.; FENYK, J.; GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008, str. 736.

¹⁵ Někdy se též užívá pojmu „mezinárodní trestní právo v širším pojetí“, který lze chápat jako soubor norem regulujících individuální trestní odpovědnost jednotlivce za zločiny podle mezinárodního práva a tzv. konvencionálních trestních činů.

snahy mezinárodního právního společenství chránit určité základní hodnoty, přičemž se zdůrazňuje jeho právo potrestat (*ius puniendi*).¹⁶ Zpočátku základní společenské hodnoty představoval mezinárodní mír a bezpečnost. Nicméně v souvislosti s vývojem mezinárodního práva se nyní přičítá značný význam i ochraně mezinárodně uznaných lidských práv.

Ačkoliv mohou být zločiny podle mezinárodního práva zakotveny v mezinárodních smlouvách, aby vyjádřily princip legality v jeho nejpřísnější formě, musí být ve své podstatě součástí obecného mezinárodního práva. Jedná se o normy neoddělitelně spojené se základními zásadami mezinárodního společenství jako celku.¹⁷ Současné zločiny podle mezinárodního práva zahrnují zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny spáchané v mezinárodních i vnitrostátních ozbrojených konfliktech a zločin agrese. Tyto zločiny jsou někdy též nazývány *core crimes*. Individuální trestněprávní odpovědnost za ně mohou nést pouze lidské bytosti. Neexistuje zde trestní odpovědnost států.

Zločiny podle mezinárodního práva jsou pravidla *jus cogens*, a není tedy možné se od těchto norem mezinárodního práva odchýlit (*non-derogable*). Pokud by úprava v národním právním řádu určitého státu byla odlišná, bude nutno dát přednost aplikaci norem *jus cogens*. Mezinárodní trestní právo *stricto sensu* může být vynucováno buď mezinárodní trestní institucí, anebo státy, přičemž jurisdikce mezinárodní trestní instituce může být primární (Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii) nebo komplementární (MTS).

4 Individuální trestní odpovědnost a odstranění imunity

Imunita z trestní jurisdikce a individuální trestní odpovědnost jsou dva odlišné pojmy. První z nich je procedurální povahy, druhý je povahy hmotněprávní. Pochopení

¹⁶ Nebude-li na to výslovně upozorněno, bude pro účely této práce nadále s termínem „mezinárodní trestní právo“ pracováno v tomto užším pojetí.

¹⁷ KRESS, Klaus. International Criminal Law. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

jejich vztahu má zásadní významu.¹⁸ Oba tyto pojmy jsou úzce spjaty s vývojem mezinárodního trestního soudnictví a s vývojem hmotného práva, odkazujícího na irelevanci oficiálního postavení. Je nutno si uvědomit, že kontinuální vývoj imunity státních představitelů v mezinárodním trestním právu je výsledkem dynamiky soudní praxe jak soudů státních, tak soudů mezinárodních. Na obou dvou úrovních dochází k vzájemnému ovlivňování a inspiraci. Pro ilustraci historického vývoje mezinárodního trestního práva, konkrétně pro výklad o irelevanci oficiálního postavení a pro výklad o individuální trestní odpovědnosti, proto odkazujeme na kapitolu o Mezinárodním vojenském tribunálu.¹⁹

5 Imunita

5.1 Imunita – obecná definice

Výraz imunita pochází z latinského slova *immunitas*. V právu imunitu chápeme jako *svobodu nebo vynětí z trestního stíhání*. Když soud rozhoduje o určité věci, vykonává svoji jurisdikci. Imunita je překážkou, která soudce omezuje ve výkonu této jurisdikce ve vztahu k určitým osobám nebo předmětu. Imunita tedy zabraňuje výkonu jurisdikce.²⁰ Účelem imunity přitom není zamezit právní odpovědnosti, ale zaručit jiný způsob urovnání. Imunita může být povahy civilní, správní nebo trestní, a každá z nich tedy chrání před určitým druhem řízení. Imunita je navíc upravena jak v právu národním, tak v právu mezinárodním. Na obou úrovních plní poněkud jiné funkce. V národním právu především zaručuje efektivní dělbu moci. Právní řády jednotlivých zemí přitom imunity upravují různě.²¹ V mezinárodním právu imunita zaručuje respekt k rovnosti a nezávislosti států a k urovnání sporů dohodou spíše než skrze diktát jednoho státu. Tohoto cíle je dosaženo tím, že soudu je zakázáno vykonávat jurisdikci

¹⁸ Srovnej O'SHEA, Andre. Individual Criminal Responsibility. *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 14.8.2011.]

¹⁹ Srovnej k tomu kapitolu 10.

²⁰ Zjištění, že jurisdikce je daná, neznamena, že imunita by nebyla aplikovatelná. Absence imunity ale ještě nenaznačuje, že by soud v dané věci měl jurisdikci. MSD se k tomu vyjádřil v § 59 rozhodnutí případu Yerodia, když poznamenal, že i přesto, že různé mezinárodní úmluvy o prevenci a potírání závažných zločinů státům ukládají povinnost stíhat nebo vydat a povinnost rozšířit svoji trestní jurisdikci, nemá takové rozšíření jurisdikce žádný vliv na imunity podle mezinárodního obyčejového práva. Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 18.

²¹ V českém právu imunita v různé míře chrání například prezidenta republiky, poslance a senátory Parlamentu ČR, poslance Evropského parlamentu, soudce Ústavního soudu a jiné soudce nebo veřejného ochránce práv.

nad určitými subjekty jako například nad cizím státem, cizí hlavou státu, diplomatem či jiným státním představitelem.²² Úprava a podmínky imunity u každého subjektu se přitom liší podle právního základu, na kterém je založena. Imunita může být kodifikována mezinárodní smlouvou (diplomatická imunita) nebo může být zakotvena pouze v mezinárodním obyčejovém právu („imunita hlavních představitelů státu“).

Nakonec se imunita může taky dělit podle typu na imunitu funkční (*ratione materiae*) a na imunitu osobní (*ratione personae*). Toto dělení je velice důležité, jelikož otázka, zda konkrétní státní představitel bude, či nebude za spáchaný zločin podle mezinárodního práva požívat imunitu, bude záležet na tom, který z daných typů imunity bude v konkrétním případě aplikovatelný.

5.2 Imunita – definice podle subjektu

Ačkoliv mezinárodní právo neobsahuje žádná pravidla, která by státům ukládala podobu jejich vnitřní struktury, většina států přijala takovou strukturu, která obsahuje následující orgány: hlavu státu, vládu, diplomatické služby, konzulární služby a ozbrojené jednotky státu. Imunitu v mezinárodním právu je proto možné dělit na: imunitu diplomatickou, imunitu konzulární, imunitu státně svrchovanou, imunitu mezinárodních organizací a „imunitu hlavních představitelů státu“.²³ Všechny tyto imunity jsou historicky provázané. Budeme-li proto chtít vysvětlit vývoj „imunity hlavních představitelů státu“ v mezinárodním trestním právu, musíme ji porovnat s ostatními imunitami. Vzhledem k tomu, že si imunita diplomatická a imunita konzulární jsou velice podobné, opomeneme pro účely této práce imunitu konzulární. Vynechán bude též výklad o imunitě mezinárodních organizací, jelikož se práce omezuje na státní představitele, a nikoliv na představitele mezinárodních organizací.²⁴

5.2.1 Státní svrchovaná imunita

Státní svrchovaná imunita je založena na myšlence, že žádný stát nemůže soudit jiný stát před svými soudy. Tato myšlenka vychází z principu svrchované rovnosti států.

²² Srovnej FOX, Hazel. Immunity, diplomatic and state. *The New Oxford Companion to Law*. by Peter Cane and Joanne Conaghan. Oxford University Press Inc. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordreference.com/pub/views/home.html>. [Navštíveno dne 18. srpna 2011.]

²³ Pojem „imunita hlavních představitelů státu“ je zde chápán ve smyslu uvedeném v definici pojmu „státní představitel“, tak jak byl vymezen v kapitole 1.

²⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 19.

Historicky tak všechny státy v mezinárodním právu požívaly rovné a na sobě nezávislé postavení. Postavit jiný stát před své vlastní soudní orgány by tak bývalo znamenalo porušení principu svrchované rovnosti.²⁵ Mluvíme tedy o *absolutní* svrchované imunitě.

S rozvojem států a s přibývajícimi obchodními styky mezi státy a zahraničními soukromými aktéry se ovšem koncepce absolutní svrchované imunity ukázala být nepraktickou, ba neudržitelnou. Státy totiž ztěžily mohly vstupovat do obchodních vztahů se zahraničními soukromými osobami, aniž by zároveň mohly být postaveny před soudní orgán, který by případný právní spor vyřešil. Mezinárodní právo se tak postupně přesunulo k „restriktivní“ svrchované imunitě, která již rozlišovala mezi veřejnými akty (*jure imperii*) a soukromými či obchodními akty (*jure gestionis*). Restriktivní imunita se přitom vztahovala již pouze na akty veřejné. Státy tedy mohly být za vztahy, do kterých vstupovaly ve své soukromé kompetenci, též postaveny před cizí soudy.²⁶

5.2.2 Diplomatická imunita

Diplomatická imunita patří mezi jedno z nejstarších pravidel mezinárodního práva. Již v praxi antických Řeků a Římanů diplomatický zástupce (tehdy zvaný posel) nesměl být týrán nebo podroben jakékoliv formě zatčení.²⁷ Jak v očích Římanů, tak v očích Řeků představovaly mise personifikaci samotného suveréna. Vzhledem k tomu, že nedotknutelnost misí byla akceptována a respektována velkým počtem států, brzy se konsolidovala jako obyčejové pravidlo.²⁸ I později, v dobách raného středověku, byla nedotknutelnost misí zřetelně definována a posvátnou povahu, kterou měla již pod římským právem, měly jak světské, tak církevní mise. I ty tak požívaly stejné obyčejové výsady jako jejich předchůdci.

Imunita z jurisdikce soudů cizího státu, ve kterém diplomatický zástupce vykonává svoji funkci, je pozdějšího data a spadá do 16. století. Co se týče trestní jurisdikce, pravidla imunity rychle nabyly absolutního statusu. Ačkoliv někdy bylo namítáno, že se imunita nevztahuje na zločiny proti přijímajícímu státu, raná praxe států

²⁵ Srovnej též Charta OSN čl. 2 odst. 1.

²⁶ Srovnej čl. 10 Úmluvy Organizace spojených národů o jurisdikčních imunitách států a jejich majetku z 2. prosince 2004.

²⁷ Srovnej VAN ALEBEEK, Rosanne. Diplomatic Immunity. *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

²⁸ Srovnej HANRAHAN, Nick. A History of Diplomatic Imunity and the Development of International Organization Immunity. *Centre for Accountability of International Organisations*. Dostupný z WWW: http://www.caio-ch.org/reforms/Intern_Paper_I.pdf. [Navštíveno dne 14. července 2011.]

toto hledisko nepodporovala. Když tak byl například v roce 1584 španělský velvyslanec v Anglii uznán vinným z účasti na spiknutí proti královně Alžbětě, nebyl zatčen, ale poslán zpět do své země.²⁹

Počátek stálých diplomatických reprezentací můžeme spatřovat v období uzavření Vestfálské mírové smlouvy v roce 1648, která ukončila třicetiletou válku. Nicméně diplomatické orgány se jako stálá instituce ustálily až počátkem 19. století.³⁰ Vzájemná diplomatická zastoupení států jsou dnes již ustáleným a samozřejmým jevem. Diplomatické zástupci plní dvě základní funkce. Jsou jednak zprostředkovateli kontaktů mezi státem vysílajícím a státem přijímajícím, jednak zabezpečují ochranu vlastních příslušníků na území státu přijímajícího.³¹ Navazování diplomatických vztahů se uskutečňuje prostřednictvím bilaterální smlouvy o navázání diplomatických styků, která je právní skutečností, na jejímž základě se uvádí v účinnost komplex obyčejové normativity věnovaný diplomatickým stykům.³² Tento komplex obyčejových pravidel našel svou smluvní podobu ve Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích z roku 1961 (VCDR).

Aby diplomatické orgány mohly vykonávat svoji funkci, vztahuje se na ně diplomatická imunita. Ta je obecně založena na třech rozdílných teoriích: (a) reprezentativní teorie; (b) extraterritoriální teorie a (c) teorie funkční. Podle reprezentativní teorie je diplomat zosobněním cizího suveréna. Jako zosobnění cizího suveréna či jako jeho „*alter ego*“ diplomat požívá stejných imunit jako cizí stát.³³ Podle teorie exterritoriality diplomat vlastně neopouští teritorium vysílajícího státu, ale stále se nachází na půdě vlastního státu, ať jde kamkoliv. Z tohoto důvodu je diplomat podřízen trestní a civilní jurisdikci pouze státu vysílajícího. Ačkoliv obě tyto teorie dnes ještě mají jistou odezvu, v podstatě jsou již opuštěny a nahrazeny teorií funkční, která akcentuje, že výsady a imunity mají zajistit účinný výkon funkcí diplomatické mise.

Již zmíněná Vídeňská úmluva o diplomatických stycích (VCDR) z velké části inkorporovala funkční teorii. Podle VCDR má mezinárodní společenství zájem na tom,

²⁹ Srovnej VAN ALEBEEK, Rosanne. Diplomatic Immunity. *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

³⁰ ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, str. 430.

³¹ Tamtéž, str. 436.

³² Tamtéž, str. 431.

³³ Srovnej MCDONOUGH, Michael B. Privileged Outlaws: Diplomats, Crime and Immunity, *Suffolk Transnational Law Review*. Summer 1997, vol 21, no. 2, str. 476.

zaručit cizím diplomatům imunitu při jejich cestách do zahraničí. Cílem je přispět k rozvoji přátelských vztahů mezi národy bez ohledu na rozdílnosti v jejich ústavním a společenském zřízení a řešit spory diplomatickou cestou. Účelem takových výsad a imunit není prospěch jednotlivce, nýbrž zajištění účinného výkonu funkcí diplomatických misí představujících státy.³⁴ VCDR garantuje například nedotknutelnost místností určených misím a osobní rezidence diplomata, vynětí z daňové povinnosti či nedotknutelnost archivu. Diplomatický zástupce je též vyňat z civilní nebo správní jurisdikce, a to až na několik výjimek.³⁵ Nicméně takové imunity a privilegia nejsou absolutní. Diplomat není vyňat z jurisdikce vysílajícího státu a vysílající stát se může vzdát imunity svého diplomata (*waiver of immunity*).

5.2.3 Imunita hlavních představitelů státu

Jak již bylo uvedeno výše, konkrétní osobní a věcný rozsah imunit hlavních představitelů státu bude vymezen v souvislosti s výkladem o osobní a materiální imunitě. Zcela ústřední místo mezi hlavními státními představiteli přitom má hlava státu. Pro znázornění vazeb mezi imunitou hlavních představitelů státu a imunitou diplomatickou a státně srchovanou se proto na tomto místě omezím na imunitu hlavy státu.

Doktrína imunity hlavy státu bývala v mezinárodním právu tradičně spojována s myšlenkou o státní svrchované imunitě, jelikož se stát a vládce dříve chápali jako jedno a totéž. Původně tak nebyl rozdíl mezi imunitou státu a imunitou hlavy státu. Až později se na imunitu hlavy státu počalo nazírat jako na samostatný institut.³⁶ Nemalou inspirací pro vývoj této imunity byla imunita diplomatická. Na tom nemění nic ani skutečnost, že mezinárodněprávní úprava imunity hlavy státu zůstává nadále poněkud neurčitá a neustálená. Oproti právu diplomatických a konzulárních imunit, které doznaly

³⁴ Srovnej preambule k VCDR.

³⁵ Článek 31 VCDR stanovuje:

„1. Diplomatický zástupce je vyňat z trestní jurisdikce přijímajícího státu. Je rovněž vyňat z jeho jurisdikce civilní a správní, s výjimkou případů, že jde:

a) o žalobu věcnou týkající se soukromé nemovitosti na území přijímajícího státu, ledaže ji vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;

b) o žalobu týkající se dědictví, v němž je diplomatický zástupce vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem nebo odkazovníkem jako soukromá osoba, a nikoliv jako zmocněnec vysílajícího státu;

c) o žalobu týkající se jakéhokoliv svobodného povolání nebo obchodní činnosti, jež diplomatický zástupce vykonává v přijímajícím státě vedle svých úředních funkcí.“

³⁶ Srovnej TUNKS, Michael A. Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity. *Duke Law Journal*. December 2002, vol 52, no. 3, str. 653.

kodifikace ve Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích a ve Vídeňské úmluvě o konzulárních stycích z 24. dubna 1963, mezinárodní právo imunity hlavy státu postrádá podobnou úpravu v multilaterální smlouvě. Nadále tak budeme muset hledat odpověď na obsah této imunity v mezinárodním obyčejovém právu.

1. Teorie absolutní imunity hlavy státu

Historicky byla hlava státu pokládána za stát neboli za ztělesnění státu, a mluvilo-li se o doktríně absolutní státní svrchované imunity, spadala pod ní i hlava státu. Podle teorie svrchované rovnosti států (*par in parem non habet imperium*) žádný stát není v pozici nadřazené jinému státu, tudíž žádný suverénní monarcha nemůže být podroben jurisdikci jiného suverénního monarchy. Jak již bylo zmíněno výše, státy (a tudíž i hlava státu) zpočátku požívaly pod doktrínou státní svrchované imunity imunitu absolutní. Nebylo proto nutno uvažovat o jednáních hlavy státu jako o úkonech ve veřejné či v soukromé kompetenci.³⁷ Hlava státu byla zcela vyňata z individuální odpovědnosti. Teorie absolutní imunity považovala imunitu za základní právo státu, jelikož tím byl vyjádřen princip svrchované rovnosti.³⁸ Jak bude níže uvedeno, dnes se již imunita hlavy státu považuje za odlišný právní pojem než státní svrchovaná imunita.³⁹ To ovšem neznamená, že dnes již nenajdeme žádné zastánce teorie absolutní imunity. Například bývalý americký ministr zahraničí Henry Kissinger je toho názoru, že jediné takto koncipovaná imunita podporuje efektivní fungování státu a umožňuje nerušený výkon funkce nejvyšších státních představitelů. Bez této imunity by jiné státy podle něj mohly iniciovat politicky motivované soudní procesy, které by mohly narušovat vnitřní a vnější vztahy příslušných států. Kissinger je vůči útokům na tradiční doktrínu imunity hlavy státu velmi kritický. Podle něj by se mezinárodní právní systém neměl změnit v bitevní pole, kde státy navzájem obviňují a stíhají.⁴⁰

³⁷ Např. francouzský král Ludvík XIV, tento princip vystihl vystižně svým známým tvrzením: „*L'état, c'est moi!*“

³⁸ Srovnej například rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *The Exchange v. McFaddon*, 11 U.S. 7 Cranch 116 116 (1812), ve kterém vyjádřil „dokonalou rovnost a absolutní nezávislost“ státu (a tedy i monarchy) ve vztahu k cizímu suverénovi. Dostupný z WWW: <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?court=US&vol=11&invol=116>. [Navštíveno dne 10. srpna 2011.]

³⁹ Srovnej kapitolu 5.2.3.

⁴⁰ Srovnej *All Things Considered: New Trend Toward Universal Jurisdiction* (National Public Radio broadcast, Aug. 8, 2001). Kissingerova opozice vůči možnosti zahájení soudního řízení s hlavami státu

Je vskutku třeba brát též na zřetel skutečnost, že hlavy státu reprezentují stát navenek, plní důležité diplomatické funkce a mají zcela zvláštní postavení jako symbol státní svrchovanosti. Musí se jim proto dostat dostatečné ochrany, aby svoje funkce mohly nerušeně plnit. Hlava státu, která může volně cestovat do zahraničí bez toho, aby se musela bát zatčení, takto může posilovat mezinárodní styky a tím naplnit jeden z tradičních cílů státní svrchovanosti. Bez záruky imunity by představitelé státu mohli chtít raději zůstat doma, než aby se vydali nebezpečí zatčení⁴¹

2. Teorie restriktivní imunity hlavy státu

Změnou absolutní státní imunity na restriktivní byl jasně potvrzen nový trend v mezinárodním právu, který poukazoval na to, že státy jsou ochotny přistoupit k omezení své imunity, jelikož se jim tak otevírá možnost lépe rozvíjet obchodní vztahy se zahraničními osobami.⁴² V souvislosti s tím vznikla politická a filozofická otázka osudu imunity hlavy státu. Měla by hlava státu být podrobena restriktivní imunitě, nebo by měla naopak kvůli svému zcela výjimečnému postavení zaujmout pozici jinou? Odpověď není lehká a prozatím nepanuje ani žádná jednoznačná shoda v tom, která z teorií o imunitě nejlépe vyhovuje požadavku prosazovat individuální trestní odpovědnost na jedné straně a požadavku respektovat autoritu státního představitele na straně druhé. Nicméně je patrné, že se státní praxe spíše vzdaluje od absolutní teorie imunity a že se otevírá větší prostor pro odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva i pro hlavy státu.⁴³ Zastánci restriktivní imunity hlavy státu tvrdí, že koncepce absolutní imunity, která by znemožnila vykonat spravedlnost nad nejvyšším reprezentantem státu i za ty nejzávažnější zločiny, není v souladu s trendem ochrany

není nijak překvapivá. Sám Kissinger za časů výkonu úřadu ve službách Spojených států amerických byl zapleten do řady případů porušování lidských práv v Chile, kdy USA podporovaly diktátorský režim Augusta Pinocheta. Chile, Argentina a Francie po něm žádají, aby o těchto případech svědčil před soudem.

⁴¹ Srovnej O'DONNELL, Kaitlin R. Certain Criminal Proceedings in France (Republic of Congo v. France) and Head of State Immunity: How Impenetrable Should the Immunity Veil Remain? *Boston University International Law Journal*. Fall 2008, vol 26, no. 2, str. 384

⁴² Srovnej TUNKS, Michael A. Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity. *Duke Law Journal*. December 2002, vol 52, no. 3, str. 655.

⁴³ Srovnej O'DONNELL, Kaitlin R., op. cit., str. 384.

základních lidských práv, který především od konce 20. století zaznamenal na mezinárodní scéně stále silnější ohlasy.⁴⁴

Při bližší analýze je patrná podoba imunity diplomatické a restriktivní imunity hlavy státu. Diplomatická imunita představuje určitou formu restriktivní imunity, která chrání před soudními procesy v cizích jurisdikcích. Diplomatický zástupce je zcela vyňat z trestního stíhání. To samé platí pro civilní spory, s výjimkou případů, kdy se jednání týká jeho soukromého majetku nebo jeho soukromých obchodních aktivit, které jsou mimo rámec jeho oficiálních funkcí. Po odchodu ze služby přestávají být činy, kterých se diplomatický zástupce dopustil před dobou výkonu úřadu nebo během ní, kryty imunitou.⁴⁵ Tato imunita, která se váže k výkonu úřadu, se nazývá imunita osobní (imunita *ratione personae*).

Nicméně na akty, které spadají pod oficiální úkony diplomatického zástupce, se vztahuje imunita i po odchodu z úřadu. Jedná se o imunitu materiální (imunita *ratione materiae*). Imunita materiální je založena na domněnce, že diplomatova jednání lze přisuzovat vládě, kterou reprezentuje, a nikoliv jeho vlastní volbě. Jelikož je úprava diplomatického práva kodifikována ve VCDR a diplomatické imunity a výsady jsou ve státní praxi prakticky univerzálně respektovány, mohlo by se zdát, že diplomatická imunita je ideálním inspiračním zdrojem pro vymezení méně jednoznačné imunity hlavy státu. Parametry diplomatické imunity jsou koneckonců relativně jasně a dobře definovány. Je ovšem nutno přihlížet ke skutečnosti, že odpovědnost u hlavy státu je mnohem širší než u diplomatických zástupců, čemuž musí imunita chránící hlavu státu odpovídat.⁴⁶ Proto i širší rámec ochrany hlavy státu má své opodstatnění.

5.3 Imunita – definice podle typu

V rámci pojednání o rozsahu imunit státních představitelů z cizí trestní jurisdikce je nutno položit si tři základní otázky: (a) Kteří státní představitelé imunitu z trestní jurisdikce požívají? (b) Na jaká jednání se taková imunita vztahuje? (c) Zná mezinárodní právo nějaké výjimky či omezení imunity? Odpovědi na tyto otázky se liší

⁴⁴ Srovnej kapitolu o Mezinárodním vojenském tribunálu.

⁴⁵ Srovnej čl. 39 odst. 2 VCDR.

⁴⁶ Tak například právní oddělení kanadského ministerstva zahraničí činilo rozdíl mezi odpovědnostmi diplomatickými a exekutivními, když uvedlo, že „(...)Kanada musí v souladu s mezinárodním právem a praxí hlavě státu a jeho rodině přiznat minimálně stejnou míru výsad a imunit, kterou zaručuje Vídeňská úmluva o diplomatických stycích“. Srovnej memorandum z 31. ledna 1981, *Canadian Yearbook of International Law*, str. 324.

podle toho, na který typ imunity se ptáme. V obecném mezinárodním právu můžeme rozlišovat mezi dvěma typy imunity: imunitou *ratione personae* a imunitou *ratione materiae*. Každá z nich spočívá na jiných principech. Zda bude možno případného pachatele zločinu podle mezinárodního práva trestně stíhat, bude mimo jiné záležet i na tom, který typ imunity se na něj vztahuje.⁴⁷ Jestliže část B této práce hledá odpovědi na výše uvedené tři základní otázky, na tomto místě se hodí stručná charakteristika obou typů imunit.

5.3.1 Imunita *ratione personae*

Mezinárodní právo imunitu *ratione personae* neboli osobní imunitu váže pouze k úřadu *některých* státních představitelů, a nikoliv ke všem. Vzhledem k tomu, že se váže k úřadu, ztratí daná osoba tuto imunitu poté, co úřad opustí, a není tedy trvalá. Mezinárodní obyčejové právo již dlouho stanoví, že se tato imunita vztahuje na hlavu státu a na akreditované diplomaty.⁴⁸ Praxe ovšem ukazuje, že její osobní rozsah je širší. Kromě norem obyčejového práva udělují též mezinárodní smlouvy osobní imunitu diplomatům, představitelům států při mezinárodních organizacích a jiným úředníkům při zvláštních misích.⁴⁹ Osobní imunita je zdůvodněna potřebou hladkých mezinárodních styků. Obtěžování a zásahy jiných států by tak pro státní představitele znamenaly znemožnění výkonu jejich úřadu. Osobní imunita má být prostředkem, který takovým zásahům efektivně zabrání.

5.3.2 Imunita *ratione materiae*

Imunita *ratione materiae* neboli též materiální či funkční imunita je svým rozsahem širší než imunita *ratione personae*. Tato imunita se nevztahuje k úřadu, ale k samotnému aktu (*conduct-based immunity*). Vztahuje se na všechny akty provedené v zastoupení státu a požívají ji jak státní představitelé, tak i osoby jiné, jednají-li

⁴⁷ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 52.

⁴⁸ Důležitost nedotknutelnosti ambasád a diplomatických zástupců vyjádřil MSD již v minulosti jako jeden ze základních předpokladů interakce mezi státy. Blíže k tomu srovnej rozhodnutí MSD z roku 1980 ve věci *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran)*. MSD v dané věci stanovil (§ 91), že „ve vztazích mezi státy není podstatnějšího požadavku než nedotknutelnost diplomatů a velvyslanectví, (...) a tak v průběhu dějin národy všech vyznání a všech kultur dodržovaly vzájemné závazky k tomuto účelu. Zavedení diplomacie se ukázalo jako podstatný nástroj účinné spolupráce v mezinárodním společenství, jenž dovoluje státům bez ohledu na rozdíly v jejich ústavních a společenských rádech dospět ke vzájemnému pochopení a řešit své rozdíly mírovými prostředky.“

⁴⁹ Srovnej například Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích, Vídeňskou úmluvu o diplomatických stycích nebo Úmluvu o výsadách a imunitách Organizace spojených národů.

v zastoupení státu. Oproti imunitě osobní nepřestává materiální imunita působit ani po opuštění úřadu, a to právě proto, že lpí na aktu, nikoliv na úřadu.⁵⁰

Existují dvě související politiky podporující udělení materiální imunity. Za první, tento typ imunity působí jako hmotněprávní obrana. Její hmotněprávní stránka spočívá v tom, že odklání odpovědnost za úkon osoby, která jej provádí, ke státu. Předpokládá se, že osoba, která úkon provádí, tak nečiní za sebe, respektive z vlastní vůle, ale pouze jako zhmotněná vůle státu. Nejedná-li osoba za sebe, nemůže nést ani odpovědnost.⁵¹ Z toho plyne, že materiální imunita pro státní představitele je širší než imunita státu. Státní představitel by totiž požíval imunitu nejen s ohledem na svrchované akty státu, ale též za oficiální, ale nikoliv svrchované akty. Za posledně jmenované stát již ovšem imunitu nepožívá. Podle této interpretace je imunita *ratione materiae* svou podstatou vyjádřením doktríny aktu státu (*act of state doctrine*) a je srovnatelná s imunitou, kterou požívá sám stát.⁵²

Za druhé, materiální imunita může být též chápána jako procedurální obrana. Procedurální povaha spočívá na principu státní svrchované rovnosti. Jsou-li státy svrchované, bylo by dovedení k odpovědnosti osoby jednající za stát (za předpokladu, že tato osoba skutečně jedná v souladu s vůlí státu) nepřímým zásahem do svrchované rovnosti státu.⁵³ V tomto procedurálním smyslu představuje imunita *ratione materiae* stejně jako imunita *ratione personae* procesněprávní překážku jurisdikce. Tato práce vychází z procedurálního chápání imunity *ratione materiae*.

⁵⁰ Srovnej k tomu kapitulu 7.2.

⁵¹ V tomto duchu rozhodl i ICTY v kauze Blaškić, když potvrdil, že osoba jednající v zastoupení státu nemůže nést negativní důsledky za akty, které jí nemohou být připsány na vrub. Materiální imunita je podle soudu konsolidovaným a mnohokrát potvrzeným pravidlem mezinárodního obyčejového práva sahajícím až do 18. století.

⁵² Podle doktríny aktu státu za oficiální akty vykonávané v zastoupení státu odpovídá pouze stát, a nikoliv osoba, která jednala v jeho zastoupení. Ve věci *Attorney General of Israel v. Eichmann*, 36 ILR (1962) 5 Nejvyšší soud Izraele stanovil: „(...) teorie ‚aktu státu‘ znamená, že akt, který vykonává osoba jako orgán státu – ať se jedná o hlavu státu nebo o úřední osobu jednající na základě vládního rozkazu – musí být chápán pouze jako akt státu. Z toho plyne, že pouze stát může nést odpovědnost a že jiný stát nemá právo potrestat osobu, která akt vykonala. Kdyby tomu tak nebylo, jeden stát by zasahoval do vnitřních záležitostí druhého, což je v rozporu s pojetím států jako svrchovaných rovných entit.“

⁵³ Srovnej AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no.4, str. 827.

Část B – Imunita státních představitelů před národními soudy

6 Státní představitelé a otázka imunity *ratione personae* z cizí trestní jurisdikce

Imunita *ratione personae* či osobní imunita je charakteristická svým širokým věcným rozsahem a úzkým osobním rozsahem. Značnou pozornost přitahuje především otázka imunity stávajících hlav států. Oproti civilním sporům, ve kterých se otázka imunity řeší poměrně často, se v trestních řízeních tento problém vyskytuje výrazně méně. V posledních letech a v současnosti se nicméně i v trestních řízeních stále častěji řeší otázka imunity těch nejvýše postavených státních představitelů.⁵⁴

6.1 Osobní rozsah

Vymezení osobního rozsahu imunity *ratione personae* předpokládá stanovení kategorií osob, které tato imunita chrání. Státní představitele, jimž imunita náleží, můžeme dělit na tři kategorie: (a) hlava státu; (b) hlava vlády a ministr zahraničí; a (c) jiní vysoce postavení státní představitelé. Nižší státní představitelé tuto imunitu nepožívají. Výjimku představují diplomatičtí zástupci, které chrání čl. 31 odst. 1 VCDR, zástupci zvláštních misí podle čl. 31 odst. 1 Úmluvy OSN o zvláštních misích z roku 1969 a osoby vyjmenované v článku 30 Vídeňské úmluvy o zastoupení států v mezinárodních organizacích univerzálního zaměření z roku 1975. Imunita těchto osob je tedy kodifikována.⁵⁵

Osobní imunita je časově omezena na období výkonu úřadu. Po výkonu úřadu odpadá a dále danou osobu chrání již pouze imunita *ratione materiae*. Tento princip, který imunitu *ratione personae* časově omezuje, je též potvrzen judikaturou. Například španělská Audiencia Nacional v trestních řízeních imunitu přiznala Fidelu Castrovi, stávající hlavě státu Kuba, Augustu Pinochetovi, bývalé hlavě státu Chile, ji ovšem přiznat odmítla.⁵⁶

⁵⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 58.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ V případě Augusta Pinocheta Audienci Nacional s ohledem na imunitu zdůraznila rozdíl mezi stávající a bývalou hlavou státu. V případě Fidela Castra uvedla, že imunita cizí státní hlavy není zakotvena ve VCDR, ale v bilaterálních smlouvách a v mezinárodním obyčejovém právu. Srovnej k tomu Memo, str. 59, pozn. pod čarou č. 228.

6.1.1 Hlava státu

Osobní imunita z cizí trestní jurisdikce garantovaná hlavám státu se v současné době zdá být nepopíranou. MSD v rozhodnutí případu Yerodia jasně potvrdil, že určití držitelé vysokých státních úřadů jako je hlava státu, jsou vyňati jak z civilní, tak z trestní jurisdikce jiných států. MSD osobní imunitu hlavy státu potvrdil v rozhodnutí věci *Džibutsko proti Francii*⁵⁷ zjištěním, že hlava státu požívá plnou imunitu z trestní jurisdikce.⁵⁸ Kromě toho i právní řády některých států tuto imunitu potvrzují.⁵⁹ Judikatura národních soudů též potvrzuje plnou trestní imunitu stávajících hlav států. Potvrzuje to jak tradiční judikatura garantující imunitu panovníkovi⁶⁰, tak i aktuálnější judikatura. V roce 1984 například Ústavní soud Spolkové republiky Německo ve svém rozhodnutí ve věci Honecker⁶¹ ze 14. prosince 1984 zamítl žádost na určení kompetentního soudu v trestní věci s Erichem Honeckerem, hlavou státu Německé demokratické republiky. Stanovil tak s odvoláním na imunitu z cizí trestní jurisdikce garantované mu mezinárodním obyčejovým právem.⁶²

Podobně v roce 1999 Nejvyšší soud Španělska odmítl nad Fidelem Castrem, stávající hlavou státu Kuby, vykonávat ve smyslu čl. 23 odst. 4 španělského zákona o soudní pravomoci z roku 1985 trestní jurisdikci, jelikož je chráněn imunitou. Tato imunita se dle soudu vztahuje i na zločiny podle mezinárodního práva.⁶³

Jiným příkladem je případ s bývalou hlavou Velké libyjské arabské lidové socialistické džamáhírije (Libye), Muammarem Kaddáfím. Tak například v březnu roku 2001 francouzský *Cour de Cassation* (Kasační soud v Paříži) rozhodl, že Muammar Kaddáfí požívá imunitu v případě, ve kterém byl obžalován z toho, že nese vinu za

⁵⁷ Srovnej rozhodnutí MSD *Některé otázky vzájemné asistence v trestních záležitostech (Džibutsko proti Francii)* ze 4. června 2008.

⁵⁸ Srovnej *Džibutsko proti Francii*, § 170.

⁵⁹ Srovnej k tomu např. oddíl 20 zákona Velké Británie o státní imunitě z roku 1978, který imunitu přiznává též „suverénu nebo jiné hlavě státu“.

⁶⁰ Srovnej např. druhou zprávu (U.N. Doc. A/CN.4/331, str. 207, § 36) zvláštního zpravodaje Somponga Sucharitkula z roku 1980, ve které uvedl, že je v mezinárodním právu pevně zakotveno, že cizí panovník požívá jurisdikční imunitu, která zahrnuje i imunitu ze zatčení na území cizího státu. Jako tuto praxi potvrzující uvedl případy *Mighell v. Sultan of Johore* (1893) (United Kingdom, *The Law Reports of the Incorporated Council of Law Reporting, Queen's Bench Division, 1894* (London), vol. I, str. 149) a případ *Wadsworth v. Queen of Spain and De Haber v. Queen of Portugal* (1851) (*Queen's Bench Reports*, new series, vol. XVII (London, Sweet, 1855), str. 171) .

⁶¹ Srovnej *Re Honecker*, případ č. 2ARs 252/84.

⁶² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 60.

⁶³ Srovnej SINGERMAN, Daniel M. It's Still Good to be the King: An Argument for Maintaining the Status Quo in Foreign Head of State Immunity. *Emory International Law Review*. 2007, vol 21, no. 1, str. 443.

teroristický bombový útok na francouzské civilní letadlo. Při tomto útoku zahynulo 170 osob. Nejvyšší soud tím zvrátil rozhodnutí soudu nižší instance, který odmítl Kaddáfimu jako stávající hlavě státu imunitu přiznat. Ve svém zdůvodnění soud uvedl: „*Mezinárodní obyčej, při absenci specifických mezinárodních ustanovení dotčené strany zavazujících, vyjímá úřadující hlavy státu z řízení před trestními soudy cizích států.*“⁶⁴

V roce 2004 odmítl britský soudce v rozhodnutí ze 14. ledna ve věci *Tatchell versus Mugabe* proti Robertu Mugabemu vydat zatýkácí rozkaz obviňující jej ze zločinu mučení. Soudce uvedl, že Mugabe má na základě oddílu 20 britského zákona o státní imunitě jako stávající hlava státu nárok na imunitu. Aktivista Peter Tatchell, který se domáhal vydání zatýkácího rozkazu, tvrdil, že Mugabe byl odpovědný za akty mučení, kterých se dopustily úřední osoby státu Zimbabwe, a že není naděje, že by byli trestně stíháni zimbabwskými soudy. Britský soudce zatýkácí rozkaz odmítl vydat na základě následujícího argumentu: „*Otázka, kterou se zabývám, je ta, zda Robert Mugabe jako hlava státu požívá trestní imunitu. V současné době je prezidentem Zimbabwe. Pan Tatchell argumentoval, že doktrína státní imunity není slučitelná s mezinárodním závazkem státu stíhat závažné zločiny, na které se vztahuje univerzální jurisdikce. Pan Tatchell se mě snažil přesvědčit, že princip univerzální jurisdikce má přednost i před principem imunity zaručené stávajícím hlavám státu. Ačkoliv se mezinárodní právo vyvíjí, současné mezinárodní obyčejové právo zaručuje všem hlavám státu absolutní imunitu. Na základě uvedeného musím konstatovat, že Robert Mugabe, hlava státu Zimbabwe, požívá imunitu, a není proto možné jej jakkoliv zadržet. Nemohu proto žádosti o vydání zatýkácího rozkazu vyhovět.*“⁶⁵

Jako jiný příklad soudního rozhodnutí potvrzujícího současnou praxi, která hlavě státu zaručuje absolutní imunitu, lze uvést případ pana Kagameho, hlavy státu Rwanda. V jeho případě španělská Audiencia Nacional rozhodla s odvoláním na rozhodnutí v případě Yerodia, že španělské soudy nemohou svoji trestní jurisdikci proti Kagamemu za údajné zločiny genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a teroristické útoky vykonávat.⁶⁶

⁶⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 61.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

Imunita *ratione personae* stávající hlavy státu byla potvrzena též soudy, které rozhodovaly o imunitě bývalých hlav státu. Tak například někteří lordi uznali, že pokud by generál Pinochet v době, kdy se rozhodovalo o jeho vydání, ještě býval prezidentem, situace by bývala byla jiná.⁶⁷

Existují různé teorie, které zdůvodňují nutnost garance imunity *ratione personae* hlavě státu. Tradičně se vycházelo ze zvláštního postavení, které panovník jako hlava státu požíval podle principu *par in parem non habet imperium*. Podle jiné teorie hlava státu představuje ztělesnění státní suverenity, a proto jí musí být prokázána dostatečná úcta. Modernější teorie zdůrazňují spíše potřebu efektivního výkonu úřadu ve jménu státu.⁶⁸ Ať již aplikujeme jakoukoliv z teorií, nepochybné je to, že imunita hlavy státu slouží především vzájemným zájmům států v jejich bilaterálních vztazích. Především u hlavy státu, která vykonává reprezentativní funkci, a která má důležité postavení ve vnitřní struktuře státu, je proto nutné, aby jí byla zaručena patřičná ochrana. Jak níže ukáže případ Pinochet, zcela jiná je ovšem situace u *bývalých* hlav státu.⁶⁹

6.1.2 Hlava vlády a ministr zahraničí

Pro otázky osobní imunity hlavy vlády a ministra zahraničí je relevantní především případ Yerodia, ve kterém MSD řešil otázku, zda stávající ministr zahraničí Demokratické republiky Kongo Abdulay Yerodia Nombasi požívá imunitu *ratione personae*.⁷⁰ Rozhodnutí se ale neomezuje pouze na otázky imunity ministrů zahraničí, ale též dává odpověď na otázky imunity hlavy vlády a implicitně i jiných státních představitelů.⁷¹ Ačkoliv toto rozhodnutí není bez problému⁷² a nechalo řadu otázek otevřených, nelze mu upřít vliv, který na rozhodovací praxi národních (i mezinárodních⁷³) soudů má.⁷⁴

⁶⁷ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 61, pozn. pod čarou č. 239.

⁶⁸ Tamtéž, str. 62.

⁶⁹ Srovnej kapitolu 7.3.1.

⁷⁰ Případ Yerodia je významný proto, že jeho *obiter dictum* má relevanci i pro otázky imunity státních představitelů před mezinárodními trestními orgány.

⁷¹ Srovnej § 51 rozhodnutí Yerodia.

⁷² Srovnej zvláštní mínění, která někteří soudci připojily k rozhodnutí.

⁷³ Srovnej argumentaci Zvláštního soudu, který se v případě imunity Charlese Taylora na případ Yerodia odvolával.

⁷⁴ Tak například belgický kasační soud rozhodl o nepřipustnosti trestního oznámení podaného proti Arielu Sharonovi, předsedovi vlády Izraele. Soud se sice na rozhodnutí MSD přímo neodvolal, nicméně vliv je patrný.

6.1.2.1 Případ Yerodia

1. Úvod

Dne 11. dubna roku 2000 vydal belgický vyšetřující soudce mezinárodní zatýkací rozkaz *in absentia* proti tehdejšímu ministru zahraničí Demokratické republiky Kongo (DR Kongo) Abdulayi Yerodiovovi Ndombasimu. Podle tohoto rozkazu se měl Yerodia dopustit pachatelství a spolupachatelství na zločinech proti lidskosti a vážných porušení Ženevských úmluv z roku 1949 a jejich Dodatkových protokolů.⁷⁵ Belgie v zatýkacím rozkazu uváděla, že je Yerodia obviněn z toho, že v srpnu roku 1998 veřejně vyzýval k rasové nesnášenlivosti a že tyto akty jsou trestné podle zákona z 16. června 1993 týkajícího se potrestání vážných porušení mezinárodních Ženevských úmluv z 12. srpna 1949 a Dodatkových protokolů I a II z 8. června 1977.⁷⁶ Tento zákon nepřiznával speciální imunitu osobám, které byly v postavení cizích státních představitelů. Daný zatýkací rozkaz byl podle belgických úřadů doručen jak DR Kongo, tak Mezinárodní organizaci kriminální policie (Interpol), organizaci, jejíž funkcí je ulehčit přeshraniční spolupráci kriminální policie. Přes Interpol se zatýkací rozkaz dostal do mezinárodního oběhu.⁷⁷ DR Kongo okamžitě protestovala, že vydaný zatýkací rozkaz je v rozporu s pravidly mezinárodního práva, a 17. října 2000 podala Mezinárodnímu soudnímu dvoru žalobu.

2. Žaloba

V žalobě podané MSD se DR Kongo domáhala, aby MSD svým rozhodnutím vyzval Belgii k tomu, aby vydaný zatýkací rozkaz stáhla. Žaloba byla opřena o dva samostatné právní důvody:

(a) univerzální jurisdikce, kterou Belgie uplatňovala, je „*porušením principu, podle kterého jeden stát nemůže vykonávat svoji autoritu na území jiného státu, a*

⁷⁵ Srovnej § 13 rozhodnutí Yerodia.

⁷⁶ Tamtéž, § 15.

⁷⁷ Srovnej TUNKS, Michael A. Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity. *Duke Law Journal*. December 2002, vol 52, no. 3, str. 663.

porušením principu svrchované rovnosti mezi členskými státy Organizace spojených národů, tak jak to praví článek 2 odst. 1 Charty OSN⁷⁸ a

(b) „úprava belgického práva je v rozporu s institutem diplomatické imunity, kterou podle článku 41 odst. 2 VCDR požívá stávající ministr zahraničí suverénního státu“.⁷⁹

DR Kongo ovšem při ústním jednání před MSD nakonec první právní důvod své žaloby vypustila, a MSD se tak nadále zabýval pouze otázkou imunity.

3. Rozhodnutí MSD

MSD hned na úvod uvedl, že je v mezinárodním právu pevně zakotveno, že kromě diplomatických a konzulárních zástupců též jiní zástupci vysokých státních úřadů jako hlavy států, předsedové vlády či ministři zahraničí požívají v jurisdikcích cizích států imunitu, a to jak ve věcech civilních, tak i trestních. Nicméně stanovil, že pro účely svého rozhodnutí se bude zabývat pouze otázkou imunity ministra zahraničí.⁸⁰ MSD dále uvedl, že ačkoliv obě strany sporu pro podporu svých argumentů uvedly několik smluv⁸¹, které jsou podle MSD užitečným vodítkem pro některé aspekty imunity, neobsahují tyto žádné konkrétní ustanovení o imunitě ministra zahraničí a nelze v nich nalézt přímou odpověď. Je proto nutno hledat odpověď v mezinárodním obyčejovém právu.⁸²

a) Funkce úřadu ministra zahraničí

V mezinárodním obyčejovém právu nejsou ministrům zahraničí imunity přiznány pro jejich osobní prospěch, ale proto, aby jim byl umožněn efektivní výkon jejich státních funkcí. Aby bylo možno stanovit rozsah těchto imunit, musí MSD zaprvé zohlednit povahu úkolů, které osoba ve funkci ministra zahraničí vykonává. Taková osoba má obvykle na starosti udržování a rozvíjení diplomatických vztahů, dále působí

⁷⁸ Srovnej § 17 rozhodnutí Yerodia.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž, § 51.

⁸¹ Jedná se o čl. 32 VCDR a o Mezinárodní úmluvu o zvláštních misích.

⁸² Srovnej § 51 rozhodnutí Yerodia.

jako reprezentant vlády a účastní se mezinárodních konferencí a mezivládních setkání. Velvyslanci a jiní diplomatičtí zástupci jsou podřízeni jeho autoritě. Jeho právní úkony mohou zavazovat stát a při výkonu svých funkcí je často nucen cestovat do zahraničí, a musí mu tedy být umožněno volně cestovat.⁸³ Podle MSD je ministr zahraničí osoba, která je odpovědná za prohlubování mezinárodních vztahů s cizími státy a je v takovém postavení, že stejně jako hlava státu nebo předseda vlády je ze samotné podstaty svého úřadu podle mezinárodního práva uznáván za reprezentanta státu.⁸⁴ MSD tím zdůraznil funkční teorii imunity.

b) Plná trestní imunita na soukromých i oficiálních návštěvách

Na základě postavení a funkcí, které s sebou úřad ministra přináší, MSD vyvozuje, že po dobu zastávání úřadu taková osoba na svých zahraničních cestách požívá plnou trestní imunitu. Tato imunita se vztahuje na veškeré zásahy autorit cizích států a má zaručovat nerušený výkon povinností ministra zahraničí. Není proto ani možné rozlišovat mezi jednáními soukromými a oficiálními či mezi jednáními, kterých se daná osoba dopustila před výkonem úřadu a za výkonu úřadu. Byl-li by tedy ministr zahraničí zatčen a stíhán cizím státem, bylo by mu tak zcela zjevně zabráněno ve výkonu úřadu. Samotné riziko vystavení se stíhání by navíc mohlo ministra zahraničí odradit od úmyslu vycestovat do zahraničí.

c) Státní praxe jako obyčejotvorný proces a relevance judikatury mezinárodních trestních soudů

MSD se nadále musel zabývat otázkou, zda snad současná praxe států nenasvědčuje tomu, že by v mezinárodním obyčejovém právu existovala výjimka z pravidla, že stávající ministři zahraničí požívají trestní imunitu za válečné zločiny

⁸³ Srovnej § 53 rozhodnutí Yerodia.

⁸⁴ Lze tedy dovést, že rozhodnutí MSD má relevanci i pro otázky imunity hlavy státu a ministerské předsedy jako představitele státu, jelikož potvrzuje jejich imunitu.

nebo zločiny proti lidskosti.⁸⁵ Soud v této souvislosti zkoumal národní legislativu a několik rozhodnutí vyšších národních soudů, která mohla mít relevanci, a to konkrétně rozhodnutí Sněmovny lordů v případě Pinochet a rozhodnutí francouzského kasačního soudu v případě Kadáfí. MSD v návaznosti na to uvedl, že se mu nepodařilo z daných soudních rozhodnutí dovodit, že by v současném mezinárodním obyčejovém právu existovala jakákoliv taková výjimka, kterou by mohl potvrdit. MSD navíc zkoumal právní úpravu pravidel imunity a individuální trestní odpovědnosti, tak jak je stanovena statuty mezinárodních trestních soudů. Ani tyto statuty MSD nepřesvědčily o tom, že by v mezinárodním obyčejovém právu existovala jakákoliv výjimka ve vztahu k imunitě před národními soudy.

Na závěr MSD obrátil pozornost na rozhodnutí Norimberského a Tokijského soudu a na rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY). Ani zde nenašel nic, co by se jakkoliv týkalo otázky imunity stávajících ministrů zahraničí před národními soudy, kteří jsou obžalováni z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. I zde MSD uvedl, že tato rozhodnutí nejsou v ničem v rozporu se závěrem, ke kterému došel v případě imunity ministra zahraničí DR Kongo.⁸⁶

d) Imunita a beztrestnost

MSD ve svém rozhodnutí neopomněl upozornit na odlišnosti pojmu imunita a beztrestnost. Imunita před trestním stíháním a individuální trestní odpovědnost jsou dva rozdílné koncepty. Prvý je procedurální povahy, druhý je povahy hmotněprávní. Jurisdikční imunita sice může na určitý čas a za určité zločiny zabránit trestnímu stíhání, nemůže ovšem zprostit viny, tedy zabránit individuální trestní odpovědnosti.⁸⁷

⁸⁵ Je třeba konstatovat, že pokud by mělo dojít ke změně dlouhodobě praktikovaného a konsolidovaného obyčeje, který zaručuje imunitu *ratione personae* hlavě státu, potažmo jiným vysoce postaveným představitelům státní moci, státy by musely dát souhlas k takové změně. Musely by buď ratifikovat smlouvu, anebo prostřednictvím kvalifikované praxe a s přesvědčením, že tato praxe zakládá novou právní normu, dát vzniknout novému obyčeji.

⁸⁶ Srovnej § 58 rozhodnutí Yerodia.

⁸⁷ Srovnej § 60 rozhodnutí Yerodia.

e) Výjimky z imunity

Podle MSD existují čtyři výjimky z imunity stávajícího ministra zahraničí.⁸⁸ Trestní imunita se podle mezinárodního práva nevztahuje na případy:

- i. kdy je taková osoba stíhána před soudy vlastního státu podle národního práva;
- ii. pokud se reprezentovaný stát vzdává imunity svého ministra zahraničí;
- iii. kdy cizí soud, má-li jurisdikci podle mezinárodního práva, stíhá bývalého ministra zahraničí za soukromé úkony, kterých se dopustil před dobou výkonu úřadu nebo během ní⁸⁹, a
- iv. má-li určitý mezinárodní trestní soud v dané věci jurisdikci. V takovém případě může být stíhán jak stávající, tak bývalý ministr zahraničí.⁹⁰

6.1.2.2 Kritika rozhodnutí v případě Yerodia

Soudci MSD ve svém rozhodnutí nehlasovali jednomyslně. Někteří soudci nesouhlasili s rozhodnutím vůbec, jiní nesouhlasili částečně.⁹¹ Jak již bylo zmíněno, rozhodnutí Yerodia má své nejasnosti a MSD v některých aspektech nedává dostatečnou odpověď na závěry, ke kterým dochází.

1. Imunita *ratione personae* ministra zahraničí a otázka soukromých návštěv

Předtím než MSD vydal své rozhodnutí v případě Yerodia, byla imunita při soukromých návštěvách v praxi ustálená pouze u stávajících hlav státu. Nicméně když

⁸⁸ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

⁸⁹ Srovnej případ Pinochet pro rozdíl mezi úkony soukromými a oficiálními.

⁹⁰ Jako příklady lze uvést ICTY, ICTR nebo MTS. Pro podrobnější výklad srovnej níže výklad k jednotlivým mezinárodním soudním orgánům.

⁹¹ Prezident Guillaume připojil odlišné stanovisko; soudce Oda připojil nesouhlasné stanovisko; soudce Koroma připojil odlišné stanovisko; soudci Higgins, Kooijmans a Buergenthal připojili společné odlišné stanovisko; soudce Rezek připojil odlišné stanovisko; soudce Al-Khasawneh připojil nesouhlasné stanovisko; soudce ad hoc Bula Bula připojil odlišné stanovisko; a *ad hoc* soudce Van den Wyngaert též připojil odlišné stanovisko. Srovnej k tomu § 78 rozhodnutí Yerodia.

MSD rozhodoval o otázce osobní imunity ministra zahraničí DR Kongo, nejen že ji potvrdil, či přesněji rozšířil i na jeho osobu, zašel dokonce tak daleko, že úřadu ministra zahraničí společně s úřadem hlavy vlády přiznal stejnou míru důležitosti jako úřadu hlavy státu. Přitom existuje velmi malá, ne-li žádná praxe, která by nasvědčovala tomu, že státy považují pozici ministra zahraničí za stejně důležitou, jako je pozice hlavy státu či hlavy vlády. Nutnost tak široké imunity zdůvodnil funkcionalitou (udržování mezinárodních vztahů).

Položme si ovšem otázku, zda MSD rozhodl správně při zohlednění rovnováhy hladkých mezinárodních styků na jedné straně a prosazováním spravedlnosti na straně druhé. Má ministr zahraničí, který se dopustil zločinů podle mezinárodního práva, mít právo bezstarostně jezdit na soukromé zahraniční návštěvy a přitom požívat osobní imunitu? Soudci Higgins, Kooijmans a Burgenthal ve svém zvláštním mínění (§83) poznamenali, že jsou toho názoru, že ministr zahraničí by měl požívat plné imunity pouze na oficiálních návštěvách. Jestliže tak nemůže učinit zástupce zvláštní mise, existuje nějaké racionální zdůvodnění, proč by ministr zahraničí mohl? Pro zodpovězení této otázky bude nutno vycházet z idejí, na kterých stojí osobní imunity hlavy státu: (a) z principu symbolické suverenity; a (b) z principu nezasahování (*non-intervention*).⁹²

Podle principu symbolické suverenity hlavu státu chrání osobní imunita z důvodu funkcionality. Hlava státu je nejvyšším reprezentantem státu. Je jejím reprezentantem *par excellence*. Jako vládce je hlava státu symbolickým zosobněním státu, a imunita tak chrání jeho důstojnost. Postavení hlavy státu odráží svrchovanou povahu každého státu. Imunita hlavě státu přiznaná je částečně založena na respektu k důstojnosti úřadu a na respektu ke státu, který tento úřad reprezentuje. Slavnostní obřad, který doprovází oficiální zahraniční návštěvu hlavy státu, je tak ve své podstatě oslavou státu, jež hlava státu reprezentuje.

Naopak princip nezasahování zabraňuje zásahům zvenčí, kdy bez osobní imunity by hlavu státu mohl každý stát zatknout a případně uvěznit. Takový útok na hlavu státu by byl natolik radikálním zásahem do vnitřní provázanosti funkcí a vzájemných vztahů ústavních činitelů státu, že by odstraněním jednoho z jejích

⁹² Srovnej AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no. 4, str. 824.

nejdůležitějších funkcionářů zcela narušil vládu.⁹³ Jinými slovy, princip nezasahování je důsledkem principu svrchované rovnosti.

Ačkoliv hlava vlády (např. ministerský předseda) v mnoha zemích není symbolem suverenity státu, v řadě zemí⁹⁴ je právě ona tou nejvýraznější postavou exekutivy. Její odstranění by bylo stejně účinným způsobem ochromení vlády, jako je tomu u hlavy státu. Z tohoto hlediska je důkladná ochrana jak hlavy státu, tak hlavy vlády, která se vztahuje i na návštěvy soukromé, žádoucí a oprávněná. Nicméně u ministra zahraničí není naplněn ani jeden z výše uvedených principů. Jeho nahrazení jiným ministrem je nepoměrně jednodušší než ustavení nového ministerského předsedy, nehledě na důležitost jeho funkcí. V mnoha zemích je to v neposlední řadě právě ministerský předseda, kdo navrhuje a dosazuje ministra zahraničí. Z tohoto důvodu není ani nutné, aby ministr zahraničí požíval imunitu, která se vztahuje i na soukromé návštěvy. Nižší postavení v hierarchii ústavních činitelů a snadná náhrada jeho osoby jiným ministrem zahraničí podle mého názoru nevyžadují tak široké ochrany.

2. Osobní rozsah imunity *ratione personae*

Mezinárodní soudní dvůr rozhodnutím v případě Yerodia⁹⁵ potvrdil, že je nesporné, že hlava státu a hlava vlády požívají pro význam svého úřadu osobní imunitu⁹⁶ a Belgie v reakci na toto rozhodnutí přijala patřičná opatření.⁹⁷ U osoby ministra zahraničí jsou důvody pro udělení osobní imunity již méně jednoznačné. Zajisté, MSD ve svém rozhodnutí stanovil, že i ministři zahraničí musí pro výkon svého úřadu často vycestovat mimo území vlastního státu. Nicméně odkaz na precedent, respektive na státní praxi, která by prokazovala, že i ministr zahraničí požívá osobní

⁹³ Obzvláště bolestivě by se to dotklo hlavy státu v systémech prezidentských či poloprezidentských jako jsou USA nebo Francie.

⁹⁴ Uveďme například Velkou Británii (konstituční monarchie) nebo Českou republiku (parlamentární republika).

⁹⁵ Srovnej § 51 rozhodnutí Yerodia.

⁹⁶ U diplomatických zástupců je tento fakt ještě potvrzen čl. 29 a 31 VCDR.

⁹⁷ Především belgická vláda tak ustoupila od veškerých dalších úmyslů stíhat před svými soudy stávající hlavu státu. Kromě ministra zahraničí DR Kongo totiž hodlala za válečné zločiny stíhat i iráckého vůdce Saddáma Husajna, kubánského prezidenta Fidela Castra a izraelského předsedu vlády Ariela Sharona. Proto i případ s Arielem Sharonem belgické soudy v návaznosti na rozhodnutí Yerodia uznaly za nepřipustný. Toto přesvědčení potvrdil i právní poradce belgického ministerstva spravedlnosti Jan Devader, když prohlásil: „Rozhodnutí je jednoznačné. MSD jasně rozhodl, že vládní činitelé a hlavy státu požívají imunitu. Podle mého názoru je případ Sharon uzavřen.“ Srovnej TUNKS, Michael A. *Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity*.

imunitu, MSD opomněl uvést. Toho si byli vědomi i někteří soudci MSD. Soudci Higgins, Kooijmans a Burgenthal ve svém zvláštním mínění (§81) uvedli, že tradičně bývala imunita hlavě státu udělována ke znázornění toho, že tato osoba ztělesňuje stát. Soudci ovšem nemohli, jak uvedli, najít žádný základ pro argument, že by i ministr zahraničí měl požívat stejnou míru imunity.

Soudce Al-Khasawneh ve svém nesouhlasném stanovisku (§1) vyslovil údiv nad současným stavem mezinárodního práva, kdy sice je kodifikovaná úprava trestní imunity diplomatů, ale nikoliv ministrů zahraničí. Naopak zdůraznil, že povaha a rozsah trestní imunity ministrů zahraničí nejsou ani v nejmenším jednoznačné. Rozhodnutí Yerodia vytknul především absolutní absenci precedentu. Podle jeho názoru není možné ani srovnání s hlavou státu (personifikovaný stát) či s diplomatickými zástupci (jejich imunita je závislá na akreditaci přijímajícím státem a možností jej prohlásit za *persona non grata*).

Neméně nejistoty v rozhodnutí Yerodia navíc vyvolává tvrzení, že výčet osob, jimž osobní imunitu přiznává, je neuzavřený.⁹⁸ Považuje-li ovšem MSD nutnost často vycestovat do zahraničí za jedno z kritérií, podle kterých se určuje osobní imunita, není ministr zahraničí nutně jediný státní představitel, který má mezinárodní povinnosti a funkce. I jiní vysoce postavení státní představitelé musí vycestovat do zahraničí, sjednávají-li například rezortní smlouvy. Rozhodnutí Yerodia je tedy kontroverzní hlavně z toho důvodu, že MSD nebyl schopen poukázat na jediný případ z praxe, který by potvrzoval existenci pravidla, které osobní imunitu zaručuje i ministrům zahraničí.

6.1.3 Jiní vysoce postavení státní představitelé

MSD v rozhodnutí Yerodia uvedl, že „někteří vysoce postavení státní představitelé jako **například** hlava státu, hlava vlády a ministr zahraničí požívají imunitu z jurisdikce cizích států“. Lze z toho dovodit, že MSD nevylučuje možnost aplikace této formy imunity i na jiné státní představitele. Jako důvod udělení imunity *ratione personae* ministru zahraničí zdůraznil reprezentativní a diplomatické funkce jeho úřadu na mezinárodní úrovni. Je nutno zdůraznit, že národní judikatura není v otázce imunity jiných vysoce postavených státních představitelů jednotná. Tak například francouzský soud odmítl ve věci *Ali Ali Reza v. Grimpel* přiznat imunitu

⁹⁸ Srovnej § 53 případu Yerodia: „ (...) such as *the Head of State, Head of Government and Minister for Foreign Affairs*.“

ministři zahraničí.⁹⁹ Podobně ani v případě *Ben Barka*, ve kterém se jednalo o imunitu marockého ministra vnitra, francouzský soud neshledal, že by dotyčný imunitu požíval.¹⁰⁰ Italské a britské soudy též stanovili, že osobní imunita se nevztahuje na osoby, které drží úřady členských států uvnitř federací.¹⁰¹

Soudci dvou jiných judikátů, kteří se oba opírali o § 51 rozhodnutí případu *Yerodia*, došli k jinému závěru. V rozhodnutí o vydání zatýkacího rozkazu proti izraelskému ministru obrany generálu Shaul Mofazovi příslušný britský soud s odvoláním na rozhodnutí *Yerodia* stanovil, že stejně jako ministr zahraničí, který musí jezdit na diplomatické mise, i ministr obrany musí často cestovat.¹⁰² Podle soudu vyžaduje funkce ministra obrany přinejmenším stejnou míru cestování za hranice státu jako funkce ministra zahraničí, jelikož armádní jednotky v zahraničí často bývají nasazeny. Z tohoto důvodu soud dochází k závěru, že ministr obrany musí požívat stejnou míru imunity jako ministr zahraničí.¹⁰³

Podobně ve věci *Bo Xilai* rozhodl britský soudce o imunitě ministra obchodu.¹⁰⁴ I v tomto případě se soudce odvolal na § 51 rozhodnutí *Yerodia*, když uvedl, že funkce tohoto ministerského úřadu je srovnatelná s funkcí ministra zahraničí a že podle mezinárodního obyčejového práva i pan Bo požívá imunitu *ratione personae*. Soudce nicméně zdůraznil: „*Pan Bo je členem zvláštní mise a především z důvodu členství ve zvláštní misi požívá imunitu.*“¹⁰⁵

1. Rozsah imunity *ratione personae* při soukromých návštěvách a Úmluva o zvláštních misích

Jak bylo zmíněno, i mezinárodní smlouvy mohou udělit určitým osobám imunitu. Bude tomu tak často u mezinárodních organizací, které stejně jako státy potřebují své úředníky chránit před nežádanými útoky zvenčí.¹⁰⁶ Nemalý význam pro

⁹⁹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 86.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Srovnej rozhodnutí District Court (Bow Street), *Re General Shaul Mofaz* ze 12. února 2004.

¹⁰³ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 87.

¹⁰⁴ Srovnej rozhodnutí Bow Street Magistrate's Court, *Re Bo Xilai* z 8. října 2005.

¹⁰⁵ Srovnej k tomu výklad podkapitoly Imunita *ratione personae* při soukromých návštěvách a Úmluva o zvláštních misích.

¹⁰⁶ Srovnej např. *Úmluvu o výsadách a imunitách Organizace Spojených národů z roku 1946 nebo Obecnou úmluvu o výsadách a imunitách Organizace africké jednoty z roku 1965.*

rozšíření osobní imunity mimo rámec nejvyšších státních představitelů má Úmluva OSN o zvláštních misích z roku 1969 (Úmluva o zvláštních misích). Zástupci vysílajícího státu jsou podle této úmluvy osobně nedotknutelní¹⁰⁷ a jsou vyňati z jurisdikce¹⁰⁸. Ačkoliv je tato imunita smluvně zakotvená, je možno uvažovat o tom, zda již není též součástí mezinárodního obyčejového práva.¹⁰⁹ Důvodů pro to není málo. Tak například ve věci Bo Xilai v roce 2005 britský soud čínskému ministru obchodu z důvodu jeho členství ve zvláštní misi přiznal osobní imunitu, když se ten nacházel na území Velké Británie. Dle názoru soudu a též britské vlády je totiž imunita zvláštních misí zakotvena v mezinárodním obyčejovém právu.

Podobně jako Velká Británie se i vláda USA vyjádřila pro uznání osobní imunity zástupců speciálních diplomatických misí.¹¹⁰ Také Spolková republika Německo v roce 2008 odmítla zadržet rwandskou zástupkyni vysílajícího státu ve zvláštní misi, proti níž francouzská vláda vydala zatýkáací rozkaz.¹¹¹

Je třeba zdůraznit, že ačkoliv je imunita zvláštních misí dosti široká, vztahuje se pouze na oficiální návštěvy. Toto potvrdil i belgický zatýkáací rozkaz v případě Yerodia, když zaručoval imunitu na území Belgie za předpokladu, že reprezentant cizího státu se na belgickém území pohybuje v rámci *oficiální*, nikoliv soukromé návštěvy. Podobně

¹⁰⁷ Článek 29 Úmluvy o zvláštních misích praví: „Osoby zástupců vysílajícího státu ve zvláštní misi a členů jejího diplomatického personálu jsou nedotknutelné. Nesmějí být žádným způsobem zatčeni ani zadrženi. Přijímající stát s nimi bude jednat s náležitou úctou a učiní všechna vhodná opatření, aby zabránil jakémukoli útoku proti jejich osobě, svobodě a důstojnosti.“

¹⁰⁸ Článek 31 Úmluvy o zvláštních misích praví:

„1. Zástupci vysílajícího státu ve zvláštní misi a členové jejího diplomatického personálu jsou vyňati z trestní jurisdikce přijímajícího státu.

2. Jsou rovněž vyňati z občanskoprávní a správní jurisdikce přijímajícího státu s výjimkou případů:

- a) věcné žaloby týkající se soukromé nemovitosti na území přijímajícího státu, ledaže ji dotyčná osoba vlastní v zastoupení vysílajícího státu pro účely mise;
- b) žaloby týkající se dědictví, v níž je dotyčná osoba vykonavatelem poslední vůle, správcem dědictví, dědicem ze zákona nebo dědicem ze závěti jako soukromá osoba a nikoli jménem vysílajícího státu;
- c) žaloby týkající se jakéhokoli povolání nebo obchodní činnosti, vykonávané dotyčnou osobou v přijímajícím státě vedle jejich úředních funkcí;
- d) žaloby o náhradu škody z nehody zaviněné vozidlem použitým mimo úřední funkce dotyčné osoby.“

¹⁰⁹ Nemění na tom nic ani skutečnost, že států, které smlouvu ratifikovaly, je pouze 38.

¹¹⁰ Blíže k tomu srovnej <http://www.state.gov/documents/organization/98832.pdf>.

¹¹¹ Srovnej AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no.4, str. 822.

rozhodl i německý soud v případě výše uvedené rwandské zástupkyně, když ji nechal zatknout při druhé, tentokrát již soukromé, návštěvě Německa.¹¹² Oproti tomu hlava státu, hlava vlády a, jak uvedl MSD v rozhodnutí Yerodia, i ministr zahraničí jsou chráněni jak při návštěvě oficiální, tak při návštěvě soukromé.

6.2 Věcný rozsah

Imunita *ratione personae* je imunitou absolutní neboli plnou. To znamená, že se vztahuje jak na akty soukromé, tak na akty oficiální, a to bez ohledu na to, zda byly spáchány před výkonem úřadu nebo v době jeho výkonu.¹¹³ Národní judikatura je v tomto ohledu ustálená.¹¹⁴ I MSD v rozhodnutí Yerodia zdůraznil, že ministr zahraničí požívá imunitu *ratione personae* jak ve vztahu k aktům soukromým, tak ve vztahu k aktům oficiálním.¹¹⁵ Tento jeho výrok je možno *mutatis mutandis* aplikovat i na pozici hlavy státu a hlavy vlády či kteréhokoliv jiného státního představitele, který požívá osobní imunitu.¹¹⁶

Věcný rozsah imunity státních představitelů v cizí trestní jurisdikci bývá často porovnáván s imunitou diplomatických misí, která je v mezinárodním obyčejovém i smluvním právu pevně zakotvena.¹¹⁷ Smluvní úprava diplomatické trestní imunity ovšem není natolik konkrétní, aby specifikovala, která trestněprávní jednání zahrnuje.

Když Institut pro mezinárodní právo (*Institut de droit international*)¹¹⁸ pracoval na zprávě o imunitách hlavy státu a hlavy vlády, jeho zpravodaj uvedl, že „*ačkoliv je žádoucí, aby byla osobní imunita odstraněna v případě zvláště závažných zločinů, státní praxe existenci výjimky nepotvrzuje ani v takovém případě.*“ V souladu s tím Institut pro mezinárodní právo přijal rezoluci, jejíž článek 2 stanovuje: „*V trestních věcech*

¹¹² Srovnej AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no.4, str. 823.

¹¹³ Pro bližší výklad o rozdílu mezi aktem soukromým a aktem oficiálním srovnej kapitolu 7.1.

¹¹⁴ Srovnej např. rozhodnutí Pinochet 3 („*Tato imunita, kterou požívá hlava státu, je imunitou plnou, která hlavu státu chrání před veškerými zásahy nebo stíháním, a to bez ohledu na to, zda jednání hlavy státu bylo vykonáno ve prospěch státu.*“ /Lord Browne Wilkinson/) I rozhodnutí ve věci Kaddáfí stanovilo: „*Mezinárodní obyčej vyjímá hlavu státu z trestní jurisdikce cizího státu.*“ I rozhodnutí *Tatchell vs. Mugabe* vycházelo z toho, že „*mezinárodní obyčejové právo hlavě státu garantuje absolutní imunitu.*“

¹¹⁵ Srovnej rozhodnutí Yerodia, § 55.

¹¹⁶ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 90, § 138.

¹¹⁷ Srovnej k tomu čl. 31 odst. 1 VCDR a čl. 31 odst. 1 Úmluvy OSN o zvláštních misích. Obě tyto smlouvy garantují trestní imunitu ze strany přijímajícího státu.

¹¹⁸ Institut pro mezinárodní právo je organizace, která se věnuje studiu a výzkumu mezinárodního práva. Jeho členové jsou všeobecně považováni za přední mezinárodní právníky a tento institut požívá značné autority.

*hlava státu požívá imunitu z jurisdikce cizích států za zločin, který spáchal, a to bez ohledu na závažnost zločinu.*¹¹⁹ Tato rezoluce je významná v tom smyslu, že oproti Úmluvě OSN o zvláštních misích a VCDR uvádí, že se osobní imunita vztahuje na veškeré zločiny.

6.3 Výjimky z imunity a zločiny podle mezinárodního práva

Je na místě si položit otázku, zda existují výjimky z osobní imunity. Tato otázka je relevantní především s ohledem na zločiny podle mezinárodního práva. V případě mezinárodních trestních soudů je již patrný trend, který v případě zločinů podle mezinárodního práva (za předpokladu, že soud má jurisdikci) ani oficiální postavení nepovažuje za překážku výkonu jurisdikce.¹²⁰

Nicméně v případě výkonu trestní jurisdikce národními soudy je situace složitější. Když Belgie v případě Yerodia uváděla, že ministr zahraničí Yerodia nepožívá osobní imunity za válečné zločiny a za zločiny proti lidskosti, podpořila svůj argument tím, že mezinárodní trestní soudy za takové zločiny též nepřipouští žádnou trestní imunitu. MSD v reakci na to uvedl, že nelze z ustanovení statutů, která vylučují osobní imunitu, vyvozovat závěr, že by podobné pravidlo bylo možné vztahovat i na výkon trestní jurisdikce národních soudů.¹²¹ Dále MSD konstatoval, že ani národní právní řády neuvádějí, že by z imunity hlavy státu existovala výjimka.

Článek 5, odst. 2 belgického zákona z 16. června 1993 týkajícího se potrestání vážných porušení mezinárodních Ženevských úmluv z 12. srpna 1949 a Dodatkových protokolů I a II z 8. června 1977, na základě kterého Belgie v případě Yerodia vydala zatýkáací rozkaz, původně osobní imunitu na základě oficiálního postavení vylučoval. Nicméně v návaznosti na rozhodnutí Yerodia toto ustanovení změnil a uvedl jej v soulad s tímto rozhodnutím.¹²²

Přes výše uvedené nelze přehlédnout kritiku, která se na rozhodnutí Yerodia snesla i z řad soudců, kteří ve věci rozhodli. Tak například soudce Al-Khasawneh byl

¹¹⁹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 92.

¹²⁰ Srovnej k tomu např. statuty MTS, ICTY nebo ICTR, které výslovně uvádí, že oficiální postavení není překážkou výkonu trestní jurisdikce.

¹²¹ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

¹²² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 94.

toho názoru, že imunita nemůže mít přednost před zločiny podle mezinárodního práva, protože jsou povahy *jus cogens*, a představují proto vyšší normu.¹²³

Jiný argument¹²⁴ bere pro zjištění existence obyčejového pravidla vylučujícího trestní imunitu před národními soudy za zločiny podle mezinárodního práva v potaz relevanci judikatury a statutů mezinárodních trestních soudů. Belgie tak v řízení ve věci Yerodia uvedla, že imunita, kterou požívají stávající ministři zahraničí, je rozhodně nemůže chránit v případech, kdy došlo ke spáchání válečných zločinů nebo zločinů proti lidskosti.¹²⁵ O tento argument se Belgie opírala, když tvrdila, že statuty mezinárodních trestních tribunálů výslovně obsahují ustanovení, která vylučují překážku výkonu jurisdikce založenou na oficiálním postavení.¹²⁶ MSD v rozhodnutí Yerodia nicméně uváděl, že nemohl ze statutů mezinárodních trestních soudů vyčíst, že by jejich ustanovení o trestní imunitě snad měla mít relevanci pro zjištění trestní imunity před národními soudy.

Jinými slovy, nemohl dojít k závěru, že podle mezinárodního obyčejového práva existuje výjimka z osobní imunity, kterou požívají stávající ministři zahraničí za spáchání válečných zločinů nebo zločinů proti lidskosti.¹²⁷ Jak ale soud k takovému závěru mohl dojít? Nejsou snad například norimberské principy nebo judikatura Norimberského soudu pro řízení před národními soudy relevantní? Jak mohl MSD dojít k závěru, že aplikace 3. norimberského principu¹²⁸, principu mezinárodního trestního práva, je omezena na řízení před mezinárodními trestními soudy? Z tohoto principu lze přece jasně vyvodit, že v případech spáchání válečných zločinů nebo zločinů proti lidskosti nemůže imunita blokovat stíhání takových zločinů, a to bez ohledu na to, zda řízení probíhá před soudem národním či mezinárodním.¹²⁹ Nelze přehlédnout ani rozhodnutí ve věci Kaddáfí¹³⁰ z roku 2001, ve kterém francouzský kasační soud uvedl, že „v současném mezinárodním právu zločin, ze kterého byl [Kaddáfí] obviněn, není zločinem, na který se vztahuje výjimka z principu jurisdikční trestní imunity pro cizí

¹²³ Srovnej § 7 zvláštní mínění soudce Al-Khasawneh.

¹²⁴ Srovnej § 29-31 zvláštní mínění soudkyně Van den Wyngaert.

¹²⁵ Oba tyto zločiny patří mezi tzv. *core crimes*. Jsou tedy zločiny podle mezinárodního práva.

¹²⁶ Srovnej § 56 rozhodnutí Yerodia.

¹²⁷ Tamtéž, § 58.

¹²⁸ Tento princip stanovuje: „Skutečnost, že osoba, která se dopustila jednání, které zakládá zločin podle mezinárodního práva, jednala jako hlava státu nebo jako vládní úředník, ji nezbavuje odpovědnosti podle mezinárodního práva.“

¹²⁹ Srovnej k tomu § 27 zvláštního mínění soudkyně Wan den Wyngaert ve věci Yerodia.

¹³⁰ V dané věci se Kaddáfí měl dopustit aktu terorismu (bombový útok na civilní letadlo).

stávající hlavy státu“. Tím soud implicitně připustil existenci takové výjimky v případech jiných zločinů. O které zločiny se jedná, již ovšem nestanovil.

Na závěr lze shrnout, že imunita *ratione personae* je imunitou, která kryje menší počet osob než imunita *ratione materiae*. Je účinným štítem, který ob stojí tvář v tvář i těm nejtěžším zločinům. Její úloha je chránit a zabezpečovat harmonické vztahy mezi státy, je projevem úcty ke druhým státům a má stabilizační charakter. Imunita *ratione personae* lpí na úřadu, a nikoliv na samotném aktu (imunita *ratione materiae*), a proto jakmile odpadne, odpadne i dočasná absolutní ochrana, který má zaručit nerušený výkon úřadu. Právě pro svoji absolutní povahu je nutno ji aplikovat pouze na omezený okruh osob. Bude-li se aplikovat příliš benevolentně a široce¹³¹, bude opomenut druhý společenský zájem – zájem na ochranu lidských práv a na potrestání mezinárodní zločinnosti.

Vládnoucí garnitura mnoha států světa nemá pro lidská práva příliš velké pochopení a nepromyšlený precedens, který by rozšířil osobní imunitu na další osoby, by v tomto ohledu mohl být pro prevenci a potírání zločinnosti kontraproduktivní. MSD má jako autoritativní vykladač mezinárodního práva důležitou roli a jeho judikatura by v budoucnu měla odrážet požadavek mezinárodního společenství postavit před soud a stíhat ty nejtěžší zločince.

Nicméně jak bylo naznačeno výše, rozhodnutí Yerodia bylo v mnoha ohledech kontroverzní. Odstranit osobní imunitu hlavy státu nebo hlavy vlády znamená, jak bylo výše uvedeno, zpochybnit samotný princip svrchované rovnosti států. Nicméně odstranit osobní imunitu jiných vysokých státních představitelů při jejich soukromých návštěvách již tak dramatický dopad nemá. Tudíž omezením tak široké imunity, jako je imunita *ratione personae*, pouze na osobu hlavy státu a hlavy vlády je zároveň dosaženo přijatelné rovnováhy mezi principem svrchované rovnosti na jedné straně a respektem před vládou práva na straně druhé.

Osobně se přikláním k názoru, že by osobní imunita měla být aplikována spíše restriktivně. Nedomnívám se, oproti MSD, že by odepření osobní imunity osobám jiným než hlavě státu a hlavě vlády zásadně narušovalo harmonické mezinárodní vztahy. Zcela určitě ovšem nesouhlasím s tím, že by ministrům zahraničí a jiným vysoce postaveným státním představitelům (kromě hlavy státu a hlavy vlády) měla být

¹³¹ Vzpomeňme na taxativní výčet osob v případě Yerodia, jež podle MSD požívají stejnou šíři ochrany jako hlava státu.

dopřána osobní imunita i při soukromých návštěvách. V tomto ohledu MSD jednoznačně pochybil.

7 Státní představitelé a otázka imunity *ratione materiae* z cizí trestní jurisdikce

Na rozdíl od imunity *ratione personae*, imunita *ratione materiae* či materiální imunita pokrývá pouze akty oficiální. Můžeme tedy říci, že je svým věcným rozsahem užší. Naopak rozsahem osobním je širší. Jak MSD uvedl ve věci Džibuti proti Francii, za oficiální akty je třeba *chápat* „akty v rozsahu povinností úředníka provedené jako orgán státu“.¹³² Výklad o materiální imunitě proto vyžaduje bližší zkoumání tří dílčích otázek: (a) jaká jsou kritéria pro rozlišení aktů na soukromé a oficiální; (b) jaké osoby požívají tuto imunitu a (c) zda existují výjimky z aplikace této imunity s ohledem na povahu spáchaného zločinu.

7.1 Věcný rozsah a problematika definice „oficiálních“ a „soukromých“ aktů

Pokud se materiální imunita věcně vztahuje pouze na akty oficiální, bude nutno takové akty definovat a odlišit je od aktů soukromých. V této souvislosti nelze pominout úzký vztah k odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní jednání a ke státní svrchované imunitě. Můžeme totiž vycházet z toho, že pokud imunita *ratione materiae* chrání státního představitele v těch případech, kdy jeho oficiální jednání za stát dá vzniknout státní odpovědnosti, musí i pravidla o státní odpovědnosti být v souladu s režimem imunity a dávat odpověď na otázku, která jednání jsou soukromými a která oficiálními akty.

Kritéria pro stanovení státní odpovědnosti tedy musí též rozlišovat a definovat akty soukromé a oficiální. I tato kritéria se ovšem mohou lišit. Podle některých názorů je definičním znakem „zřejmá autorita“ (*apparent authority*) jednotlivce, a nikoliv jeho motivy.¹³³ Jedná-li tedy jednatel zřejmě autoritativně v oficiálním postavení, bude daný akt přičitatelný státu. Vliv na to přitom nemá ani zjištění, zda daná osoba jednala

¹³² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 101.

¹³³ Srovnej zprávu Komise pro mezinárodní právo o její 53. pracovní schůzi (U.N. Doc. A/56/10), str. 40.

ultra vires. Jednání *ultra vires* proto nejde klást na rovinu soukromému aktu. I taková jednání proto mohou mít za důsledek státní odpovědnost. To dává smysl, jelikož stát tak ponese mezinárodní například i za situace, kdy by jeho státní představitel protiprávně a bez autorizace mučil státního příslušníka jiného státu v rámci výkonu svého úřadu.¹³⁴

Vzniká otázka, zda státního představitele nadále chrání materiální imunita, jednal-li *ultra vires*. Praxe národních soudů se v tomto ohledu rozchází. Podle některých v případě jednání *ultra vires* není možné aplikovat materiální imunitu¹³⁵, podle jiných naopak imunita *ratione materiae* není závislá na legalitě či protiprávnosti aktu, a proto přetrvává.¹³⁶ To jsou dvě různé otázky, nebo to tak přinejmenším vyznívá. Kdybychom vycházeli z toho, že protiprávní a trestná jednání principiálně jsou „neoficiálními“ akty, které materiální imunita nepokrývá, samotná tato imunita by byla bezobsažná. Jak tvrdil Lord Hope of Craighead ve věci Pinochet III: „*Jednání nemusí být legální, aby spadalo pod materiální imunitu.*“¹³⁷ Poněkud odlišná je ovšem otázka, zda i zločiny podle mezinárodního práva, za které vzniká individuální odpovědnost podle mezinárodního práva, spadají pod „oficiální akty“, na které se vztahuje materiální imunita. Této problematice bude věnována pozornost níže v souvislosti s výjimkami z imunity.

7.2 Osobní rozsah

Oproti imunitě *ratione personae* je materiální imunita svým osobním rozsahem mnohem širší. Podle doktríny tato imunita pokrývá aktivity každého státního úředníka při výkonu funkce. Navíc kryje oficiální akty jak *de iure*, tak *de facto* státních úředníků.¹³⁸ ICTY princip, že státní představitelé obecně požívají materiální imunitu, potvrdil též ve věci Blaškić, když v této souvislosti uvedl: „*Tento princip je v mezinárodním obyčejovém právu již konsolidovaný a byl od 18. století již mnohokrát potvrzen.*“ Soud dále poznamenal: „*Státní představitelé jsou pouhými nástroji státu, a proto jejich oficiální akty mohou dát vzniknout pouze státní odpovědnosti. Proto státní*

¹³⁴ Jiný názor naopak klade důraz na otázku, zda jednání bylo „provedeno výhradně pro uspokojení soukromých zájmů“. Takto se vyjádřil i Lord Hope of Craighead ve věci Pinochet III, když pravil, že „existuje výjimka z materiální imunity v případech zločinných aktů provedených pod autoritou hlavy státu, které ale ve skutečnosti slouží k uspokojování vlastních zájmů“. Takové jednání podle něj nelze považovat za jednání oficiální. Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 103-104.

¹³⁵ Srovnej *Jane Doe I, et al., Plaintiffs, v. Liu Qi, et al., Defendants; Plaintiff A, et al., Plaintiffs, v. Xia Deren, et al., Defendants*, Nos. C 02-0672 CW, C 02-0695 CW, 349 F.Supp.2d 1258.

¹³⁶ Srovnej rozhodnutí odvolacího soudu pro Ontario ve věci *Jaffe v. Miller and others*, No. 6103/85.

¹³⁷ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 105, pozn. pod čarou č. 457.

¹³⁸ Tamtéž.

*představitelé nemohou nést důsledky protiprávních jednání a požívají tzv. funkční imunitu.*¹³⁹ Kromě ICTY i národní soudy potvrdily imunitu *ratione materiae* řadě státních představitelů.¹⁴⁰

Jak implicitně uvedl MSD ve věci Yerodia: „*Imunita ratione materiae v případě oficiálních aktů nepřestane působit ani po odchodu z funkce.*“¹⁴¹ Toto je zdůvodněno tím, že materiální imunita lpí na samotném aktu, nikoliv na jeho vykonavateli. Podobně i národní soudy rozhodovaly v tomtéž duchu.¹⁴²

Akademická obec je v tomto ohledu též přesvědčena, že oproti osobní imunitě, která přísluší pouze omezenému okruhu stávajících státních představitelů, materiální imunita nepřestává působit ani po odchodu z funkce. Tak byl například vyjádřen názor, že „*při srovnání části 20, oddílu 1 britského zákona o státní imunitě z roku 1978 s čl. 39, odst. 2 zákona o diplomatických výsadách z roku 1964 se jasně ukazuje, že bývalé hlavy státu sice nepožívají imunitu za soukromé nebo oficiální akty (imunita ratione personae), ale za to dále požívají imunitu za oficiální akty vykonané v kompetenci hlavy státu (imunita ratione materiae)*“.¹⁴³

Bylo též vyjádřeno přesvědčení, že „*funkční imunita se přiznává, protože oficiální akty kteréhokoliv státního úředníka mají být přičítány státu a chápány jako akty státu. Státům je s ohledem na princip svrchované rovnosti států zakázáno, aby posuzovaly akty jiných států (par in parem non habet jurisdictionem). Vzhledem k tomu, že funkční imunita lpí na aktu, a nikoliv na osobě jednající jako státní úředník, nepřestává působit ani poté, co tento úředník opustí svoji oficiální funkci.*“¹⁴⁴ Trvajíc aplikaci materiální imunity s ohledem na bývalé hlavy státu a bývalé hlavy vlády potvrdil i *Institut de droit international*.¹⁴⁵

¹³⁹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 111.

¹⁴⁰ Srovnej k tomu např. rozhodnutí Pinochet III, ve kterém lord Browne-Wilkinson uvedl, že „*imunita ratione materiae se nevztahuje pouze na bývalé hlavy státu či velvyslance, ale též na všechny státní představitelé, kteří vykonávají funkce státu*“.

¹⁴¹ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

¹⁴² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 113, pozn. pod čarou č. 490. Srovnej například rozhodnutí švýcarského federálního tribunálu v případě *Ferdinand et Imelda Marcos c. Office fédéral de la police (recours de droit administratif)*. V dané věci soud rozhodl, že bývalá hlava státu požívá imunitu *ratione materiae* z trestní jurisdikce cizích soudů, pokud se její stát této imunity nevzdal.

¹⁴³ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 112, pozn. pod čarou č. 486.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 113, pozn. pod čarou č. 488.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 113.

7.3 Výjimky z imunity a zločiny podle mezinárodního práva

Nabízí se otázka, zda se materiální imunita vztahuje i na jednání, jejichž předmětem je zločin podle mezinárodního práva. MSD v rozhodnutí Yerodia pravil, že stávající ministr zahraničí požívá absolutní imunitu, a proto nemůže být stíhán ani za zločiny podle mezinárodního práva. O výjimce z materiální imunity pro bývalé ministry zahraničí již toto rozhodnutí bohužel mlčí. Je ovšem možno hledat odpověď v *obiter dictum* tohoto rozhodnutí. MSD uvádí, že „za předpokladu, že má jurisdikci podle mezinárodního práva, může cizí soud stíhat bývalého ministra zahraničí za jednání, kterých se dopustil před dobou výkonu úřadu nebo během ní. Může tak činit, jedná-li se o úkony soukromé“.¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že rozhodnutí neobsahuje žádné zmínky o tom, zda existuje výjimka, na základě které státy mohou bývalého ministra zahraničí stíhat i za zločiny podle mezinárodního práva, mohlo by být argumentováno, že taková výjimka neexistuje.

Nicméně lze dojít též k opačnému závěru, podle kterého takové zločiny jsou již ze své podstaty překročením výkonu oficiálních funkcí, a musí proto být chápány jako soukromé akty.¹⁴⁷ Taková interpretace je ovšem problematická.¹⁴⁸ Koneckonců je možno si položit otázku, proč by stíhání cizími soudy mělo být omezeno pouze na soukromé akty vykonané během funkčního období. O které pravidlo mezinárodního práva se takové omezení opírá? Nejistota, kterou MSD rozhodnutím Yerodia vyvolal, rozhodně nepřispěla ke krystalizaci současného stavu mezinárodního práva materiální imunity ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva.

Odvolací úsek ICTY byl naštěstí ve věci Blaškić konkrétnější, když uvedl, že „mezinárodní právo vylučuje materiální imunitu zakotvenou v mezinárodním obyčejovém právu v případě spáchání zločinů podle mezinárodního práva, jakými jsou

¹⁴⁶ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

¹⁴⁷ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 116.

¹⁴⁸ Obvyklá formulace praví, že po uplynutí funkčního období imunita přetrvává ve vztahu k aktům osobou vykonanými při výkonu funkcí. Tím má osoba být chráněna proti stíhání za akty, za které nenesou odpovědnost. Vzniká ovšem otázka, zda protiprávní akty jsou též výkonem funkce. V případě Yerodia by se jednalo o zjištění, zda válečné zločiny a zločiny proti lidskosti jsou výkonem funkce, či nikoliv. Ačkoliv už tato otázka je problematická, MSD formulaci otočil a stanovil, že imunita není aplikovatelná na soukromé akty provedené během funkčního období. Jestli ještě můžeme tvrdit, že politika genocidy není za normálních okolností aktem výkonu státních funkcí, je již těžké představit si, že by genocidu bylo možné spáchat soukromým aktem za zády autorit vlastního státu. Formulace MSD v ničem nereprezentuje současné mezinárodní obyčejové právo a ani nestanovila, zda MSD za soukromé akty chápe i zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 116, pozn. pod čarou č. 503.

zločiny proti lidskosti, zločin genocidy a válečné zločiny“. ICTY tak stanovil, že tyto výjimky jsou založeny v mezinárodním testním právu, které zakazuje zločiny proti lidskosti, zločin genocidy a válečné zločiny. Podle těchto norem, jak ICTY stanovil, není možné se odvolávat na imunitu z národní nebo mezinárodní jurisdikce ani za zločiny spáchané v oficiální funkci.¹⁴⁹ Tím ICTY vyjádřil přesvědčení, že ani v řízení před národními soudy tomu není jinak.

Ačkoliv v případě Eichmann¹⁵⁰ byl pojem materiální imunity kladen na roveň doktríně aktu státu, lze z tohoto rozhodnutí vyčíst, že materiální imunita není aplikovatelná na zločiny podle mezinárodního práva. Soud se v dané věci opíral o 3. norimberský princip a o čl. 7 Londýnské charty. V dané věci uvedl, že není možné akceptovat, aby stát schvaloval akty, které jsou mezinárodními zločiny, a že proto pachatel musí nést individuální odpovědnost a nemůže se schovávat za svoji oficiální funkci nebo za zákony svého státu.¹⁵¹

7.3.1 Případ Pinochet

Pozornost si zaslouhuje i případ generála Augusta Pinocheta, který byl obviněn ze spáchání zločinů podle mezinárodního práva.¹⁵² V roce 1998 britská policie zatkla generála Pinocheta v Londýně na základě mezinárodního zatýkacího rozkazu vydaného Španělskem a obvinila jej z vraždy a mučení španělských občanů v době, kdy byl u moci.¹⁵³ Španělsko v žádosti o vydání uvedlo, že pozice bývalé hlavy státu je velice odlišná od pozice stávající hlavy státu. Dále Španělsko argumentovalo: „*Mezinárodní právo nevyžaduje pro bývalé hlavy státu imunitu ze stejného důvodu, ze kterého se doktrína aktu státu nevztahuje na zločiny podle mezinárodního práva. Takto chápáno,*

¹⁴⁹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 118.

¹⁵⁰ Srovnej rozhodnutí č. 136 I.L.R. 277 Nejvyššího soudu Izraele z 29. května 1962.

¹⁵¹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 119.

¹⁵² V roce 1973 se Augusto Pinochet po krvavém vojenském svržení vlády Lidové jednoty Chile a prezidenta Salvadora Allendeho dostal k moci. Poté se generál Pinochet sám prohlásil prezidentem a od roku 1974 až do roku 1990, kdy opustil úřad, vedl vojenský režim. V období své diktatury řídil tajnou skupinou vojenských důstojníků, která začala eliminovat všechny politické oponenty, jež považoval za ultralevicové. K naplnění tohoto cíle použil metod mučení, teroristických útoků, dopouštěl se flagrantních porušení lidských práv, poprav a únosů. V roce 1998 britská policie zatkla generála Pinocheta v Londýně na základě mezinárodního zatýkacího rozkazu vydaného Španělskem a obvinila jej z vraždy a mučení španělských občanů v době, kdy byl u moci.

¹⁵³ Srovnej CREQUE O'NEILL, Kerry. A New Customary Law of Head of State Imunity?: Hirohito and Pinochet. *Stanford Journal of International Law*. Summer 2002, vol 38, no. 2, str. 289.

*mezinárodní trestní právo odmítá obranu založenou na oficiálním postavení či na imunitě hlavy státu a podobných osob.*¹⁵⁴

Nejvyšší soud Velké Británie, Sněmovna lordů, v dané věci musel rozhodnout třikrát. Po prvním rozhodnutí (Pinochet I) totiž vyšly najevo skutečnosti, které nasvědčovaly podjatosti jednoho z lordů. Rozhodnutí bylo proto zrušeno (Pinochet II) a bylo nutno rozhodnout ještě jednou, v jiném složení (Pinochet III). Sněmovna lordů pokaždé své rozhodnutí opřela o jiné právní důvody, ale i tak toto rozhodnutí bylo mezníkem v mezinárodním právu imunity.

1. Pinochet I

Sněmovna lordů vydala své první rozhodnutí (Pinochet I) 25. listopadu 1998.¹⁵⁵ Lordi rozhodli, že Pinochet před britskými soudy nepožívá za spáchané zločiny podle mezinárodního práva imunitu před extradicí, a že tedy může za zločiny mučení a brání rukojmích být vydán. Argumentace lordů se opírala o tvrzení, že se na tyto zločiny podle mezinárodního obyčejového práva vztahuje univerzální jurisdikce. Lord Steyn v této souvislosti uvedl: „*Vývoj mezinárodního práva od konce druhé světové války, a s jistotou v době Pinochetova státního převratu v roce 1973, došel tak daleko, že zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, zločin mučení a zločin brání rukojmích představují mezinárodní zločiny, které vyžadují potrestání. Podle mého názoru je těžko představitelné, že takové zločiny lze ztotožnit s výkonem oficiální funkce.*“ Opíral se přitom též o 3. norimberský princip. Lordi tím dali najevo přesvědčení, že mezinárodní právo určitá protiprávní jednání neodpouští nikomu a že ani bývalé hlavy státu zde netvoří výjimku. Z tohoto důvodu Pinochetovi odepřeli přiznat materiální imunitu.¹⁵⁶

Jádrem argumentace v rozhodnutí Pinochet I bylo rozlišení mezi úkony, které spadají do kompetence hlavy státu (oficiální úkony), a úkony, které pod ni nespadají (soukromé úkony). Podle tohoto dělení jsou *bývalé* hlavy státu sice chráněny imunitou za oficiální úkony, které spadají do časového období, kdy zastávaly úřad, na zločiny

¹⁵⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 120, pozn. pod čarou č. 517.

¹⁵⁵ Srovnej rozhodnutí Sněmovny lordů ve věci *Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and others EX Parte Pinochet (on appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division)*, *Regina v. Evans and another and the Commissioner of Police for the Metropolis and others EX Parte Pinochet (on appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division)*.

¹⁵⁶ Srovnej CREQUE O'NEILL, Kerry. A New Customary Law of Head of State Imunity?: Hirohito and Pinochet. *Stanford Journal of International Law*. Summer 2002, vol 38, no. 2, str. 307.

podle mezinárodního práva se ovšem tato imunita nevztahuje. Zločiny podle mezinárodního práva jsou totiž podle rozhodnutí tak závažným zneužitím moci, že nemohou spadat do rámce legitimních funkcí hlavy státu. Ačkoliv Pinochet sloužil v této době jako hlava státu, akty mučení, které nařídil, lze podle rozhodnutí těžko považovat za oficiální státní úkony. Takové jednání je proto podle lordů nutno klasifikovat jako úkony soukromé.

Lordi svým rozhodnutím vyjádřili přesvědčení, že odepření imunity za soukromé úkony bývalé hlavě státu je podle takto chápaného dělení soukromých a oficiálních úkonů v souladu s dvojitým účelem doktríny imunity hlavy státu: (a) respektováním svrchované rovnosti a (b) podporou diplomatických vztahů. Jelikož jednání, která zakládají zločiny podle mezinárodního práva, nejsou oficiálními úkony státu, nemůže jejich potrestání ani zasahovat do svrchované rovnosti státu. Tato myšlenka je zdůvodněním pro uznání restriktivní svrchované imunity států a není žádný důvod, proč by teorie ochrany státní svrchované rovnosti měla upřednostnit hlavu státu před samotným státem. Možnost volat k zodpovědnosti bývalou hlavu státu navíc není v rozporu ani s cílem podporovat diplomatické vztahy, jelikož by soudní proces s takovou osobou těžko mohl narušit možnost stávající hlavy státu cestovat do zahraničí. Nemůže tak ani dojít k narušení mezinárodních vztahů.¹⁵⁷

Podřazení zločinů podle mezinárodního práva pod úkony v soukromé kompetenci má ovšem svá úskalí a je při bližší analýze zkreslením skutečnosti. Je nutno zdůraznit, že v rozhodnutí Pinochet lordi sice vycházeli z přesvědčení, že imunita *ratione materiae* nepřísluší bývalým hlavám státu, argumentace ovšem byla založená na poněkud nepraktickém přesvědčení, že takové akty nejsou oficiálním výkonem funkce, ale akty soukromými. Jak bude níže argumentováno, toto dělení je příliš umělé a neodpovídá politické realitě. Většina zločinů podle mezinárodního práva je totiž spáchána především při výkonu oficiálních funkcí.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Srovnej *Estate of Ferdinand Marcos*, 25 F.3d 1467, 1472 (9th Cir. 1994).

¹⁵⁸ Srovnej k tomu pozn. pod čarou č. 177-180.

2. Pinochet III

Ve třetím rozhodnutí (Pinochet III)¹⁵⁹ již lordi nešli tak daleko, aby opírali zamítnutí imunity o mezinárodní obyčejové právo, ale odvolali se na porušení Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z 10. prosince 1984 (Úmluva proti mučení). Tato úmluva byla ratifikována jak Velkou Británií, tak Chile a Španělskem a vztahovala se i na zločiny mučení, jichž se Pinochet dopustil po její ratifikaci ze strany Chile. Na základě této smlouvy byla aplikovatelná i extrateritoriální jurisdikce,¹⁶⁰ a proto lordi rozhodli, že Pinochet může být vydán do Španělska.¹⁶¹ Jednalo se tudíž o podstatně konzervativnější výklad. Byla-li základem tato úmluva, znamenalo to omezení jurisdikce v ohledu věcném (zločiny stanovené úmluvou), osobním (smluvní strany úmluvy) a časovém (datum platnosti úmluvy). V daném rozhodnutí lordi stanovili, že bývalá hlava nepožívá imunitu *ratione materiae* za zločin mučení. Zdůvodnili to tím, že v obecném mezinárodním právu stávající hlava státu požívá imunitu *ratione personae* a bývalá hlava imunitu *ratione materiae*.

Nicméně většina lordů došla k závěru, že Pinochet jako bývalá hlava státu nepožívá imunitu za akty mučení spáchané po 8. prosinci 1988, kdy Úmluva o mučení byla ratifikována státy Chile, Španělskem a Velkou Británií. Zdůvodnili to tím, že ratifikující státy nemohly aktem ratifikace předpokládat, že by imunita bývalé hlavy státu měla nadále koexistovat. Ne všichni lordi s tímto argumentem souhlasili a někteří dokonce vůbec nesouhlasili s tím, že by Pinochet neměl požívat imunitu.¹⁶² Naopak lord Hope of Craighead zastával názor, že Pinochetovi za systematické mučení po roce 1988 měla být imunita odepřena na základě obyčejových závazků, které Velkou Británií v době ratifikace Úmluvy proti mučení již ve vztahu k mezinárodním zločinům zavazovaly. Spíše než o tuto úmluvu se tedy opíral o mezinárodní obyčejové právo.¹⁶³

¹⁵⁹ Srovnej rozhodnutí Sněmovny lordů ve věci *Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and others EX Parte Pinochet (on appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division)*, *Regina v. Evans and another and the Commissioner of Police for the Metropolis and others EX Parte Pinochet (on appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division)*.

¹⁶⁰ Šlo tedy o smluvně zakotvenou jurisdikci, a nikoliv o univerzální jurisdikci zakotvenou v mezinárodním obyčejovém právu, tak jak předpokládalo rozhodnutí Pinochet I.

¹⁶¹ Nakonec ale Pinochet nemohl pro špatný zdravotní stav být postaven před soud, a tak souzen nebyl.

¹⁶² Lord Goff of Chievley byl toho názoru, že ratifikace Úmluvy o mučení nevyjadřuje implicitní vzdání se imunity.

¹⁶³ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 120, pozn. pod čarou č. 516.

Závěrečné rozhodnutí lordů tedy bylo založeno nikoliv na mezinárodním obyčeji (Pinochet I), ale na ustanovení Úmluvy proti mučení (Pinochet III). Tato skutečnost mu ale neubírá na důležitosti, jelikož to bylo poprvé, kdy národní soud zpochybnil trestní imunitu bývalé hlavy státu.

7.3.2 Případy přiznání imunity *ratione materiae*

Pinochetova návštěva Londýna v roce 1998, kdy Sněmovna lordů rozhodovala o jeho imunitě, pro generála nebyla první cestou do Evropy. Při návštěvě Nizozemí v roce 1994 byla nizozemskému státnímu zástupci ve věci *Chili Komitee Nederland v. veřejný žalobce* nizozemským výborem pro Chile zaslána žádost generála zatknout. Poté, co generál bezpečně zemi opustil, byla proti státnímu zástupci podána soudní žaloba za nestíhání bývalého diktátora. Soudce, který ve věci rozhodoval, došel k závěru, že „*státní zástupce s ohledem na množství právních a praktických překážek spjatých se zatčením jednal správně*“.¹⁶⁴

Z nedávné historie lze vzpomenout na snahu skupiny několika organizací pro lidská práva¹⁶⁵ postavit před soud Donalda Rumsfelda, bývalého ministra obrany USA. Tato skupina 25. října 2007 proti Rumsfeldovi podala trestní oznámení pařížskému státnímu zástupci. Podle trestního oznámení se Rumsfeld měl dopustit porušení Úmluvy proti mučení tím, že v detenčních táborech Guantanamo Bay a Abu Ghraib nařizoval výslechové techniky, které naplňují skutkovou podstatu aktu mučení. Pařížský státní zástupce Jean Claude Marin, kterému bylo trestní oznámení podáno, Rumsfelda odmítl stíhat s odůvodněním, že „*v souladu s pravidly mezinárodního obyčejového práva, tak jak je potvrdil též MSD, požívají hlavy státu, hlavy vlády a ministři zahraničí po opuštění úřadu trestní imunitu z cizí jurisdikce za akty, kterých se dopustili při výkonu funkce. Donald Rumsfeld proto jako bývalý ministr obrany požívá stejnou míru ochrany.*“ Státní zástupce se přitom evidentně opíral o problematický § 61 rozhodnutí Yerodia.

¹⁶⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 122, pozn. pod čarou č. 522.

¹⁶⁵ Jedná se o International Federation for Human Rights, Center for Constitutional Rights, Ligue des droits de l'Homme et du Citoyen a European Center for Constitutional and Human Rights.

Toto rozhodnutí je v přímém rozporu s rozhodnutím Pinochet I a III.¹⁶⁶ Vzhledem k tomu, že opakovaná, stejnorodá, nepřetržitá, rozšířená, reprezentativní a dlouhodobá praxe¹⁶⁷ je požadavkem vzniku obyčeje,¹⁶⁸ je nutno klást si otázku, zda toto rozhodnutí a rozhodnutí nestíhat Pinocheta v Nizozemí jsou takového významu, aby existenci obyčejového pravidla vyjímajícího zločiny podle mezinárodního práva z materiální imunity vyvracovala. Ačkoliv tedy v aplikaci materiální imunity na zločiny podle mezinárodního práva nadále panuje nejistota, akademická obec, jak bude níže uvedeno, stále častěji uvádí, že v těchto případech tato imunita aplikovatelná není.¹⁶⁹

7.3.3 Teorie vylučující imunitu *ratione materiae*

Právnícká literatura i judikatura se při odepření materiální imunity za zločiny podle mezinárodního práva opírá o několik teorií. Podle jedné může být tato imunita odepřena proto, že zločiny podle mezinárodního práva jsou „neoficiálními“ (soukromými) akty. Podle jiných teorií jsou zločiny podle mezinárodního práva vyňaty z materiální imunity bez ohledu na to, zda tyto akty můžeme nazývat oficiálními, či nikoliv, a to z důvodu: (a) *jus cogens* povahy zločinů podle mezinárodního práva; (b) existence obyčejového pravidla vylučujícího materiální imunitu a (c) inkompatibility s extraterritoriální a univerzální jurisdikcí.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Vzpomeneme-li však na vítané a odvážné rozhodnutí Sněmovny lordů ve věci Pinochet, generál nakonec, poté co se do věci pustil ministr vnitra Jack Straw, stejně Španělsku (údajně pro zdravotní důvody) vydán nebyl.

¹⁶⁷ Chce-li soud zkoumat obsah institutu materiální imunity hlavy státu nebo jiného státního představitele, musí vycházet ze dvou základních prvků obyčejového pravidla – z prvku materiálního a subjektivního. Přitom mezi materiálním a subjektivním prvkem musí existovat vazba. Materiální prvek představuje určitou kvalifikovanou praxi subjektů mezinárodního práva. Tuto praxi je třeba chápat jako soubor individuálních chování, která musí mít určité vlastnosti: jedná se o opakovanou, stejnorodou, nepřetržitou, rozšířenou, reprezentativní a dlouhodobou praxi. Takto vymezená praxe konsoliduje a krystalizuje pravidlo mezinárodního práva. Subjektivní prvek neboli *opinio iuris* předpokládá subjektivní přesvědčení, že jejich chování obsažené v praxi je právně závazné. Pro monitorování vývoje obyčejového práva imunity státních hlav je tedy nutno analyzovat, jak jiné národní a mezinárodní soudy rozhodují v otázkách imunity, jak státy na taková rozhodnutí reagují a jaká obecná prohlášení vydávají. Srovnej MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště právu českému*. 4. vydání. Brno: Edice učebnic Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2004, str. 161.

¹⁶⁸ Bliže srovnej rozhodnutí MSD případu *Kontinentální šelf Severního moře* ze 20. února 1969. Dostupný z WWW: <http://www.icj-cij.org/docket/files/51/5535.pdf>. [Navštíveno dne 8. srpna 2011.]

¹⁶⁹ Srovnej k tomu například čl. 13, odst. 2 a 16 rezoluce z roku 2001, kterou vydal Institut de droit international.

¹⁷⁰ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 123.

1. Teorie o „neoficiálních“ či „soukromých“ aktech

Podle této teorie, dopustí-li se někdo zločinu podle mezinárodního práva, nemůže se jednat o oficiální úkon¹⁷¹, ale o úkon soukromý. Autoři těchto tvrzení nepovažují páčání zločinů podle mezinárodního práva za „normální“ výkon funkce spadající pod oficiální akty.¹⁷² Takto bylo rozhodnuto opakovaně v případě Pinochet I¹⁷³ i Pinochet III.¹⁷⁴ Na to, že tato teorie neodpovídá tomu, co se děje v praxi států, ovšem upozornili již i někteří lordi v rozhodnutí Pinochet I.¹⁷⁵ Teorie proto musí být podrobena kritice.

Pro rozhodnutí o tom, zda akt státního představitele je oficiální, či soukromý, není rozhodující jeho legalita v mezinárodním nebo národním právu. Zločiny podle mezinárodního práva jsou většinou páčány v oficiální kapacitě za pomoci státního aparátu. Soudce Al-Khasawneh v § 6 nesouhlasného stanoviska ve věci Yerodia uvádí, že s ohledem na bývalé vysoce postavené státní představitele zůstává otevřena otázka beztrestnosti za oficiální akty. Zločiny podle mezinárodního práva totiž podle něj jsou především akty státu.

Lze si jen těžko představit, že by jednotlivec mohl například spáchat zločin genocidy bez dalších osob a bez systematicky organizovaného postupu. Orgány státní moci (policejní jednotky a ozbrojené síly) jsou nejefektivnějším nástrojem, kterým se jednotliví státní představitelé mohou páčání zločinů podle mezinárodního práva

¹⁷¹ Oficiální úkony a svrchované akty nejsou totožné: Oficiální úkony, které provádí státní představitel v zastoupení státu, mohou svojí povahou být jak svrchované (stát požívá imunitu), tak nesvrchované (stát například uzavře kupní smlouvu).

¹⁷² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 124.

¹⁷³ Například lord Steyn si „jen těžko dokázal představit, že by páčání tak strašlivých zločinů [mučení a brání rukojmích] snad spadalo do výkonu funkce hlavy státu“. Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 124, pozn. pod čarou č. 536.

¹⁷⁴ Lord Hutton pravil: „Můj závěr, že Pinochet nepožívá imunitu je založený na přesvědčení, že páčání aktů mučení není výkonem funkce hlavy státu.“ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 124, pozn. pod čarou č. 538.

¹⁷⁵ Srovnej nesouhlasná stanoviska, ve kterých tuto teorii popíral lord Slynn of Headley a lord Lloyd of Berwick.

dopouštět. I Pinochet¹⁷⁶ tak činil rozdáváním rozkazů oficiálními úkony a nikoliv vlastnoručně.

V § 61 rozhodnutí Yerodia MSD stanovil: „*Trestní imunita se podle mezinárodního práva nevztahuje na případy, kdy, má-li jurisdikci podle mezinárodního práva, cizí soud může stíhat bývalého ministra zahraničí za jednání, kterých se dopustil před nebo po dobu výkonu úřadu. Může tak činit, jedná-li se o úkony soukromé.*“ Tato formulace, jak poznamenali i jiní soudci MSD, není šťastná. Soudkyně Van den Wyngaert v § 36 svého nesouhlasného stanoviska k rozhodnutí Yerodia uváděla, že lituje toho, že MSD zvolil imunitu rušit pouze za „[*soukromá*] jednání, kterých se [ministr zahraničí] dopustil před nebo po dobu výkonu úřadu.“ Podle ní se MSD v rozhodnutí měl též vyjádřit k tomu, zda za soukromé akty chápe i zločiny proti lidskosti a válečné zločiny. Navíc, jak poznamenala, zločin genocidy může být spáchán pouze státem v rámci státní politiky, tedy „oficiálně“.

Na první pohled se může zdát, že dikce rozhodnutí je v rozporu s uvedenou charakteristikou mezinárodního zločinu jako oficiálního úkonu. Pokud bychom tvrdili, že MSD měl soukromými úkony na mysli zločiny podle mezinárodního práva, neodpovídalo by to naší teorii. Pokud naopak budeme tvrdit, že MSD měl oficiálními činy na mysli zločiny podle mezinárodního práva, tak podle rozhodnutí Yerodia, které výjimky vztahuje pouze na soukromé úkony, by materiální imunita i po opouštění úřadu nadále platila pro zločiny podle mezinárodního práva. Nicméně jako třetí možnost se nabízí interpretace, podle které výjimky, které MSD vyjmenoval, nebyly vyčerpávajícím výčtem. Můžeme to chápat tak, že existuje pravidlo, které zakazuje imunitu *ratione materiae* na případy zločinů podle mezinárodního práva.¹⁷⁷

Není zase tak překvapivé a neopodstatněné zločiny podle mezinárodního práva kvalifikovat jako oficiální úkony. Koneckonců mezinárodní právo již v judikatuře Mezinárodního vojenského tribunálu po druhé světové válce uznalo, že oficiální postavení osoby ji nezbavuje individuální trestní odpovědnosti za zločiny podle

¹⁷⁶ Srovnej kapitolu 7.3.1.

¹⁷⁷ Důležité je navíc to, že budeme-li v kategorizaci oficiálních a soukromých aktů důslední, můžeme též státu za zločiny podle mezinárodního práva páchané státním představitelem v jeho oficiální kapacitě (za které ponese individuální trestní odpovědnost) přičítat odpovědnost podle mezinárodního práva. Jinými slovy, kvalifikovat čin státního představitele jako soukromý, by znamenalo znemožnit pohnat stát k odpovědnosti. Srovnej AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no.4, str. 838.

mezinárodního práva.¹⁷⁸ Obžalovaní představitelé nacistického režimu se totiž hájili tím, že pouze plnili rozkazy jiných nadřízených a že sami jednali v oficiální pozici, za což nemohou být individuálně vyzýváni k trestní odpovědnosti.

Výstižným příkladem smlouvy, která doslova počítá s pácháním zločinu mučení v oficiální kapacitě je Úmluva proti mučení. Ta ve svém textu v § 1 praví: „*Pro účely této Úmluvy výraz "mučení" znamená jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest, (...) když taková bolest nebo utrpení jsou způsobeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem.*“ Podle textu Úmluvy proti mučení tedy nelze zločin mučení ani jinak než v oficiální kapacitě spáchat. Mají-li proto jiné smluvní státy podle Úmluvy proti mučení jurisdikci, musí buď stíhat, nebo vydat. Není totiž možná koexistence pravidla imunity *ratione materiae*, které by zachovalo nedotknutelnost jednotlivců jednajících v oficiální kapacitě a zároveň možnosti stanovit ve skutkové podstatě mučení pachatelem osobu v oficiálním postavení. Jinými slovy předpokládat oficiální nebo vládní povahu aktu za základ imunity *ratione materiae* a zároveň za náležitost skutkové podstaty zločinu mučení nemůže z logiky věci obstát. Novější principy mezinárodního práva, které upřednostňují individuální trestní odpovědnost, tak musí v případě kolize norem mít přednost.

Ačkoliv nelze u jiných zločinů podle mezinárodního práva (válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, genocida) říci, že by jejich skutkové podstaty předpokládaly pouze výkon oficiálních funkcí, není možné přehlédnout, že při zrodu mezinárodního trestního práva bylo myšleno především na oficiální postavy, které jednaly ve vládních pozicích.¹⁷⁹ Státy jsou tedy skoro vždy zapojeny do mezinárodní zločinnosti.

2. Teorie o *jus cogens* povaze zločinů podle mezinárodního práva

Tato teorie vychází z předpokladu, že zločiny podle mezinárodního práva mají povahu pravidel *jus cogens* a z tohoto důvodu jsou hierarchicky nadřazeny pravidlům o imunitě, která nemají status *jus cogens*. Jak uvedl soudce Al-Khasawneh v nesouhlasném stanovisku k rozhodnutí Yerodia, „*je nutno imunitu ratione materiae interpretovat restriktivně*“. Podle něj „*je pouze logické, aby se imunita státních*

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 840.

¹⁷⁹ Srovnej například seznam obžalovaných při norimberských soudních procesech.

představitelů interpretovala stejně úzce jako státní imunita“. Al-Khasawneh uvádí: „Je těžko představitelné, proč by státy za své jednání měly být otevřeny řízením před cizími soudy, ale jejich státní představitelé za své trestné chování již nikoliv“.¹⁸⁰

S ohledem na *jus cogens* Al-Khasawneh v § 7 svého nesouhlasného stanoviska dále tvrdí, že „efektivní potírání závažných zločinů již zřejmě nabylo charakter *jus cogens*, což prokazuje zásadní společenský význam, který mezinárodní společenství ochraně těchto hodnot přisuzuje. Kdyby tak došlo ke konfliktu hierarchicky vyšší *jus cogens* normy a pravidla o imunitě, *jus cogens* norma musí mít přednost“.

Nepřesvědčivost, která se této teorii někdy vyčítá, spočívá v povaze imunity jako pravidla procesního a zločinů podle mezinárodního práva jako hmotněprávních pravidel.¹⁸¹ Vzniká otázka, jak je možné, aby mezi procedurálním a hmotným pravidlem vůbec mohl vzniknout konflikt. Jinými slovy, jestliže imunita jako procesní pravidlo určuje možnost výkonu jurisdikce, nedostává se tím do konfliktu s hmotněprávní zákazem obsaženým v *jus cogens* normě. Imunita pouze odklání porušení hmotněprávní normy k jinému mechanismu řešení. V důsledku toho námitka imunity nemá žádný hmotněprávní obsah.¹⁸² Paola Gaeta naopak nevidí vztah mezi materiální imunitou za oficiální výkony a mezi výjimkou z této imunity za zločiny podle mezinárodního práva jako otázku hierarchie pravidla *jus cogens* a pravidla, které takovou povahu nemá. Podle ní se jedná o vztah *lex generalis* a *lex specialis*.¹⁸³

Teorie o *jus cogens* povaze zločinů podle mezinárodního práva je problematická ještě z jiného zásadního hlediska. Za prvé, vzniká otázka, které zločiny vůbec mají status *jus cogens*. Pozitivní mezinárodní trestní právo v tomto ohledu nezná žádnou explicitní normu, která by konkrétní zločin charakterizovala jako *jus cogens* normu. Ani v doktríně navíc nepanuje shoda v tom, na základě jakých metod lze existenci, význam nebo obsah takové normy zjistit.

Za druhé, normy, které mají povahu *jus cogens*, státům zakládají *obligatio erga omnes*. Implikace *jus cogens* pravidla tedy představují konkrétní závazky, které stát musí plnit. Mezi tyto závazky kromě povinnosti neakceptace námitky imunity a povinnosti stíhat nebo vydat též patří závazek uplatnění univerzální jurisdikce. Přitom

¹⁸⁰ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 129, pozn. pod čarou č. 549.

¹⁸¹ Srovnej např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva z 21. listopadu 2001 ve věci *Al Adsani v. Velká Británie* nebo rozhodnutí Sněmovny lordů ze 14. června 2006 ve věci *Jones v. Saúdská Arábie*.

¹⁸² Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 129, pozn. pod čarou č. 552.

¹⁸³ Tamtéž, str. 131.

ale samotná teorie univerzální jurisdikce není zdaleka univerzálně akceptovaná. Na základě uvedených důvodů se tato teorie neukazuje být příliš vhodnou.

3. Teorie inkompatibility s extraterritoriální a univerzální jurisdikcí

Přesvědčení o nemožnosti aplikace materiální imunity u zločinů podle mezinárodního práva vyslovili lord Philips of Worth Matravers v rozhodnutí Pinochet III v souvislosti s režimem extraterritoriální jurisdikce založenou Úmluvou proti mučení: „*Mezinárodní zločiny a extraterritoriální jurisdikce jsou v mezinárodním veřejném právu pojmy poměrně novými. Nevěřím tomu, že by státní imunita s nimi mohla koexistovat. Výkon extraterritoriální jurisdikce má přednost před principem, že jeden stát nebude zasahovat do vnitřních záležitostí druhého státu. Je tomu tak, protože ve vztahu k mezinárodním zločinům tento princip nemůže obstát. Mezinárodní zločin je útokem proti mezinárodnímu společenství. Je útokem o to více, je-li vykonán s posvěcením státu. Proto, je-li založena extraterritoriální jurisdikce, nedává smysl vyloučit z ní útoky, které jsou oficiálními akty.*“¹⁸⁴

I ve vztahu k univerzální jurisdikci někteří autoři odmítají aplikaci materiální imunity. Někteří například uvádějí, že mezinárodní právo uznalo univerzální jurisdikci za zločiny proti lidskosti jako *jus cogens* pravidlo, a proto tyto zločiny nejsou kryty imunitou. Jiní naopak chápou trend implementace univerzální jurisdikce do národních právních řádů těch zločinů, které trestá statut MTS, jako indikátor vzniku sítě horizontálních jurisdikčních vztahů, jež nedávají námitce materiální imunity místo.

Nicméně ne všechny státy jsou členy MTS, a proto nelze říci, že by tato implementace byla sama o sobě dostatečně rozšířenou praxí pro vznik obyčejce. Nakonec i mnoho států jako například USA univerzální jurisdikci nejsou příliš nakloněny. Vzhledem k tomu, že postoj států k univerzální jurisdikci je natolik nesourodý a kontroverzní, ani tato teorie se nezdá být tím nejvhodnějším základem pro odepření materiální imunity ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva.

¹⁸⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 135, pozn. pod čarou č. 590.

4. Teorie existence obyčejového pravidla vylučujícího materiální imunitu

Mnozí autoři argumentují tím, že materiální imunita je ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva odstraněna z toho důvodu, že samotné mezinárodní obyčejové právo existenci této výjimky potvrzuje. Tak například Antonio Cassese, bývalý prezident ICTY a Zvláštního tribunálu pro Libanon, kritizoval rozhodnutí Yerodia za to, že MSD opomenul zohlednit, že obyčejové pravidlo zakazující uplatnění materiální imunity je vzhledem k národní judikatuře¹⁸⁵ a množství ustanovení ve smlouvách¹⁸⁶ a statutech¹⁸⁷ mezinárodních tribunálů již konsolidované.¹⁸⁸

Paola Gaeta je též o existenci takového obyčejového pravidla přesvědčena. Vztah mezi materiální imunitou za oficiální výkony a mezi výjimkou z této imunity za zločiny podle mezinárodního práva vidí jako vztah *lex generalis* a *lex specialis*. Gaeta uvádí, že je neakceptovatelné, aby nižší státní představitelé mohli být stíháni, zatímco nejvýše postavení státní představitelé, kteří jsou hlavními strůjci zločinů na základě materiální imunity nikoliv. Jak dále poznamenala, je nepravděpodobné, že by nejvyšší státní představitelé sami iniciovali trestní řízení proti sobě samým.¹⁸⁹

Relevance vývoje mezinárodního trestního soudnictví ve vztahu k potvrzení existence obyčejového pravidla vyjímajícího zločiny podle mezinárodního práva z materiální imunity bývá někdy zpochybňována. Tak například je namítáno, že statuty mezinárodních trestních tribunálů nemohou zavazovat, a tím popřít imunitu ve vztahu ke třetím státům.¹⁹⁰ Opačné názory vychází z přesvědčení, že čl. 27 statutu MTS zákazem aplikace imunit pouze odráží současný stav mezinárodního obyčejového práva ve vztahu ke zločinům tímto statutem vyjmenovaným.¹⁹¹

Osobně jsem toho názoru, že materiální imunita ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva před národními soudy uplatnitelná není. Argumetnačním základem je pro mě z tohoto hlediska právě tato teorie, jelikož podle mého názoru nejvěrněji odráží vývoj materiální imunity v mezinárodním trestním právu. K tomu

¹⁸⁵ Srovnej případy Pinochet a Eichmann nebo rozhodnutí č. 1999/2723 španělské Audencia Nacional ze 4. března 1999 o imunitě Fidela Castra.

¹⁸⁶ Srovnej čl. 4 Úmluvy proti genocidě.

¹⁸⁷ Srovnej například Londýnskou chartu, norimberské principy, Chartu mezinárodního tribunálu pro dálný východ, statuty ICTY, ICTR nebo MTS.

¹⁸⁸ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 131.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Této problematice bude věnována pozornost v kapitole 12.

¹⁹¹ Tyto zločiny jsou obecně považovány za zločiny podle mezinárodního práva.

poslouží analýza judikatorní činnosti. Můžeme se přitom odvolávat i na Norimberský a Tokijský mezinárodní vojenský tribunál. Je totiž možno argumentovat, že když Spojenci založili Norimberský soud, činili tak jako svrchovaná moc Německa. Podobně můžeme tvrdit, že se Japonsko ve své oficiální kapitulaci též dalo souhlas se stíháním japonských občanů před Tokijským tribunálem.

Kromě toho nelze opomenout ani již uvedené případy s Pinochetem a Eichmannem. Je možné vyjmenovat i jiné případy. Tak například můžeme vzpomenout na případ s Hissenem Habrem, bývalým prezidentem Čadu, kdy v roce 2006 Africká unie Senegalu propůjčila mandát Habrého stíhat za zločiny podle mezinárodního práva.¹⁹² Podobně 20. listopadu roku 2000 amsterdamský odvolací soud povolil nizozemské prokuratuře zahájit řízení proti bývalému surinamskému vojenskému veliteli Desi Bouterse. Obvinění se týkalo zločinů mučení a zločinů proti lidskosti.

Uvedená judikatura, výrazná doktrinální podpora a obecná vývojová tendence v mezinárodním trestním právu od druhé poloviny 20. století mi jsou přesvědčivým důkazem toho, že ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva již můžeme mluvit o obyčejovém pravidlu vylučujícím materiální imunitu.

8 Závěr

V předchozích dvou kapitolách jsem se pokusil podat základní charakteristiku materiální a osobní imunity státních představitelů v řízeních před cizími (národními) soudy. Předně jsem se snažil vymezit jejich současný osobní a věcný rozsah. Po zjištění tohoto rozsahu jsem zkoumal, jak jsou tyto dva typy imunity aplikovány ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva. Vycházel jsem přitom jak z judikatury, tak z názorů doktríny.

Ve vztahu k imunitě *ratione personae* jsem došel k závěru, že se tato imunita v současné době vyznačuje jako imunita plná neboli absolutní. Tato imunita přitom lpí na úřadu. Kdo ji požívá, nemůže být před cizími (národními) soudy stíhán ani za zločiny podle mezinárodního práva. Takový je její věcný rozsah. Co se týká rozsahu osobního, zde je otázka komplikovanější. Podle mého názoru je ospravedlnitelné, aby hlava státu a hlava vlády tuto imunitu požívaly. Nicméně u ministra zahraničí a dalších

¹⁹² Srovnej k tomu *Report of the Committee of Eminent African Jurists on the case of Hissène Habré*. Dostupný z WWW: <http://www.asil.org/rio/africanunion.html>.

ministrů mi, v rozporu se současnou státní praxí, nepřipadá aplikace osobní imunity potřebná. Přesto se můžeme setkat s judikáty, které osobní imunitu dopřávají i jiným ministrům. Nakonec nezbyvá než vyjádřit údiv nad tím, že MSD v rozhodnutí Yerodia vyjádřil názor, že by ministři zahraničí (stejně jako hlava státu a hlava vlády) měli na soukromých zahraničních návštěvách požívat osobní imunitu. Taková benevolence je podle mého názoru neopodstatněná.

Jestliže osobní imunita je svou povahou absolutní, imunita *ratione materiae* tuto kvalitu nemá. Tato imunita lpí na samotném aktu, nikoliv na úřadu, a trvá proto i po opuštění úřadu. Ačkoliv je svým osobním rozsahem velice široká, věcně není možné ji vztahovat na zločiny podle mezinárodního práva. Existuje několik teorií a nemálo judikátů, které tento argument podporují. Nejpřesvědčivější je teorie, podle které samotné mezinárodní obyčejové právo materiální imunitu v případech zločinů podle mezinárodního práva vylučuje. Připustit v takových případech imunitu by nezohledňovalo zájem mezinárodního společenství skoncovat s beztrestností. Signál pro pachatele těch nejstrašlivějších zločinů je proto jasný: Pácháš-li zločiny podle mezinárodního práva, dříve nebo později budeš volán k odpovědnosti!

Část C – Imunita státních představitelů před mezinárodními soudy

Jestliže je ve státní struktuře zákonodárná moc parlamentu doplněna mocí soudní a výkonnou, v mezinárodním trestním právu tomu tak historicky nebylo. V klasickém mezinárodním právu neexistoval žádný mezinárodní trestní orgán, který by měl jurisdikci nad zločiny podle mezinárodního práva. Vývoj konceptu mezinárodního trestního soudnictví se do zájmu mezinárodního společenství dostal až koncem první světové války. Do té doby se mezinárodní systém spoléhal na výkon národní trestní jurisdikce. Jinými slovy, převažovala tendence svěřovat jurisdikci nad zločiny podle mezinárodního práva národním soudům.

Po první světové válce ovšem sílily pochybnosti o vhodnosti takového řešení a prosazovalo se přesvědčení, že mezinárodní soudní orgán je vhodnější arbitr než národní soudy vítězných států.¹⁹³ Oproti povinnosti vzdát se výkonu národní trestní jurisdikce ve vlastním státě a závazku odevzdat své občany ke stíhání jinému státu, neměl výkon mezinárodního trestního soudnictví pro státy představovat zásah do klasického principu státní svrchovanosti. Řádně založený mezinárodní trestní orgán tak měl reprezentovat adekvátní alternativu sloužící k potírání určitých zločinů spáchaných vládními představiteli, které národní soudy mohly jen těžko stíhat.¹⁹⁴

Následující výklad pojedná o prvních mezinárodních trestních tribunálech z počátku 20. století a o dopadu, který měly trestní imunity státních představitelů.¹⁹⁵ V tom samém duchu bude dále věnována pozornost též některým současným mezinárodním trestním soudům.¹⁹⁶ Judikatura mezinárodních trestních soudů totiž měla obrovský význam na vývoj mezinárodního trestního práva obecně. Principy vyslovené těmito soudy a jejich judikatura je proto relevantní i pro otázky imunity státních představitelů před národními soudy.

9 Mezinárodní soud pro císaře Viléma II.

¹⁹³ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 40.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 41.

¹⁹⁵ Jedná se o Mezinárodní vojenský tribunál. Ačkoliv ke vzniku mezinárodního soudu podle v čl. 227 Versailleské smlouvy nikdy nedošlo, nepochybně v tomto článku můžeme spatřovat zárodky mezinárodního trestního soudnictví a individuální trestní odpovědnosti.

¹⁹⁶ Jedná se o Zvláštní soud pro Sierra Leone a o MTS.

Válečné zločiny byly stíhány již v době starověkého Řecka a je dosti pravděpodobné, že už i v dobách dřívějších. Stíhání se nicméně odehrávalo vždy na národní úrovni. První skutečně mezinárodní proces byl zřejmě veden proti Petru von Hagenbachovi, který byl v roce 1474 stíhán za zvěrstva páchaná během okupace Breisachu.¹⁹⁷

S vývojem práva ozbrojených konfliktů v polovině 19. století se pomalu začala prosazovat i koncepce mezinárodního stíhání za porušování humanitárních pravidel. Gustave Moynier, jeden ze zakladatelů hnutí Červeného kříže, roku 1872 jako první vyslovil ideu vytvoření statutu mezinárodního trestního soudu. Jeho přání ovšem zůstalo nenaplněno.

Až o necelých padesát let později, s blížícím se koncem první světové války, se i veřejné mínění stále intenzivněji přiklánělo k trestnímu stíhání těch osob, které obecně byly považovány za hlavní strůjce války. Mezi tyto osoby měl patřit i samotný německý císař Vilém II., který stál na straně poražených ústředních mocností.

Dne 25. ledna 1919, přesně týden po formálním zahájení předběžné mírové konference v Paříži, se strany Dohody rozhodly ustanovit Komisi o odpovědnosti původců války a jejich trestání (Komise), která měla vyšetřovat příčiny války a rozhodnout, kdo za ni nese odpovědnost. Svým založením tak předcházela o pět měsíců podepsání Versailleské smlouvy¹⁹⁸. Jedním z úkolů Komise bylo stanovit míru odpovědnosti jednotlivých členů nepřátelských sil, a to bez ohledu na to, jak vysoce jsou postaveni, a dále měla navrhnout konkrétní postup pro založení tribunálu, před kterým by odpovědné osoby byly stíhány.¹⁹⁹

Poté, co Komise došla k závěru, že ústřední mocnosti vedly válku „*barbarskými a nelegitimními způsoby*“²⁰⁰, rozhodla, že všechny osoby uznané vinnými, včetně hlavy státu, jsou individuálně trestně odpovědné za válečné zločiny a budou trestně stíhány. Navíc Komise uvedla, že pozice vysoce postavených státních představitelů sice hraje

¹⁹⁷ Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK): Cambridge University Press, 2011, str. 1.

¹⁹⁸ Plným názvem „Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919“.

¹⁹⁹ Srovnej BASSIOUNI, M. Cherif. World War I: „The War to End All Wars“ and the Birth of a Handicapped International Criminal Justice System. *Denver Journal of International Law and Policy*. June 2002, vol 32, str. 253.

²⁰⁰ Srovnej BASSIOUNI, M. Cherif. World War I: „The War to End All Wars“ and the Birth of a Handicapped International Criminal Justice System. *Denver Journal of International Law and Policy*. June 2002, vol 32, str. 257.

roli před národními soudy vlastního státu, jelikož tyto musí respektovat nedotknutelnost suveréna státu, a tudíž garantovat hlavě státu imunitu, nicméně, jak Komise dále uvedla, situace je zcela jiná z pohledu mezinárodního.²⁰¹ Komise dále poznamenala, že znemožnit stíhání hlavy státu, která byla uznána vinnou za páchaní válečných zločinů a za porušování zákonů lidskosti (*laws of humanity*), „*by bylo pro svědomí lidstva šokem*“.

Ne všichni ovšem byli s představou stíhání hlavy státu zcela spokojeni. USA se například ve svém memorandu vyjádřily spíše kriticky. Podle USA je hlava státu podřízena pouze právu vlastní země, a nikoliv právu země jiné nebo skupiny takových zemí. Kromě toho právo, na základě kterého má být stíhání zahájeno, smělo být pouze právo platné v době páchaní zločinu, nikoliv právo vzniklé až poté.²⁰²

9.1 Versailleská smlouva – článek 227

V návaznosti na činnost Komise byl na mezinárodní mírové konferenci v Paříži vyjednáán text Versailleské smlouvy. Smlouva obsahovala několik ustanovení o individuální trestní odpovědnosti (čl. 227-231). Čl. 227 se explicitně vztahoval k trestní odpovědnosti bývalého císaře a stanovil:

„Mocnosti spojené a sdružené vznášejí veřejnou žalobu na Viléma II. Hohenzollerského, bývalého císaře německého, pro nejhrubší porušení zásad mezinárodní mravnosti a posvátné autority smluv.

Ustaví se zvláštní soud, aby soudil obžalovaného, zajišťuje mu zásadní záruky práva hájiti se. Bude se skládati z pěti soudců jmenovaných po jednom těmito pěti mocnostmi: Spojenými státy americkými, Velkou Británií, Francií, Itálií a Japonskem.

Soud bude souditi podle důvodů vyplývajících z nejvyšších zásad mezinárodní politiky, se snahou zajistiti úctu k povinnostem slavnostně převzatým, k mezinárodním závazkům i k mezinárodní mravnosti. Bude mu příslušeti, aby určil trest, jaký uzná za vhodný.

Mocnosti spojené a sdružené se obrátí k vládě nizozemské s žádostí, aby vydala bývalého císaře do jejich rukou na soud.“

²⁰¹ Srovnej BASSIOUNI, M. Cherif. World War I: „The War to End All Wars“ and the Birth of a Handicapped International Criminal Justice System. *Denver Journal of International Law and Policy*. June 2002, vol 32, str. 257.

²⁰² Tamtéž, str. 254.

Tímto článkem Versailleská smlouva položila historický základ pro precedens stíhání hlavy státu za to, co článek 6 písm. a) Londýnské charty nazýval „zločiny proti míru“.

Přes obrovský historický význam, který čl. 227 Versailleské smlouvy měl pro vznik mezinárodního soudnictví (zamítnutí beztrestnosti a imunity i těm nejvýše postaveným státním představitelům), nikdy k realizaci tohoto ustanovení nedošlo. Bývalý císař Vilém II. totiž po abdikaci 9. listopadu 1918 odešel do azylu do Nizozemí, který mu byl poskytnut poté, co slíbil, že už se nadále nebude účastnit politického života. Vzhledem k tomu, že jej Nizozemí nevydalo, nebyl nikdy ani stíhán.

10 Norimberský soud

Dvacáté století bylo jako doposud žádná jiná éra v lidských dějinách poznamenáno válkami a lidským utrpením. První a druhá světová válka zanechaly Evropu zpustošenou a poukázaly na smutný fakt, že normy a instituce mezinárodního práva byly zcela bezzubé a nebyly schopny účinně zabránit válkám a ztrátám na životech. Zážitky obětí, obrovské ztráty na životech a krutost, s jakou Německo a jiné státy Osy postupovaly proti civilnímu obyvatelstvu, byly jasným signálem, že dosavadní absolutní svrchovaná imunita vysoce postavených státních představitelů již nemůže obstát.

Ačkoliv již v roce 1919 ustavená Komise o odpovědnosti původců války a jejich trestání předpokládala vznik mezinárodního tribunálu, teprve až koncem druhé světové války byli poprvé v dějinách potrestáni a vinnými uznáni vysoce postavení představitelé nacistického režimu. Za vinu jim bylo přičteno spáchání zločinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidstvu.

Dne 26. června 1945 se v Londýně sešli představitelé čtyř států (USA, Sovětského svazu, Francie a Velké Británie) a zúčastnili se konference, jejímž cílem bylo stanovit strategii postupu proti nacistickým válečným zločincům. Londýnská konference byla ukončena 8. srpna 1945 přijetím tzv. Londýnské charty²⁰³, která

²⁰³ Plným názvem „Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropské Osy a Charta Mezinárodního vojenského tribunálu z 8. srpna 1945“. Dostupný z WWW: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/350?OpenDocument>. [Navštíveno dne 19. července 2011.]

založila Mezinárodní vojenský tribunál pro Norimberk a stanovila procesní pravidla řízení konaných před ním. Zločiny a jejich definice byly též součástí této charty.²⁰⁴

V této souvislosti je nutno poznamenat, že Charta Organizace spojených národů vstoupila v platnost až 24. října 1945, tedy až po vzniku Norimberského soudu. Jelikož OSN jako mezinárodní organizace v době vzniku Norimberského soudu ještě neexistovala, nemohl být Norimberský soud založen žádným neutrálním mezinárodním orgánem. Tato skutečnost pronásleduje Norimberský soud až dodnes, jelikož se Norimberský proces stal synonymem pro „*spravedlnost vítězů*“ (*victors' justice*).²⁰⁵ To nicméně nemění nic na obrovském vlivu Norimberského soudu na následující vývoj mezinárodního trestního práva.

Norimberský soud se skládal z osmi soudců, ustanovených po dvou každou ze čtyř smluvních stran. Z celkem 22 obžalob vynesl 12 trestů smrti, 3 tresty odnětí svobody na doživotí, 4 tresty odnětí svobody v rozmezí 10 až 20 let a 3 zproštění viny. Poprvé v dějinách byli váleční zločinci potrestáni mezinárodním trestním tribunálem. Byl to velký pokrok pro mezinárodní trestní právo, který značně předurčil obsah pozdějších mezinárodních úmluv. Před soudem se mimo jiné řešila otázka individuální trestní odpovědnosti (čl. 6 Londýnské charty) a otázka imunity (čl. 7 Londýnské charty).

10.1 Individuální trestní odpovědnost (čl. 6), problematika doktríny aktu státu a imunita (čl. 7)

Čl. 6 stanovuje, že pachatelé zločinů proti lidskosti, zločinů proti míru a válečných zločinů jakožto zločinů podle mezinárodního práva, které *ratione materiae* spadají do jurisdikce Norimberského soudu, jsou za taková jednání individuálně trestně odpovědní. Obžalovaní se ve své obhajobě bránili především tím, že ustanovení není v souladu s pravidly mezinárodního práva. Hlavní argument, kterým se obhajoba bránila, spočíval v tvrzení, že jednotlivci nemohou podle mezinárodního práva být individuálně trestně odpovědní, jelikož pouze státy podléhají právu národů. V této souvislosti se tak opírali především o doktrínu aktu státu (*act of state doctrine*).

²⁰⁴ RHEA, Harry M. The Nuremberg Effect on Contemporary International Criminal Justice. *Criminal Justice Studies*. December 2008, vol 21, no. 4, str. 362.

²⁰⁵ Tamtéž.

V tomto duchu pravil Frankův obhájce: „*Podle současného stavu práva platí princip, že pouze svrchovaný stát, nikoliv jednatel může být subjektem mezinárodního práva.*“²⁰⁶ Také obhájce Seysse-Inquarta vyjádřil názor, že pouze státy, a nikoliv jednotlivci mohou být subjekty „*mezinárodních právních zločinů*“.

Obhajoba dále vyjádřila přesvědčení, že inkriminovaná jednání nutno považovat za akty státu a jako taková mohou být připisována pouze státu, a nikoliv jednotlivci jako pouhému orgánu státu.²⁰⁷ Ribbentropův obhájce v této souvislosti pravil: „*Státníci jsou povinni starat se o zájmy svého lidu. Pokud jejich politiky selžou, pak musejí státy, za které jednali, nést důsledky z toho vyplývající. Samotní státníci jsou oproti tomu souzeni pouze dějinami. V právním smyslu jsou svému státu však odpovědny pouze za jednání, za která takový stát nese právní odpovědnost, jedná-li se o jednání porušující mezinárodní právo. Cizí stát, který tímto jednáním přišel k újmě, nemůže volat k odpovědnosti jednatelce.*“²⁰⁸

Obžaloba odmítla tvrzení o existenci principu mezinárodního práva, který stanovuje, že pouze státy, a ne jednotlivci mohou v mezinárodním právu nést odpovědnost. Jako příklady vyvracející existenci takového principu obžaloba uvedla případy pirátství, špionáže a válečných zločinů, ve kterých mezinárodní právo jednotlivci přímo ukládá povinnosti.²⁰⁹ Zločiny uvedené v Londýnské chartě jsou podle obžaloby důkazem nutnosti potvrdit, že práva a povinnosti států jsou především právy a povinnostmi lidí, a že „*pokud nevážou jednatelce, nevážou nikoho*“.²¹⁰

Odmítnutím doktríny aktu státu v souvislosti s trestním stíháním obžaloba uvedla, že ta rozhodnutí, která potvrdila, že jeden svrchovaný stát nemá autoritu nad jiným svrchovaným státem, byla založena na předpokladu respektování suverénních států a na předpokladu mírového mezinárodního styku. V případech, kdy státní orgány útočí na samotnou suverenitu jiných států, nelze se na doktrínu aktu státu odvolávat.²¹¹

S ohledem na imunitu článek 7 Londýnské charty stanovuje, že „*oficiální postavení obžalovaných, ať již hlavy státu nebo odpovědných vládních představitelů, nebude považováno za okolnost zbavující je odpovědnosti nebo snižující trest*“.

²⁰⁶ Srovnej U. N. Doc. A/CN.4/5, str. 39.

²⁰⁷ Tamtéž, str. 39.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 37.

²¹⁰ Tamtéž, str. 38.

²¹¹ Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., s. 38.

10.2 Rozhodnutí Norimberského soudu

Norimberský soud se ustanoveními článků 6 a 7 Londýnské charty argumenty obhajoby zabýval ve svém závěrečném rozhodnutí²¹², když pravil: *„Bylo tvrzeno, že mezinárodní právo se zabývá akty svrchovaných států a neumožňuje potrestat jednotlivce. Dále bylo tvrzeno, že tam, kde akt je aktem státu, nejsou osoby za jeho provedení osobně odpovědny, ale jsou chráněny doktrínou svrchovanosti státu. Norimberský soud oba tyto argumenty odmítá. Zločinů podle mezinárodního práva se dopouští jednotlivci, a nikoliv abstraktní entity. Pouze trestáním jednotlivců, kteří takové zločiny páchají, mohou ustanovení mezinárodního práva být vynucována. Zásadu mezinárodního práva, která za určitých okolností chrání zástupce státu, nelze připustit u aktů, které jsou mezinárodním právem považovány za trestné. Pachatelé těchto aktů se nemohou za svojí oficiální pozici skrýt k tomu, aby byli osvobozeni od trestu v příslušných řízeních. Naopak, samotná podstata Charty spočívá v tom, že jednotlivci mají mezinárodní povinnosti, které jsou nadřazeny závazku poslušnosti stanovenému národním právem. Ten, kdo porušuje pravidla válečného práva, nemůže požívat imunitu proto, že vykonává autoritu státu, pokud stát autorizací takového chování sám překračuje kompetenci mu mezinárodním právem stanovenou.“*

Norimberský soud ve svém rozhodnutí vyložil principy vyjádřené v čl. 6 a 7 Londýnské charty. Zcela kategoricky odmítl, že by jednotlivec nemohl osobně nést trestní odpovědnost za zločiny podle mezinárodního práva. Odmítl tím jakékoliv argumenty, které se opíraly o doktrínu aktu státu. Navíc též zdůraznil, že žádná osoba, a to bez ohledu na oficiální funkci, kterou zastává, nemůže požívat imunitu za zločiny, kterých se dopouští. Norimberský soud tak jako vůbec první mezinárodní trestní tribunál stíhal samotné nejvyšší představitele zločineckého režimu. Je nepochybné, že jeho Statut přitom figuroval jako inspirace pro Statuty Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR). Koneckonců byl vzorem i pro Statut Mezinárodního trestního soudu (MTS).

²¹² Rozhodnutí Mezinárodního vojenského tribunálu pro Norimberk z 1. října 1946. Dostupný z WWW: <http://werle.rewi.hu-berlin.de/IMTJudgment.pdf>. [Navštíveno dne 7. srpna 2011.]

10.3 Norimberské principy

V návaznosti na přijetí Londýnské charty a následné soudní procesy Valné shromáždění nově vzniklé Organizace spojených národů 11. prosince 1946 přijalo rezoluci č. 95 (I). V této rezoluci Valné shromáždění potvrdilo principy mezinárodního práva vyjádřené v Londýnské chartě a v rozhodnutí Norimberského soudu. Potvrzením těchto principů dalo Valné shromáždění jasně najevo, že tyto principy trestního práva v nich obsažené potvrzuje. Jinými slovy, tyto principy se tak měly stát součástí mezinárodního obyčejového práva.²¹³

V listopadu roku 1947 Valné shromáždění přijalo rezoluci č. 177 (II). Touto rezolucí nově založené Komise pro mezinárodní právo (Komise) přímo nařídilo nové principy mezinárodního práva obsažené v Londýnské chartě a v rozhodnutí Norimberského soudu zformulovat. Když Komise tyto principy vypracovávala, vznikla diskuze o tom, jaký je rozsah jejího mandátu. Otázka, která se řešila, se týkala toho, zda Komise má určit, zda principy obsažené v Londýnské chartě a v jeho rozhodnutí představují principy mezinárodního práva, či nikoliv. Nakonec se Komise spokojila se závěrem, že tyto principy byly Valným shromážděním OSN již potvrzeny rezolucí č. 95 (I). Úkolem Komise tak nebylo uznat tyto principy za principy mezinárodního práva, nýbrž je pouze zformulovat.²¹⁴

Výsledkem její práce jsou tzv. norimberské principy.²¹⁵ Tyto principy (celkem sedm) stanovují základní premisu mezinárodního trestního práva, podle které žádná osoba, bez ohledu na svoji hodnost nebo oficiální pozici, nepožívá za zločiny podle mezinárodního práva imunitu před mezinárodním trestním stíháním. Z pohledu práva imunit mají relevanci především první a třetí princip.

1. Individuální trestní odpovědnost (první princip)

„Každá osoba, která se dopustí činu, který představuje zločin podle mezinárodního práva, za něj nese odpovědnost a podléhá trestu.“

²¹³ Srovnej CASSESE, Antonio. Affirmation of the principles of International Law Recognized by the Charter of the Nürnberg Tribunal. *Audiovisual Library of International Law*. Dostupný z WWW: http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/ga_95-I/ga_95-I.html. [Navštíveno dne 25. 9. 2011.]

²¹⁴ Srovnej Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596), op. cit., str. 43.

²¹⁵ Plným názvem „Principy mezinárodního práva uznána Londýnskou chartou, a rozhodnutím tribunálu“. Dostupný z WWW: <http://deoxy.org/wc/wc-nurem.htm>. [Navštíveno dne 29. srpna 2011.]

Když vítězné státy po druhé světové válce uvažovaly, jak potrestat válečné zločince, shodly se na tom, že bude nutné je stíhat soudně.²¹⁶ Oproti potrestání a ponižení německého lidu jako celku, které se po první světové válce ukázalo být velice neúčinným postupem, bylo rozhodnuto, že stíhání a potrestání mají být jednotliví nacističtí váleční zločinci. Obžalovaní představitelé nacistického režimu měli být zbaveni svých insignií a nuceni zodpovídat se za své zločiny.²¹⁷

Od dob Norimberského soudu tak každý mezinárodní trestní tribunál stíhá za jejich protiprávní jednání pouze jedince. Státy sice před Mezinárodním soudním dvorem (MSD) mohou též nést odpovědnost za porušení norem mezinárodního práva, nicméně zločinů podle mezinárodního práva se mohou dopustit pouze lidské bytosti, které jediné mohou jednat se zaviněním (*mens rea*). Tento první princip je tedy základem mezinárodního trestního práva, jelikož uznává individuální trestní odpovědnost jedince, nikoliv státu.²¹⁸

2. Vyloučení imunity založené na teorii svrchovaného státu (třetí princip)

„Skutečnost, že osoba, která se dopustila jednání, které zakládá zločin podle mezinárodního práva, jednala jako hlava státu nebo jako vládní úředník, ji nezbavuje odpovědnosti podle mezinárodního práva.“

Tento princip je založen na článku 7 Londýnské charty. Ve shodě s Londýnskou chartou a s rozhodnutím Norimberského soudu tento princip praví, že skutečnost, že jednotlivec jednal jako hlava státu nebo odpovědný vládní úředník, jej nezbavuje mezinárodní trestní odpovědnosti.²¹⁹ Ačkoliv tento princip o imunitách nehovoří

²¹⁶ První z principů nevznikl v Norimberku, ale již po první světové válce. Po první světové válce se Spojenci snažili stíhat jednotlivce za spáchání válečných zločinů. Versailleská úmluva ve svém článku 228 již tehdy zakotvila právo Spojenců založit mezinárodní soudní tribunál, který by stíhal Němce obviněné z porušování válečného práva. Idea, že osoby zaměstnané státem, především vojáci, jsou za jednání ve své oficiální funkci před trestním stíháním chráněny na základě doktríny aktu státu (*Act of State Doctrine*), byla do té doby součástí obyčejového práva. Srovnej k tomu kap. 8.1.

²¹⁷ Srovnej RHEA, Harry M. The Nuremberg Effect on Contemporary International Criminal Justice. *Criminal Justice Studies*. December 2008, vol 21, no. 4, str. 363.

²¹⁸ Tamtéž, str. 363.

²¹⁹ Srovnej k tomu rezoluci 177 (II) Valného shromáždění OSN z listopadu roku 1947.

explicitně, jeho text je nutno interpretovat v tom smyslu, že oficiální postavení imunitu nezaručuje.

Třetí norimberský princip měl nepochybně zásadní vliv na znění článků o irelevanci oficiálního postavení ve statutech pozdějších mezinárodních trestních tribunálů. Konkrétně své uplatnění našel v čl. 7 odst. 2 Statutu ICTY, čl. 6 odst. 2 Statutu ICTR a čl. 27 Statutu MTS. Je pozoruhodné, že ani Statuty ICTR a ICTY přitom otázku imunit nezmiňují přímo. Oproti tomu čl. 27 odst. 2 Statutu MTS je již dokonalejší v tom, že explicitně stanovuje, že imunity nejsou tomuto soudu pro výkon jurisdikce překážkou.

11 Zvláštní soud pro Sierra Leone – Případ Taylor

Rada bezpečnosti OSN roku 2000 v reakci na porušování norem mezinárodního práva na území Sierry Leone²²⁰ jednomyslně přijala rezoluci č. 1315²²¹, na jejímž základě vyzvala generálního tajemníka OSN, aby vyjednal s vládou Sierry Leone dohodu o založení zvláštního soudu. Poté, co byla dohoda, jejíž součástí byl i Statut Zvláštního soudu pro Sierra Leone (Zvláštní soud) přijata, RB OSN ji rezolucí akceptovala.²²² Soud, který zahájil svoji práci v srpnu 2002, roku 2003 vydal zatýkácí rozkaz proti prezidentu Libérie Charlesi Taylorovi.²²³

Taylor byl po Slobodanu Miloševićovi druhou stávající hlavou státu a vůbec první hlavou afrického státu, proti které mezinárodní trestní tribunál zahájil řízení. Taylor byl obžalován z plánování, podněcování, objednávání, páchání nebo jiného napomáhání při plánování, přípravě nebo provádění zločinů teroru na civilním obyvatelstvu, z fyzického a především sexuálního násilí, z únosů, nucených prací a z

²²⁰ Sierra Leone je přímořský stát v západní Africe, který roku 1961 jako bývalá britská kolonie získal nezávislost. Již od samotného vyhlášení nezávislosti je tato země zmítána nepokoji, kdy mezi hlavní důvody patří snaha různých povstaleckých skupin ovládnout diamantové doly. Když na území Sierry Leone v roce 1991 po vyostření dlouhodobých konfliktů mezi etnicky polarizovanými skupinami vstoupila liberijská rebelská skupina Jednotné revoluční fronty (JRF), vypukla krvavá občanská válka. Ničivý konflikt, který uvrhl celou zem do bída, trval přes deset let a byl provázen desítkami tisíců mrtvých. Neobvykle mnoho zločinů přitom bylo spácháno násilně verbovanými dětskými vojáky. Snaha ukončit konflikt vedla k přijetí dvou mírových smluv v letech 1996 a 1999. Nicméně se ukázalo, že jejich přijetí nebylo nijak efektivní a poté, co JRF mírové dohody po několikáté porušila, požádala vláda Sierry Leone OSN o pomoc ve formě trestního tribunálu.

²²¹ UN Doc. S/RES/1315 (2000).

²²² UN Doc. S/RES/1400 (2000).

²²³ Rozhodnutí o jurisdikční imunitě z 31. května 2004 ve věci *Žalobce proti Charlesi Ghankay Taylorovi*. Vedeno pod spisovým číslem SCSL-2003-01-I.

útoků na mírové síly.²²⁴ Vedle zahájení řízení Zvláštní soud též vydal mezinárodní zatýkácký rozkaz, který ovšem byl otevřen teprve v červnu roku 2003, když Taylor byl na návštěvě v Ghaně. Pod národním i mezinárodním tlakem Taylor odstoupil z funkce prezidenta v srpnu roku 2003. Ačkoliv jako podmínku své rezignace na prezidentský úřad původně požadoval odvolání zatýkáckého rozkazu, nakonec utekl do Nigérie, kde mu byl poskytnut azyl.

Když se v roce 2006 Ellen Johnson Sirleaf stal novým prezidentem Libérie, oficiálně požádal Nigérii, aby Charlese Taylora vydala. Nigérie, ačkoliv souhlasila s tím, aby byl Taylor postaven před Zvláštní soud, jej vydat nemohla, jelikož 26. března téhož roku se Taylor již nenacházel ve vile, kde žil. Taylor se ale příliš daleko nedostal a o tři dny později, při pokusu uprchnout do Kamerunu, byl zadržen bezpečnostními silami ve městě Gamboru na nigerijské straně hranic a pod dohledem vojáků OSN dopraven do Freetownu v Siere Leone.²²⁵ Nicméně z bezpečnostních důvodů byl Zvláštní soud přenesen do Haagu v Nizozemí.

11.1 Právní základ Zvláštního soudu

Ačkoliv Rada bezpečnosti OSN přijetím rezoluce č. 1315 vyzvala generálního tajemníka OSN a vládu Sierry Leone, aby vyjednali smlouvu zakládající Zvláštní soud, samotná rezoluce není jeho právním základem. Jinými slovy, Rada bezpečnosti OSN Zvláštní soud nezaložila. Oproti ICTR a ICTY, které vznikly na základě rezoluce přijaté podle kapitoly VII Charty OSN, právním základem Zvláštního soudu je mezinárodní smlouva mezi OSN a Sierrou Leone.²²⁶ Jedná se o mezinárodní smlouvu mezi dvěma subjekty mezinárodního práva. V tomto smyslu má Zvláštní soud stejnou právní povahu jako MTS, jelikož oba soudy byly založeny smlouvou (*treaty-based*). Není přitom rozhodující, zda je smlouva uzavřena jako bilaterální (Zvláštní soud), nebo jako multilaterální (MTS).

²²⁴ Srovnej <http://www.sc-sl.org/CASES/ProsecutorvsCharlesTaylor/tabid/107/Default.aspx>

²²⁵ Srovnej NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol 18, no. 3, str. 647.

²²⁶ Zvláštní soud se od *ad hoc* soudů založených rezolucí OSN navíc liší v několika aspektech. Vedle toho, že je financován z dobrovolných příspěvků, je považován za soud hybridní. Za hybridní se považuje proto, že jeho statut neobsahuje pouze zločiny podle mezinárodního práva, ale též podle národního práva Sierry Leone. Navíc je složen jak ze soudců mezinárodních, tak ze soudců ze Sierry Leone.

Z daného vyplývá, že podle zásady *pacta tertiis non nocent nec prosunt* platí, že smlouva uzavřená mezi dvěma či více státy není závazná pro třetí státy.²²⁷ Vzhledem k tomu, že zakládajícím instrumentem Zvláštního soudu je mezinárodní smlouva mezi OSN, mezinárodní organizací, a Sierrou Leone, státem, lze vyvodit, že Zvláštní soud pro Sierru Leone je soudem mezinárodním. Svým vznikem tak počal Zvláštní soud působit jako samostatný subjekt mezinárodního práva.

11.2 Jurisdikce

Jurisdikce stanovená Statutem Zvláštního soudu je ve své podstatě velice podobná Statutům ICTR a ICTY, v nichž jeho tvůrci našli inspiraci. Přesto má svá specifika. Článkem 1 odst. 1 statutu Zvláštní soud stanoví, že soud může stíhat „*osoby s největší odpovědností za páchaní zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a dalších závažných porušení mezinárodního humanitárního práva i zločinů spáchaných podle příslušných zákonů Sierry Leone na území tohoto státu od 30. listopadu 1996, včetně těch vůdců, kteří v páchaní těchto trestných činů ohrozili zavedení a provádění mírového procesu v Siere Leone*“. Tímto je určena jak časová, tak i osobní a místní jurisdikce Zvláštního soudu.

Články 2 až 5 vymezují působnost věcnou. Podle statutu tak má Zvláštní soud stíhat zločiny proti lidskosti, porušení článku 3 společného Ženevským úmluvám z roku 1949 a Dodatkového protokolu II z roku 1977 a další vážná porušení mezinárodního humanitárního práva. Vyjádřením povahy Zvláštního soudu jako soudu hybridního je poslední kategorie zločinů. Podle článku 5 Zvláštního soudu tak může stíhat zločiny podle práva Sierry Leone.

Vyplývá z toho, že Zvláštní soud smí vykonávat jurisdikci nad kýmkoliv, kdo spáchal uvedené zločiny na území Sierry Leone. Jak již bylo uvedeno výše, Sierra Leone může, přeje-li si tak, územní jurisdikci nad kýmkoliv delegovat na mezinárodní soud.²²⁸ Můžeme se tedy spokojit s tvrzením, že podmínka jurisdikce je v daném případě splněna. S vědomím toho je nyní nutno stanovit, zda Charles Taylor ve vztahu ke Zvláštnímu soudu požívá imunitu.

²²⁷ Srovnej NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol 18, no. 3, str. 649.

²²⁸ Územní jurisdikci v tomto smyslu upravuje i statut MTS ve vztahu k území jeho členských států.

11.3 Imunita

Statut Zvláštního soudu, podobně jako statut ICTY v článku 6 odst. 2, zabývající se individuální trestní odpovědností, praví:

„Oficiální postavení obviněných osob, ať už hlavy státu, nebo vlády nebo odpovědného státního úředníka, tyto osoby nezbavuje trestní odpovědnosti ani nezmírňuje trest.“

Statut tím efektivně vylučuje materiální imunitu, jelikož se článek vztahuje na trestní odpovědnost. Jedná se o odstranění hmotněprávní imunity ve vztahu k určitým mezinárodním právem zakázaným aktům a určitým trestným činům podle práva Sierry Leone. Žádný další článek statutu Zvláštního soudu se ovšem již nezmiňuje *explicitně* o odstranění osobní imunity, kterou hlavy státu v mezinárodním obyčejovém právu požívají. Statut tedy neobsahuje žádné explicitní ustanovení, které by zmiňovalo odstraňování procedurální překážky výkonu jurisdikce Zvláštního soudu nad osobami, které podle mezinárodního obyčejového práva požívají osobní imunitu.²²⁹ Koneckonců ani statuty ICTY a ICTR tak nečiní.²³⁰ Je ovšem možné absenci podobné úpravy ve statutech Zvláštního soudu, respektive ICTR a ICTY, překlénout interpretací, která osobní imunitu ruší implicitně v ustanoveních o individuální trestní odpovědnosti.

Jak je ale možné, aby statut Zvláštního soudu efektivně odstranil Taylorovu osobní imunitu? Čl. 6 odst. 2 statutu Zvláštního soudu nutno interpretovat tak, že se nikdo na osobní imunitu nemůže odvolávat. Má takové ustanovení ovšem vůbec právní účinky ve vztahu k hlavě státu Libérie? Odpověď tkví v analýze právního základu Zvláštního soudu. Vzpomeňme, že Zvláštní soud vznikl na základě mezinárodní smlouvy. Jak je tedy možné, aby Zvláštní soud, soud založený smlouvou, ke které Libérie nepřistoupila, může stanovit, že osobní imunita stávající hlavy státu třetího státu, tedy pravidlo mezinárodního obyčejového práva, není aplikovatelná?²³¹ Tuto

²²⁹ JALLOH, C. Immunity from Prosecution for International Crimes: The Case of Charles Taylor at the Special Court for Sierra Leone. *American Society of International Law Insights*. October 2004. Dostupný z WWW: <http://www.asil.org/insigh145.cfm>. [Navštíveno dne 3. srpna 2011.]

²³⁰ MTS je v daném ohledu již dokonalejší, jelikož procedurální bariéru osobní imunity odstraňuje explicitně v ustanovení článku 27 odst. 2. Zároveň ale článkem 98 odst. 1 vylučuje jurisdikci vůči osobám třetích států. Ovšem i zde zůstává otevřena otázka, jak může soud založený smlouvou odstranit osobní imunitu vůči třetím státům.

²³¹ Pro ICTR a ICTY byla právním základem kapitola VII Charty OSN, pro MTS multilaterální smlouva.

otázku si položila i obhajoba Charlese Taylora, která mimo to (chybně) zpochybnila i jurisdikci Zvláštního soudu nad jeho osobou. Podle mínění obhajoby Zvláštní soud vydáním zatýkacího rozkazu porušil pravidla svrchovanosti států. S odvoláním na případ Yerodia obhajoba dále trvala na tom, že ilegalita soudních příkazů Zvláštního soudu, který je podle ní soudem národním, se v ničem neliší od illegality zatýkacího rozkazu belgického soudu proti Yerodiovovi.

1. Rozlišení mezi národním a některými mezinárodními soudy a význam rozhodnutí případu Yerodia

Zvláštní soud argumenty obhajoby vyvrátil a v zásadě se opřel o rozhodnutí ve věci Yerodia, když zdůvodnil Taylorovu absenci osobní imunity právní povahou Zvláštního soudu jako soudu mezinárodního.²³² Odkázal na § 61 rozhodnutí Yerodia, ve kterém MSD uvedl, že „*stávající nebo bývalý ministr zahraničí může být trestně stíhán před některými mezinárodními soudy tam, kde mají jurisdikci*“.²³³ Zvláštní soud toto rozhodnutí MSD vyložil tak, že vzhledem k tomu, že Zvláštní soud je svou povahou subjekt mezinárodního práva odlišný od států, právě tato jeho nezávislost na státech mu dává samostatné postavení, a nemůže tak dojít k porušení zásady svrchovanosti mezi státy.²³⁴

Povaha rozhodnutí mezinárodního soudu má navíc představovat kolektivní rozhodnutí, za nímž stojí celé mezinárodní společenství. Státy tak prý uznávají, že tváří v tvář takové kolektivní vůli, reprezentované mezinárodními soudy, nemůže obstát ani imunita stávajícího prezidenta.²³⁵ Zvláštní soud tak z rozhodnutí Yerodia vyvozuje ten důsledek, že Yerodia v době, kdy se rozhodovalo o jeho imunitě, nepřestával být chráněn, protože byl stíhán národním soudem, a naopak, jelikož Charles Taylor byl stíhán soudem mezinárodním, osobní imunita mu nepřislušela. MSD v rozhodnutí

²³² Srovnej §20 rozhodnutí Taylor.

²³³ Srovnej kapitolu 6.1.2.1

²³⁴ Srovnej NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol 18, no. 3, str. 652.

²³⁵ Srovnej § 52 Decision on Immunity from Jurisdiction, Charles Ghankay Taylor (SCSL-2003-01-I), Appeals Chamber, 31 May 2004. Dostupný z WWW: na <http://www.scsl.org/LinkClick.aspx?fileticket=7OeBn4RulEg=&tabid=191>. [Navštíveno dne 1. srpna 2011.]

Yerodia ale stanovil, že „*některé mezinárodní soudy*“, mají-li jurisdikci, mohou stíhat osoby s osobní imunitou. O tom, že Zvláštní soud je mezinárodní soud, není pochyb.²³⁶

Podle svého statutu Zvláštní soud vykonává jurisdikci nad „*osobami s největší odpovědností za páchaní zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a dalších závažných porušení mezinárodního humanitárního práva i zločinů spáchaných podle příslušných zákonů Sierry Leone na území tohoto státu*“ (čl. 1 statutu Zvláštního soudu). Vzhledem k tomu, že Sierra Leone souhlasila s jeho vznikem, Zvláštní soud může uplatnit teritoriální jurisdikci proti všem, občanům i ne-občanům, kteří na území Sierry Leone páchají trestnou činnost, a to podle stejné zásady, jako tomu je u států, pro něž je teritoriální jurisdikce inherentní součástí svrchovanosti. Neporušuje tak územní svrchovanost Sierry Leone. I Charles Taylor by navíc spadal pod definici osobní jurisdikce, která, jak Statut Zvláštního soudu stanovuje, se vztahuje na všechny bez rozdílu.

Vymezení jurisdikce tak, jak stanovuje statut Zvláštního soudu, ale nedává odpověď na otázku, zda Zvláštní soud jako mezinárodní soud patří pod množinu „*některých mezinárodních trestních soudů*“, u nichž se uplatňují výjimky z pravidel osobní imunity státních představitelů. MSD v této souvislosti uvedl jako příklad „*některých mezinárodních soudů*“ konkrétně ICTY, ICTR a MTS, přičemž u MTS odkázal na čl. 27 odst. 2 statutu MTS. MSD nicméně opomněl, jaké jsou definiční znaky, které takové soudy charakterizují. Též nezdůvodnil, z jakého důvodu statuty mezinárodních soudů zakazující osobní imunitu mají přednost před pravidly mezinárodního obyčejového práva, která imunitu před národními soudy potvrzují. Tím věci nepomohl. Může každý mezinárodní trestní tribunál stíhat stávající vysoce postavené státní představitele? Anebo tak mohou činit pouze „*některé*“? Pokud ano, které? Jistě, rezoluce, které založily ICTY a ICTR, též odstranily osobní imunity osob, které tyto soudy stíhaly. Rozdíl ovšem spočívá v tom, že lze argumentovat, že rezoluce RB OSN podle kapitoly VII Charty OSN vážou všechny členské státy OSN. Pokud tedy RB OSN rozhodne o založení mezinárodního trestního tribunálu, který odstraňuje imunity občanů členských států OSN, je taková rezoluce pro dané státy a jejich občany závazná. Zvláštní soud ale nevznikl na základě rezoluce RB OSN, nýbrž mezinárodní smlouvou mezi OSN a Sierrou Leone. Libérie nebyla stranou této smlouvy. Podle

²³⁶ Srovnej NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol 18, no. 3, str. 652.

zásady *pacta tertiis non nocent nec prosunt* mezinárodní smlouva (statut Zvláštního soudu, který odstraňuje imunitu hlavy státu) pro třetí strany (Libérie) nemá žádné právní účinky. Je proto nepodstatné, zda výsledkem takové smlouvy je založení „*některých mezinárodních trestních soudů*“ ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia.

Zvláštní soud neaplikovatelnost imunity Charlese Taylora, občana Libérie, zdůvodnil výjimečným postavením a reprezentativní funkcí Organizace spojených národů jako výrazu vůle mezinárodního společenství. Jinými slovy, smlouvu mezi Sierrou Leone a OSN je podle argumentace Zvláštního soudu v podstatě třeba chápat jako smlouvu mezi všemi členy OSN a Sierrou Leone. Z toho je patrné, že se Zvláštní soud snažil problematický právní základ svého vzniku překlenout interpretací, která není příliš přesvědčivá. Redukovat OSN na souhrn všech jeho členských států by znamenalo přehlédnout její samostatné postavení jako subjektu mezinárodního práva.²³⁷ Uzavření smlouvy generálním tajemníkem OSN a její schválení RB OSN totiž ještě nemá za následek, aby všechny členské státy OSN byly automaticky smluvními stranami takové smlouvy.

Docházíme proto k závěru, že argument Zvláštního soudu je nepřijatelný, jelikož pouhý mezinárodní charakter soudního orgánu ještě nemůže sám o sobě odstranit imunitu. Kdybychom tvrdili, že ano, libovolná dvojice států by mohla založit mezinárodní trestní tribunál, a tím odstranit osobní imunity platné v mezinárodním obyčejovém právu.

Vraťme se nyní k rozhodnutí Yerodia. Podle mého názoru nelze Zvláštní soud považovat za soud ve smyslu § 61 rozhodnutí, ale ICTY, ICTR a MTS ano. Jak ovšem můžeme souhlasit s tím, že ICTY, ICTR a MTS jsou „*některými mezinárodními soudy*“ ve smyslu § 61 tohoto rozhodnutí, ale Zvláštní soud nikoliv? Lze bezpečně říci, že rezoluce RB OSN podle kapitoly VII Charty OSN (ICTR, ICTY) odstranily imunity ve vztahu k členským státům OSN.²³⁸ Též můžeme tvrdit, že imunita je odstraněna ve vztahu ke státům, které ratifikovaly Římský statut (MTS). MTS a Zvláštní soud tedy mají dva společné znaky: (a) oba jsou mezinárodními trestními soudy a (b) oba tyto soudy vznikly na základě mezinárodní smlouvy. Tyto dva soudy se přesto liší se v jedné podstatné kvalitativní náležitosti: MTS má *plnou* jurisdikci a nelze před ním uplatnit

²³⁷ Srovnej NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol 18, no. 3, str. 652.

²³⁸ Milošević neměl být stíhán ICTY právě proto, že SRJ nebyla členským státem OSN.

imunitu nikdy a nikým, a to bez ohledu na to, zda konkrétní osoba je, či není občanem smluvní strany ke statutu MTS²³⁹, a Zvláštní soud tuto kvalitu nemá, a proto nepatří mezi soudy ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia.

V čem spočívá rozdíl? Jaké náležitosti z mezinárodního soudu dělají skutečně mezinárodní soud, který lze chápat jako „*některý mezinárodní trestní soud*“? Podle mého názoru za takový soud lze chápat pouze soud, který je skutečně nezávislý. Musí proto mít samostatnou mezinárodní subjektivitu a musí být zcela oddělený od jeho zakládajících států. Za takový soud lze jednoznačně považovat MTS. Statut MTS tomuto soudu propůjčuje mnohem větší míru autonomie a nezávislosti než Zvláštní soud. Rozdíly jsou patrné. Tak například MTS vznikl ratifikací Římského statutu minimálně šedesáti státy²⁴⁰, Zvláštní soud vznikl na základě bilaterální smlouvy. MTS je obsazen osmnácti soudci volenými shromážděním smluvních stran a každý soudce musí být občanem jiného členského státu.²⁴¹ Zvláštní soud je jako hybridní soud složen jak ze soudců mezinárodních, tak ze soudců ze Sierry Leone.²⁴² Věcná působnost MTS zahrnuje pouze zločiny podle mezinárodního práva²⁴³, Zvláštní soud aplikuje též trestní právo Sierry Leone.²⁴⁴ Právě na základě těchto podstatných rozdílů nemůžeme Zvláštní soud chápat jako mezinárodní trestní soud ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia, který mohl odstranit osobní imunitu Charlese Taylora, a proto nemá ani plnou jurisdikci.

11.4 Alternativní řešení

Nabízí se několik elegantnějších řešení, podle kterých Charles Taylor mohl být legální cestou dohnán k odpovědnosti. Za prvé, RB OSN mohla jednat pod pravomocí jí propůjčenou kapitolou VII Charty OSN a vydat dodatečně rezoluci, která by Zvláštnímu soudu dala stejnou míru legality jako ICTR a ICTY. Tím by byla bývala vázána i Libérie a prokurátor by býval mohl vydat nový zatýkácí rozkaz. Za druhé, Zvláštní soud mohl vydat nový zatýkácí rozkaz v době, kdy Charles Taylor již nebyl prezidentem. Za

²³⁹ Srovnej čl. 27 odst. 2 Statutu MTS.

²⁴⁰ Srovnej čl. 126 Statutu MTS. K dnešnímu dni Statut ratifikovalo 119 států.

²⁴¹ Tamtéž, čl. 36.

²⁴² Srovnej čl. 12 Statutu Zvláštního soudu.

²⁴³ Srovnej čl. 6-8 Statutu MTS.

²⁴⁴ Srovnej čl. 5 Statutu Zvláštního soudu.

třetí, kterýkoli stát jej mohl po opuštění úřadu prezidenta (po ztrátě osobní imunity) na základě univerzální jurisdikce²⁴⁵ stíhat před národním soudem.

Podle mého názoru byla tou nejlepší variantou druhá jmenovaná. Zvláštní soud měl vydat nový zatýkácí rozkaz v době, kdy Charles Taylor již nebyl prezidentem. Tím by věc bývala zůstala před tímto soudem, nedošlo by k zásadním změnám v jeho zakládacím dokumentu a Taylor by nemohl argumentovat, že jej chrání imunita.

12 Mezinárodní trestní soud

12.1 Úvod

Neexistence stálého mezinárodního trestního soudu byla po dlouhou chápána jako závažný nedostatek v systému mezinárodního trestního práva. Počet válek 20. století jasně zviditelnil potřebu strukturovanějšího a propracovanějšího mezinárodního systému, který by zabraňoval a potrestal spáchání těch nejhorších zločinů. Ačkoliv po druhé světové válce Norimberský a Tokijský soudní tribunál položily základy moderního mezinárodního trestního práva, vývoj tohoto nového právního odvětví a snaha založit stálý mezinárodní trestní soud byly prakticky zastaveny nástupem studené války. Až o skoro padesát let později, na počátku 90. let minulého století, se po zániku bipolárního uspořádání světa změnilo politické klima a opět se naskytla možnost pokračovat v debatě o založení stálého mezinárodního trestního soudu.

V roce 1994 se Valné shromáždění OSN rozhodlo obnovit debatu a svolalo *ad hoc* komisi, která se sešla dvakrát v roce 1995. Návrh Statutu Komise OSN pro mezinárodní právo²⁴⁶ tak sloužil jako právní základ pro vytvoření budoucího Mezinárodního trestního soudu.

V souladu s dvěma rezolucemi Valného shromáždění OSN v letech 1996 a 1997²⁴⁷ se ve dnech 15. 6. – 17. 7. 1998 konala v Římě mezinárodní diplomatická konference, jejímž výsledkem bylo založení Mezinárodního trestního soudu (MTS) a vypracování Římského statutu Mezinárodního trestního soudu ze 17. července 1998

²⁴⁵ Tato možnost se nabízí, připustíme-li: (a) aplikovatelnost univerzální jurisdikce na zločiny podle mezinárodního práva a (b) neexistenci materiální imunity za takové zločiny.

²⁴⁶ Komise OSN pro mezinárodní právo je skupina expertů jmenovaných Valným shromážděním OSN, kteří jsou pověřeni kodifikací a progresivním vývojem mezinárodního práva. Kromě mandátu k vytvoření návrhu mezinárodního trestního soudu, předpokládaného čl. 6 Úmluvy o mučení, měla Komise za úkol též zformulovat norimberské principy.

²⁴⁷ Srovnej UN Doc. A/RES/51/207; UN Doc. A/RES/52/160.

(Statut). Konference se zúčastnili delegáti více než 160 států, mezinárodní organizace a stovky nevládních organizací. Vedle přijetí Římského statutu Mezinárodního trestního soudu 17. července 1998 diplomatická konference přijala ještě jeden Závěrečný akt, který předpokládal založení přípravné komise Valným shromážděním OSN.

1. Právní status MTS

Zakládajícím dokumentem MTS je Římský statut jako smlouva mezinárodního práva.²⁴⁸ MTS představuje stálou instituci, která je oprávněna vykonávat jurisdikci nad osobami pro nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek. Svoji jurisdikci uplatňuje ve vztahu k národním trestním jurisdikcím komplementárně.²⁴⁹

O právní povaze MTS vypovídá článek 4 odst. 1, který potvrzuje, že MTS má mezinárodní právní subjektivitu. Otázka mezinárodní právní subjektivity je důležitá, protože určuje, zda určitá organizace je, či není subjektem v systému mezinárodního práva. S právní subjektivitou jsou navíc spojena práva a povinnosti. Jinými slovy, má-li určitý subjekt mezinárodní subjektivitu, odvozuje svá práva a povinnosti přímo z mezinárodního práva. Tímto ale ještě není zodpovězena otázka právního statusu MTS, jelikož ne všechny mezinárodní organizace mají stejný rozsah práv a povinností.²⁵⁰ Římský statut proto upřesňuje postavení MTS na funkčním základu. MTS má takovou právní způsobilost, která může být potřebná k výkonu jeho funkcí a k plnění jeho úkolů. MTS tak může na základě Statutu provádět právní úkony jako například najímání personálu, sbírání důkazů nebo vynucení účasti obžalovaného. Tím je potvrzena jeho samostatná právní subjektivita, nezávislá na právu států. Jeho pravomoc uzavírat smlouvy ale odráží dvojí povahu jeho subjektivity. Má-li uzavírat smlouvy, MTS musí též požívat právní subjektivity v rámci národních právních řádů členských států Statutu. Jinak by nemohl nabývat majetku a vstupovat do právních vztahů.²⁵¹

²⁴⁸ Článek 1 Statutu praví: „Tímto se ustavuje Mezinárodní trestní soud“.

²⁴⁹ Tamtéž, čl. 1.

²⁵⁰ Podobně tomu je v národních právních řádech, kde například ani jednotlivé obchodní společnosti nemají stejný rozsah práv a povinností.

²⁵¹ Srovnej GALLANT, Kenneth S. The International Criminal Court in the System of States and International Organizations. *Leiden Journal of International Law*. October 2003, vol 16, no. 3, str. 556.

Komplikovanější je právní status a postavení MTS ve vztahu ke třetím státům. Znamená to, že mezinárodní právní subjektivita MTS ve vztahu ke třetím státům nevzniká sama sebou. Pokud má MTS vykonávat své pravomoci a funkce na území třetího státu, který subjektivitu MTS neuznal, musí přistoupit ještě další právní skutečnost. MTS tak buď musí uzavřít s třetím státem zvláštní dohodu²⁵², kterou tento stát dává *ad hoc* souhlas k rozšíření jurisdikce i na jeho území²⁵³, nebo musí být podáno oznámení Radou bezpečnosti OSN podle čl. 13 písm. b) Statutu. Ačkoliv v případě čl. 13 písm. b) Statutu třetí stát neakceptuje právní subjektivitu MTS a ani není smluvní stranou, může být proti jeho vůli rozšířena jurisdikce i na jeho občany či území.

2. Vztah k Organizaci spojených národů

Mezinárodní trestní soud je nová nezávislá mezinárodní organizace. Jako mezinárodní právní subjekt je formálně odlišný od Organizace spojených národů. Přesto měla OSN při vzniku a procesu zakládání MTS zásadní roli. V preambuli Statutu je uvedeno, že Mezinárodní trestní soud je „*nezávislý stálý soud s vazbou na systém Organizace spojených národů*“. Propojenost MTS a OSN lze vyčíst jak z článků 13 a 16 Statutu, podle kterých RB OSN může podat oznámení o situaci nebo zablokovat zahájení či pokračování ve vyšetřování nebo stíhání, tak z článku 2 Statutu, podle kterého „*vztah MTS k Organizaci spojených národů bude určen dohodou, kterou schválí Shromáždění smluvních stran tohoto Statutu a poté uzavře předseda Soudu jménem Soudu*“.

Dohoda (*Relationship Agreement*), kterou předpokládá článek 2 Statutu, byla uzavřena a stala se účinnou 4. října 2004. Podepsali ji tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan a předseda MTS Philippe Kirsch.²⁵⁴ Předmětem dohody jsou otázky kooperace v technických věcech, výměna informací nebo výměna reprezentantů. Důležitá jsou zejména ustanovení, která upravují spolupráci s MTS v justičních věcech, zejména požaduje-li MTS svědectví od pracovníka OSN. Dále dohoda upravuje

²⁵² Srovnej čl. 4 odst. 2 Statutu.

²⁵³ Srovnej též čl. 12 odst. 3 Statutu.

²⁵⁴ Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK) : Cambridge University Press, 2011, str. 371.

mechanismy spolupráce v případech, kdy RB OSN podá MTS oznámení o situaci dle článku 13 písm. b) Statutu.

12.2 Jurisdikce

12.2.1 Jurisdikce časová, věcná, osobní a územní

Jak bylo uvedeno výše²⁵⁵, otázky imunity a jurisdikce jsou spolu úzce spjaty. Pouze v případech, kdy MTS nad určitou osobou má jurisdikci, má smysl zkoumat, zda daná osoba je chráněna imunitou. Z tohoto důvodu je na tomto místě zapotřebí o jurisdikci MTS pojednat.

Statutem vymezuje MTS svoji jurisdikci časově²⁵⁶ (temporální jurisdikce), věcně²⁵⁷ (materiální jurisdikce), osobně (personální jurisdikce) a územně (teritoriální jurisdikce). Aby MTS svoji jurisdikci mohl vykonávat, musí mu být podáno oznámení o situaci smluvní stranou Statutu, státem, který není smluvní stranou, anebo Radou bezpečnosti OSN. Řízení může nakonec být též zahájeno z vlastní iniciativy žalobce (*proprio motu*)²⁵⁸. V neposlední řadě je třeba zohlednit, že MTS svoji jurisdikci vykonává komplementárně, a to při zohlednění otázky přípustnosti.²⁵⁹

1. Časová jurisdikce

Mezinárodní trestní soud je institucí odlišnou od jiných mezinárodních tribunálů v tom smyslu, že je svou povahou stálý. Jeho agenda se nevztahuje na události, ke kterým došlo před nabytím účinnosti jeho Statutu. Vztahuje se pouze na události, ke kterým došlo od 1. července roku 2002.²⁶⁰ Tomu odpovídá i zásada zákazu retroaktivity.²⁶¹ Časová působnost Statutu je v tomto ohledu zcela opačná než časová působnost statutů Tokijského soudu a Norimberského soudu, které byly čistě

²⁵⁵ Srovnej kapitolu 2.

²⁵⁶ Srovnej čl. 11 Statutu.

²⁵⁷ Tamtéž, čl. 6-8.

²⁵⁸ Tamtéž, čl. 15.

²⁵⁹ Tamtéž, čl. 17.

²⁶⁰ Tamtéž, čl. 11 odst. 1 Statutu.

²⁶¹ Tamtéž, čl. 24.

retroaktivní. Statuty ICTR a ICTY jsou jak retroaktivní, tak prospektivní povahy.²⁶² Vstoupí-li Statut pro určitý stát v účinnost po 1. červenci 2002, je pro časovou jurisdikci důležitý okamžik ratifikace.²⁶³

2. Věcná jurisdikce

Statut postihuje čtyři druhy zločinů, a to zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a zločin agrese. Jedná se o zločiny, které jsou úzce spjaty s vývojem mezinárodních lidských práv po druhé světové válce. Tyto zločiny jsou charakterizovány jako nejzávažnější zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek²⁶⁴, a podobně jako u jiných zločinů podle mezinárodního práva bývá jejich potrestání státy liknavé. Většinou jsou totiž pachateli samotné státy.

Jednotlivé zločiny jsou definovány v člancích 6 až 8*bis* a ve Znacích skutkových podstat zločinů. Ve své podstatě tak obsahově odpovídají stavu v mezinárodním obyčejovém právu. Na otázku, jaký je vztah mezi vymezením zločinů ve Statutu a v mezinárodním právu, dává odpověď článek 10 Statutu: „*Žádné z ustanovení tohoto Statutu nelze vykládat tak, že by omezovalo nebo jakkoli ovlivňovalo stávající nebo budoucí pravidla mezinárodního práva, která slouží jiným účelům než účelu tohoto Statutu.*“ Toto ustanovení je třeba chápat ve dvojím smyslu: Je nutno si uvědomit, že se mezinárodní právo obyčejové časem vyvíjí. Některá ustanovení Statutu tak již časem nemusí odpovídat obyčejovému právu, které může rozšířit lidskoprávní ochranu tím, že například zakáže trest smrti nebo trest odnětí svobody na doživotí jako formu mučení, a překročí tak ochranu poskytovanou Statutem. Na druhou stranou ale Statut též poskytuje určitý minimální standard, který nelze zúžit.²⁶⁵

²⁶² Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK) : Cambridge University Press, 2011, str. 70.

²⁶³ Tak například prezident České republiky ratifikoval Římský statut dne 8. července 2009. Pro ČR pak vstoupil v souladu s čl. 126 Statutu v platnost dnem 1. 10. 2009, kdy se Česká republika stala v pořadí 110. smluvní stranou Statutu.

²⁶⁴ Tamtéž, čl. 5.

²⁶⁵ Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK) : Cambridge University Press, 2011, str. 93.

3. Osobní jurisdikce

MTS může podle článku 12 odst. 2 písm. b) Statutu vykonávat jurisdikci vůči všem občanům smluvních stran, a to bez ohledu na to, kde ke spáchání zločinu vymezeného Statutem došlo. Nadto může MTS uplatňovat osobní působnost na občany třetích států v případě, že třetí stát k tomu dá *ad hoc* svolení svým oznámením tajemníkovi²⁶⁶ nebo pokud tak rozhodne RB OSN²⁶⁷. Osoby, na něž se osobní působnost MTS vztahuje, musí být alespoň ve věku 18 let ke dni, ke kterému údajně mělo dojít ke spáchání zločinu podle Statutu.²⁶⁸ K dnešnímu dni nebylo ještě žádné stíhání zahájeno na základě občanství a všechny situace a případy se vztahují k určitému území, přičemž občanství nehrálo v dané věci roli. Žalobce již v minulosti vyšetřoval případy vázané na občanství. Učinil tak v době války v Iráku, kdy se mezi jednotkami spojeneckých sil nacházeli i občané Velké Británie, smluvní strany Statutu. V žádném z případů ale nevyvodil nutnost zahájit stíhání.²⁶⁹

4. Územní jurisdikce

MTS má působnost ve všech případech, kdy dochází ke spáchání zločinu podle Statutu na území jedné ze smluvních stran.²⁷⁰ Za území státu se považuje třírozměrný prostor sestávající ze suchozemského povrchu a vodní hladiny, z prostoru pod povrchem Země a ze vzdušného prostoru nad zemským povrchem.²⁷¹ Za území státu se též považuje stát, v němž došlo k registraci letadla nebo lodi, byl-li zločin spáchán na jejich palubě.²⁷² Kromě toho se působnost MTS vztahuje též na území třetích států, které k tomu daly *ad hoc* svolení²⁷³, či v případě, kdy oznámení o situaci podala RB

²⁶⁶ Srovnej čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 12 odst. 3 Statutu.

²⁶⁷ Tamtéž, čl. 13 písm. b).

²⁶⁸ Tamtéž, čl. 26.

²⁶⁹ Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK) : Cambridge University Press, 2011, str. 78.

²⁷⁰ Srovnej čl. 12 odst. 2 písm. a) Statutu.

²⁷¹ Srovnej POTOČNÝ, M.; ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné- Zvláštní část. 4.*, doplněné a rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, str. 102.

²⁷² Srovnej čl. 12 odst. 2 písm. a) Statutu.

²⁷³ Tamtéž, čl. 12 odst. 3.

OSN²⁷⁴. Podle Statutu tedy občanství pachatele nehraje pro výkon územní působnosti žádnou roli.

12.2.2 Jurisdikce nad občany třetích států

V této souvislosti ovšem vzniká zásadní otázka: Jak je možné, aby MTS měl jurisdikci nad kýmkoliv, tedy i občanem třetího státu, pokud spáchá zločin podle Statutu na území jedné ze smluvních stran nebo pokud oznámení o situaci podá žalobci Rada bezpečnosti OSN? Odpověď není jednoduchá a vyžaduje si bližší analýzu právního základu jurisdikce MTS.

Žalobce MTS může občany třetích států stíhat ve třech situacích: (a) oznámení o situaci podala žalobci Rada bezpečnosti OSN; (b) ke spáchání zločinu došlo na území jedné ze smluvních stran a (c) třetí stát prohlášením přijal jurisdikci MTS nad předmětným zločinem.

Pouze u třetího případu má třetí stát vliv na jurisdikci MTS nad jeho občany. V prvním a ve druhém nikoliv. Jedním z největších odpůrců ustanovení Statutu garantujícího MTS tak širokou působnost jsou USA.²⁷⁵ Hlavní argument USA spočívá v tvrzení, že prosazování jurisdikce MTS proti americkým občanům bez souhlasu USA je porušením mezinárodního práva, konkrétně zásady *pacta tertiis non nocent nec prosunt*, podle které nemůže smlouva ukládat povinnosti třetí straně. Takový argument je ale neopodstatněný, jelikož Římský statut neukládá třetím stranám žádné povinnosti. Neukládá třetím státům žádnou povinnost určitého konání či nekonání, ukládá ji občanům těchto států.

Další argument spočívá v úvaze, že prosazováním jurisdikce proti americkým občanům (potažmo občanům třetích států obecně) MTS protiprávně porušuje právo třetích států vykonávat jurisdikci nad vlastními občany. Státy prý totiž nemohou svoji trestní jurisdikci na mezinárodní soudní tribunál delegovat bez souhlasu ze strany třetího státu. I tento argument, jak bude dále prokázáno, není opodstatněný.

Není pochyb o tom, že státy mají právo vykonávat trestní jurisdikci nad kýmkoliv, kdo spáchá zločin na jejich území. Tím je vyjádřena teritoriální působnost a územní svrchovanost každého státu. Podobně i v případě, kdy stát má ve svém držení

²⁷⁴ Tamtéž, čl. 13 písm. b).

²⁷⁵ Srovnej AKANDE, Dapo. The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits. *Journal of International Criminal Justice*. December 2003, vol 1, no. 3, str. 620.

osobu, která spáchala tzv. *core crime*, může ji, za předpokladu, že nepožívá osobní imunitu, stíhat podle zásady univerzální jurisdikce. Tedy i kterákoliv ze smluvních stran Statutu by mohla stíhat pachatele podle zásady univerzality, a to bez ohledu na jeho občanství. Žádný souhlas ze strany státu, jehož je pachatel občanem, by nebyl zapotřebí. Vzniká tedy zásadní otázka, zda mohou, či nemohou státy delegovat trestní jurisdikci na mezinárodní trestní instituci jako MTS bez souhlasu třetího státu.

Názory proti takové delegaci se opírají o tvrzení, že státy: (a) nemohou delegovat trestní jurisdikci na druhé státy bez souhlasu státu obžalovaného a (b) již vůbec ji nemohou delegovat na mezinárodní trestní tribunál, jelikož by takové jednání bylo bezprecedentní. Ani jeden z těchto argumentů není přijatelný.

1. Delegace trestní jurisdikce na druhé státy

Bližší zkoumání státní praxe vyvrací první argument a potvrzuje trend, který se uplatňuje u mezinárodních protiteroristických smluv.²⁷⁶ Podle těchto smluv existuje stát s primární jurisdikcí a stát se sekundární jurisdikcí. Základní pravidlo v těchto smlouvách aplikované spočívá na zásadě *aut dedere aut iudicare*, podle které musí stát pachatele, v jehož vazbě se nachází, buď vydat státu s primární jurisdikcí, nebo jej stíhat jako sekundární jurisdikce, pokud jej nevydá. Může tak dojít k situaci, že stíhán bude pachatel, který není občanem smluvní strany k protiteroristické smlouvě. Od třetího státu ale nebude třeba žádný souhlas ke svolení ke stíhání takové osoby státem se sekundární jurisdikcí. USA, stejně jako mnoho dalších států, které uzavřely protiteroristické smlouvy, již zahájily stíhání osob třetích států ve svých jurisdikcích. Nevyžádání si souhlasu k sekundární jurisdikci státem, v jehož vazbě je osoba třetího státu, nikdy nevyvolalo žádnou kontroverzi.²⁷⁷

Uvedené případy potvrzují, že státy jsou připraveny delegovat jurisdikci i v případech, kdy třetí státy nedaly svolení. Obzvláště benevolentní jsou státy v tomto ohledu u zločinů, které se dotýkají mezinárodního společenství jako celku. Jedná se tak

²⁷⁶ Srovnej AKANDE, Dapo. The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits. *Journal of International Criminal Justice*. December 2003, vol 1, no. 3, str. 622, pozn. pod čarou č. 24.

²⁷⁷ Srovnej AKANDE, Dapo. The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits. *Journal of International Criminal Justice*. December 2003, vol 1, no. 3, str. 622.

především o zločiny vyjmenované Statutem Mezinárodního trestního soudu, jelikož se u těchto zločinů jedná o ty nejzávažnější.²⁷⁸

2. Delegace trestní jurisdikce na mezinárodní trestní tribunál

Tvrzení, že v mezinárodním právu neexistují žádné precedenty, které by potvrzovaly legalitu delegování trestní jurisdikce státy na mezinárodní trestní tribunály bez souhlasu třetích států, je též nepodložené. Až na zločin agrese se jedná u zločinů vyjmenovaných Statutem MTS o zločiny, které spadají pod univerzální jurisdikci států. Každý stát může bez ohledu na územní nebo personální působnost pachatele těchto zločinů stíhat před svými soudy. Stát, který na základě univerzální jurisdikce stíhá, prakticky jedná jménem mezinárodního společenství jako celku. Jestliže tedy státy v takových případech jednají individuálně v zájmu ochrany hodnot mezinárodního společenství, lze pokládat za legitimní, budou-li jednat kolektivně formou mezinárodní instituce. Existuje několik případů delegace na mezinárodní tribunál, kdy otázka jurisdikce nad občany třetích států nebyla spatřena jako problém:

a) Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Ačkoliv otázka autority ICTY vzhledem k prakticky univerzálnímu členství států OSN není nijak sporná, v roce 1999 byla zpochybněna, když soud vydal zatýkácí rozkaz proti tehdejšímu prezidentu Svazové republiky Jugoslávie (SRJ) Slobodanu Miloševićovi a dalším čtyřem vysoce postaveným představitelům SRJ za spáchání zločinů na území Kosova.²⁷⁹ ICTY ale nad ním neměl v daném případě jurisdikci, jelikož Milošević byl občanem SRJ. Přesto ICTY, ačkoliv SRJ nebylo mezi lety 1992 a 2000 členem OSN, rozhodlo, že se jeho jurisdikce vztahuje i na občany SRJ, třetí země,

²⁷⁸ Tamtéž, str. 624.

²⁷⁹ Svazová republika Jugoslávie byla federací Černé Hory a Srbska, která vznikla na zbytku území Jugoslávie (SFRJ) 27. dubna 1992 po odtržení Slovinska, Chorvatska, Makedonie a Bosny a Hercegoviny. Federace byla transformována 4. února 2003 ve volnější soustátí Srbsko a Černá Hora. Toto soustátí poté zaniklo 3. června 2006 rozpadem na dva samostatné státy Srbsko a Černá Hora. 17. února 2008 pak došlo k jednostrannému vyhlášení samostatnosti provincie Kosovo, jež do té doby bylo součástí Srbska.

a to přes odpor Miloševiče. Ačkoliv toto rozhodnutí bylo kontroverzní, nic to nemění na tom, že statut ICTY byl založený na územní jurisdikci.²⁸⁰

Důležité je v této souvislosti, že USA a mnohé další státy, které nevnímaly SRJ jako člena OSN, akceptovaly statutem ICTY založenou územní působnost a podporovaly rozhodnutí ICTY o jeho jurisdikci nad občany SRJ. Tyto státy si byly dobře vědomy odporu, který SRJ kladlo. Toto demonstruje, že státy jako USA akceptovaly, že smluvně založený mezinárodní trestní tribunál může vykonávat jurisdikci nad občany třetích států, a to i proti jejich vůli. Statut MTS není v tomto ohledu odlišný a vztah USA a jiných třetích států k MTS se dá bez větších potíží přirovnat ke vztahu SRJ k ICTY.

b) Zvláštní soud pro Sierra Leone

Zvláštní soud byl založený smlouvou mezi Organizací spojených národů jako mezinárodní organizací a státem Sierra Leone. Podobně jako ICTY ani statut Zvláštního soudu neomezuje svoji jurisdikci pouze na občany Sierry Leone. I v tomto případě aplikuje územní jurisdikci na každého bez rozdílu. Jako příklad lze uvést proces s bývalým prezidentem Libérie Charlesem Taylorem, který není občanem Sierry Leone. Ačkoliv Libérie po vydání zatýkacího rozkazu proti Taylorovi protestovala a zpochybnila legalitu tohoto aktu Zvláštního soudu, žádný stát se nevyjádřil v tom smyslu, že by snad Sierra Leone nemohla delegovat jurisdikci na mezinárodní soud. I v tomto případě měl Zvláštní soud silnou podporu USA a mezinárodního společenství.

Na závěr lze shrnout, že státy v praxi jurisdikci delegují nejen na jiné státy, ale i na mezinárodní trestní tribunály. Ne vždy s tím třetí státy souhlasí, nicméně se zdá, že s ohledem na uvedené příklady a absenci většího odporu jiných států lze mít za to, že mezinárodní společenství již akceptovalo výjimečné postavení, které mezinárodní trestní justice v současnosti zaujímá. Mezinárodní trestní soud, podobně jako ICTY nebo Zvláštní soud, má potírat ty nejhorší zločiny a má jim též efektivně bránit. Je jasné, že státy, které se Mezinárodním trestním soudem cítí ohroženy nebo omezeny ve svých politických ambicích a které mají dostatečně silné postavení na mezinárodní

²⁸⁰ Srovnej čl. 1 Statutu ICTY.

scéně, budou legitimitu MTS nadále zpochybňovat a vystavovat jej útokům. Nicméně pokud předchozí praxe byla nakloněna mezinárodním tribunálům s jurisdikcí podobou té ICTY a MTS, přispěly tím také ke konsolidaci nového pravidla mezinárodního práva, kterým jsou též samy vázány v případě, kdy by se pozornost takové soudní instituce mohla obrátit na ně. Jinými slovy, mezinárodní praxe akceptuje výjimečné postavení MTS a dovoluje mu též vykonávat jurisdikci nad občany třetích států.

12.2.3 Rezoluce Rady bezpečnosti OSN podle čl. 13, písm. b) Statutu

Statut Mezinárodního trestního soudu upravuje výkon jurisdikce různými způsoby. Článek 13 Statutu představuje tři tzv. spouštěcí mechanismy (*triggering mechanisms*), na jejichž základě se iniciuje řízení před MTS: (a) oznámení smluvní stranou; (b) zahájení řízení žalobcem *proprio motu* a (c) oznámení podané RB OSN v souladu s kapitolou VII Charty OSN. Podle posledně jmenovaného spouštěcího mechanismu byl zahájen případ Bašír, který bude rozebrán níže.²⁸¹ Pro pochopení širších souvislostí tohoto případu je proto vhodné na tomto místě o rezolucích RB OSN podle čl. 13 písm. b) Statutu říci několik slov.

Oznámení podané RB OSN je upraveno čl. 13 písm. b) Statutu a oproti ostatním dvěma spouštěcím mechanismům není Statutem příliš podrobně popsáno. Čl. 13 písm. b) praví:

„Soud může vykonávat jurisdikci nad zločinem uvedeným v odstavci 5 v souladu s ustanoveními Statutu, pokud oznámení o situaci nasvědčující tomu, že byl spáchán takový zločin či zločiny, podala žalobci Rada bezpečnosti v souladu s kapitolou VII Charty Organizace spojených národů.“

Verze, která se nakonec stala součástí finální podoby Římského statutu, tak jak jej známe dnes, se v podstatě od původního návrhu Komise pro mezinárodní právo z roku 1994 příliš neliší. Rada bezpečnosti má jako jeden z hlavních orgánů OSN základní odpovědnost za udržování mezinárodního míru a bezpečnosti. Rada bezpečnosti ve smyslu kapitoly VII Charty OSN určuje, zda došlo k ohrožení míru, porušení míru

²⁸¹ Srovnej kapitolu 12.4.

nebo útočnému činu, a doporučí nebo rozhodne, jaká opatření budou učiněna podle článku 41 a 42 Charty OSN, aby byl udržen nebo obnoven mezinárodní mír a bezpečnost. Takovými opatřeními v minulosti bylo např. založení ICTY a ICTR. Ve vztahu k MTS je to pravomoc vydat rezoluci ve smyslu čl. 13 písm. b) Statutu. Tato pravomoc vydat rezoluci je nicméně též ohraničena mezemi, které jsou MTS kladeny Statutem. Jedná se především o působnost časovou a věcnou. MTS by tak například nemohl být vyzván rezolucí RB OSN, aby stíhal zločiny, ke kterým došlo před vstupem Římského statutu v účinnost.²⁸²

V jednom zcela zásadním ohledu jsou oznámení RB OSN podle čl. 13 písm. b) odlišná od ostatních dvou spouštěcích mechanismů: Zahájení vyšetřování žalobcem *proprio motu* a zahájení na základě oznámení smluvní stranou se od zahájení oznámením RB OSN liší v tom ohledu, že předchodí dva jsou podle čl. 12 písm. a) a b) vázány na území a občanství.²⁸³ Oznámení RB OSN touto klauzulí vázáno není. Je proto zřejmé, že rezoluce RB OSN podle čl. 13 písm. b) mohou rozsah působnosti MTS v zásadě rozšířit i na státy, které nejsou smluvními stranami Statutu. K dnešnímu dni byla před MTS zahájena pouze dvě vyšetřování na základě oznámení o situaci Bezpečnostní radou, a to v případě Dárfúru v Súdánu a v případě Libye.²⁸⁴

12.3 Imunita

Má-li mít MTS opravdovou autoritu, musí být úprava jeho jurisdikce a imunit taková, aby skutečně měl efektivní možnost pachatele stíhat a trestat. Pouze tak může Mezinárodní trestní soud jako instituce prosazující spravedlnost skutečně vstoupit do povědomí osob, které nemají žádnou úctu k lidským právům. Ačkoliv má MTS potírat ty největší zločiny, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, ani tato instituce není všemohoucí. Jako mezinárodní subjekt je zasazený do systému mezinárodního práva a vztahují se na něj určitá pravidla. Ne všechny státy jsou smluvními stranami MTS, a MTS tak musí rozlišovat mezi smluvními stranami a třetími státy a musí zohlednit pravidla mezinárodních imunit. Statut MTS proto dává odpověď na otázky imunit v článcích 27 a 98. Jedná se o otázky dosti komplikované, a

²⁸² Srovnej SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK) : Cambridge University Press, 2011, str. 169.

²⁸³ Výjimku představuje prohlášení podle čl. 12 odst. 3 Statutu.

²⁸⁴ Blíže srovnej výklad o rezoluci RB OSN č. 1593 o situaci v Súdánu a problematiku imunity súdánského prezidenta Umara Hassana Ahmada al-Bašira.

interpretace těchto článků tak má zásadní význam pro efektivní praxi MTS. Napětí při interpretaci imunit a jurisdikce MTS proto vzniká primárně mezi státy, které MTS podporují a jeho působnost vykládají extenzivně, a státy, jimž je MTS trnem v oku. Odpůrci MTS se proto snaží všemi možnými způsoby zabránit tomu, aby jejich občané byli tímto soudem stíháni a případně trestáni.

12.3.1 Článek 27 Statutu – Individuální trestní odpovědnost a jurisdikční imunita

Ve světle historického vývoje se ukazuje být zřejmým, že hlavním důvodem začlenění čl. 27 do Statutu MTS bylo vymezení rozsahu individuální trestní odpovědnosti za zločiny podle mezinárodního práva. Bez možnosti námitky doktríny aktu státu ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva již nebylo nutno potvrdit nebo stanovit, že kromě soukromých osob i osoby v oficiálním státním postavení mohou být za zločiny podle mezinárodního práva přímo odpovědny. Všeobecná shoda v tomto ohledu proto ani nevyžadovala žádné podrobné debaty o tom, zda imunita hlavy státu nebo hlavy vlády v národním nebo mezinárodním právu může aplikaci principu irelevance oficiálního postavení nějak ovlivnit. Z tohoto důvodu se ani Komise pro mezinárodní právo ve své zprávě²⁸⁵ touto otázkou nezabývala příliš podrobně a uvedla spíše obecně, že „oficiální postavení nikdy nemůže být uplatněno jako okolnost zbavující trestní odpovědnosti nebo poskytující imunitu“.

Při prvním zasedání přípravného výboru v roce 1996 panovala všeobecná shoda na tom, že oficiální postavení nemá u jednotlivců představovat důvod pro imunitu. Zpráva přípravného výboru z roku 1996 potvrdila snahu zahrnout do textu Statutu tomu odpovídající ustanovení. Tím měly být zároveň zohledněny precedenty z Norimberka a Tokia a texty statutů *ad hoc* tribunálů pro bývalou Jugoslávii a Rwandu. V únoru roku 1997 předložil koordinátor pro pracovní skupinu o obecných principech přípravnému výboru text ustanovení, které se mělo stát budoucím článkem 27 Statutu. Navržený text přípravný výbor přijal ve svém závěrečném návrhu Statutu. Ani na konferenci v Římě již nedošlo k větším změnám textu. Čl. 27 odst. 1 a 2 proto byly přijaty bez debat.²⁸⁶

Statut potvrzuje zásadu mezinárodního trestního práva, podle které pachatelé zločinů podle mezinárodního práva mohou být pouze osoby fyzické. Jako takové jsou

²⁸⁵ Srovnej U. N. Doc. A/43/10 (1988).

²⁸⁶ Srovnej U. N. Doc. A/43/10 (1988), str. 447.

za své zločiny individuálně trestně odpovědné. Provinit se mohou jak tím, že zločin spáchají samy, tak i například tím, že spáchání zločinu nařídí, při páchaní zločinu pomáhají, navedou k němu nebo k němu podněcují či jeho spáchání usnadňují. Tím ovšem není dotčena případná odpovědnost států podle mezinárodního práva.²⁸⁷

Odstavce 1 a 2 článku 27 Statutu jsou často zaměňovány, ale každý z nich má jinou funkci. První odstavec má svůj původ v textu Londýnské charty a statutů *ad hoc* tribunálů (ICTY a ICTR). Zakazuje námitku založenou na oficiálním postavení. Druhý odstavec potvrzuje rozhodnutí stran Statutu vzdát se imunity vlastní hlavy státu zakotvené v mezinárodním obyčejovém právu. Oproti prvnímu odstavci je takové ustanovení bez precedentu.²⁸⁸

1. Čl. 27 odst. 1 – Individuální trestní odpovědnost

Statut v souladu s norimberskými principy a statuty jiných mezinárodních trestních tribunálů stanovuje zásadu, podle které nemá být pro účely stíhání zohledněna oficiální funkce obviněného. Článek 27 odst. 1 Statutu praví:

„Tento Statut platí stejně pro všechny, bez rozdílů založených na výkonu veřejné funkce. Zejména osoby zastávající funkci hlavy státu nebo vlády nebo parlamentu, voleného zástupce nebo vládního činitele nejsou v žádném případě vyňati z trestní odpovědnosti podle tohoto Statutu a jejich funkce sama o sobě není důvodem ke snížení trestu.“

Předchůdci daného odstavce jsou články 7 Londýnské charty, čl. 7 odst. 2 Statutu ICTY a čl. 6 odst. 2 Statutu ICTR.

Stanovením, že Statut platí „stejně pro všechny“, se má na mysli, že všechny osoby, které spáchají zločin spadající do jurisdikce Soudu, mají individuální odpovědnost a může jim být uložen trest podle Statutu (čl. 25 odst. 2). Tak mají před MTS být postaveny všechny osoby, které se účastní spáchání těch nejzávažnějších zločinů. Tento princip je vyjádřen též v jiných článcích Statutu, a to především v čl. 28

²⁸⁷ Srovnej čl. 25 Statutu.

²⁸⁸ SHABAS, William A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010, str. 446.

a 33. Společně s článkem 25 tak tyto tři články upravují trestní odpovědnost pro celou škálu možných zločinů podle mezinárodního práva. Článek 27 přistupuje jako další aspekt v tom smyslu, že zaručuje, že ani oficiální postavení nemůže být důvodem, který by zaručil beztrestnost. Je samozřejmé, že je článek 27 aplikovatelný pouze v mezích jurisdikce Soudu, tak jak je vymezena ve Statutu.

Výraz *veřejná funkce* je pojat obecně. Je tím vyjádřena vůle tvůrců Statutu zahrnout pod takové funkce všechny ty, které pod starou doktrínou aktu státu mohly poskytovat útočiště před trestní odpovědností. Široce pojaté znění funkcí proto znemožňuje uplatnit imunitu každému. Demonstrativní výčet konkrétních veřejných funkcí uvedený ve druhé větě článku 27 odst. 1 vystihuje ty nejtypičtější. Tyto funkce navíc pro svůj politický a administrativní význam často mohou lákat jejich vykonavatele ke spáchání zločinů, které Statut trestá. Nakonec je nutno též zdůraznit, že pod vykonavatele veřejných funkcí spadají i osoby, které tyto funkce zastávají *de facto*. Takto rozhodl již ICTY ve věci Karadžić²⁸⁹. Podle ICTY „*oficiální postavení jednotlivce, a to i pokud takové postavení je svou povahou pouze de facto, jej nevyjímá z trestní odpovědnosti*“.

Dále se uvádí, že „*funkce sama o sobě není důvodem ke snížení trestu*“. Skutečnost, že pachatel jednal v oficiální (veřejné) funkci, není důvodem ke snížení trestu. Naopak, skutečnost, že osoba zneužila svého postavení, může často být chápána jako přítěžující okolnost. Nicméně všechny možnosti zmírnění trestu ve smyslu čl. 78 odst. 1 Statutu zůstávají otevřeny.²⁹⁰

Dalo by se shrnout, že ustanovení čl. 27 odst. 1 spíše než otázky imunity řeší hmotněprávní odpovědnost státních představitelů za zločiny podle mezinárodního práva.²⁹¹ Státní představitel tedy nemůže na svoji obranu tvrdit, že jednal v oficiální funkci. Individuální trestní odpovědnost se vztahuje na každého. Osoba, která je sice individuálně trestně odpovědná, ještě nemusí nutně postrádat mezinárodní imunitu. Ačkoliv se čl. 27 odst. 1 nezmiňuje přímo o zákazu námítky imunity státními představiteli, lze z něj nepřímou vyvodit, že odstraňuje i imunity osob v něm uvedených. Kdyby tomu tak nebylo, postrádalo by ustanovení samo o sobě smysl. Cílem MTS je

²⁸⁹ Srovnej *Karadžić et al.* (IT-95-5-D), Deferral, 16 May 1995, § 25.

²⁹⁰ Srovnej TRIFFTERER, Otto *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article*. Baden-Baden: Nomos Verl.- Ges., 1999, str. 512.

²⁹¹ Srovnej AKANDE, Dapo. International Law Immunities and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. July 2004, vol 98, no. 3, str. 419.

totiž stíhat mimo jiné též osoby, které by jinak podle mezinárodního obyčejového práva požívaly imunit.²⁹²

2. Čl. 27 odst. 2 – Jurisdikční imunita

Římský statut, snad aby předešel pochybnostem, svůj vztah k případným námitkám imunity vymezuje explicitně. Čl. 27 odst. 2 Statutu stanovuje:

„Imunity a zvláštní procesní pravidla případně stanovená vnitrostátním nebo mezinárodním právem pro veřejnou funkci osoby nebudou Soudu na překážku při výkonu jurisdikce nad takovou osobou.“

Toto ustanovení je čistě procedurální povahy. Nikdo tedy nemůže uplatnit obranu imunity ve vztahu k výkonu jurisdikce soudem. Za prvé, ustanovení je nutno vykládat tak, že se smluvní strany ratifikací Římského statutu předem vzdaly imunity svých státních představitelů, kterou by tito jinak požívaly. MTS tak může vykonávat jurisdikci i nad těmito osobami, přičemž nemožnost aplikace imunit se vztahuje k MTS.²⁹³

Za druhé, jestli Statut MTS stanovuje, že imunity a zvláštní procesní pravidla nebudou Soudu na překážku při výkonu jurisdikce, znamená to však, že ani osoby třetích států před MTS (za předpokladu, že má jurisdikci) nepožívají imunitu. Jinými slovy, MTS má tzv. plnou jurisdikci, jelikož nikdo vůči tomuto soudu nemůže uplatnit imunitu z trestního řízení. Jak je však možné, aby MTS měl plnou jurisdikci?

Na základě mezinárodního obyčejového práva požívají stávající hlavy států před národními soudy cizích států jurisdikční imunitu. Praxe států toto pravidlo potvrzuje a Mezinárodní soudní dvůr to potvrdil v rozhodnutí případu Yerodia.²⁹⁴ V případě Yerodia MSD uznal již samotné vydání zatýkacího rozkazu belgickými autoritami proti stávajícímu ministrovi zahraničí DR Kongo za porušení jeho osobní imunity a za porušení pravidel mezinárodního obyčejového práva. Též pouhé vyslání do

²⁹² Statuty ICTY a ICTR ostatně taky postrádaly ustanovení, které by explicitně odstraňovalo imunity státních představitelů.

²⁹³ Srovnej AKANDE, Dapo. International Law Immunities and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. July 2004, vol 98, no. 3, str. 420.

²⁹⁴ Srovnej rozhodnutí Yerodia.

mezinárodního oběhu tohoto zatýkáací rozkazu MSD odsoudil jako porušení těchto pravidel. O jinou situaci se ovšem jedná v případě, kdy zatýkáací rozkaz vydá nikoliv stát, ale Mezinárodní trestní soud. Nejedná se proto o *národní* zatýkáací rozkaz, ale o *mezinárodní* zatýkáací rozkaz v tom smyslu, že jej vydal mezinárodní soud. V této souvislosti je ovšem nutno zdůraznit, že jsou tím myšleny pouze mezinárodní zatýkáací rozkazy *některých mezinárodních trestních soudů* ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia.

Vztahuje se tedy mezinárodní obyčejové pravidlo o osobní imunitě vyslovené v případě Yerodia i na Mezinárodní trestní soud, nebo nikoliv? V této souvislosti je třeba připomenout, že MSD v případě Yerodia též pamatoval na výjimky z pravidla, že osobní imunity představují překážku výkonu trestní jurisdikce. Jednou z těchto výjimek byla právě povaha soudu jako mezinárodního.²⁹⁵ MSD stanovil, že trestní imunita podle mezinárodního práva se nevztahuje na případ, má-li v dané věci jurisdikci *některý mezinárodní trestní soud*. V takovém případě může být stíhán jak stávající, tak bývalý ministr zahraničí.²⁹⁶ Přitom MSD přímo odkázal na ICTY, ICTR a MTS, přičemž u posledně jmenovaného explicitně uvedl čl. 27 odst. 2 Statutu jako příklad toho, že imunity stanovené vnitrostátním nebo mezinárodním právem pro veřejnou funkci osoby nebudou MTS na překážku při výkonu jurisdikce nad takovou osobou.²⁹⁷ MSD případný zatýkáací rozkaz vydaný MTS bližší analýze nepodrobil, a nechal tak spoustu otázek otevřených. MSD například vůbec neuvedl, na základě jakých právních argumentů došel k závěru, že statuty *některých mezinárodních trestních soudů* derogují osobní imunity garantované mezinárodním obyčejovým právem.²⁹⁸

Tato otázka je poměrně složitá. Například Umar Hasan Ahmad al-Bašír (Bašír), současný prezident Súdánu, je již třetí v řadě ze stávajících hlav států, na které byl Mezinárodním trestním soudem vydán zatýkáací rozkaz.²⁹⁹ Na Charlese Taylora, prezidenta Libérie, jej vydal Zvláštní soud a na Slobodana Miloševiče, prezidenta SRJ, jej vydal ICTY. V čem se od těchto případů liší případ Bašíra vůči MTS? Bašír, podobně jako Charles Taylor nebo Slobodan Milošević, není občanem státu, který by ustavující instrumenty příslušných mezinárodních soudů buď přímo, smluvně (MTS), či

²⁹⁵ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

²⁹⁶ Tento argument se *a fortiori* musí nutně vztahovat i na stávající hlavu státu.

²⁹⁷ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

²⁹⁸ Pro bližší výklad o této problematice srovnej kapitolu o Zvláštním soudu.

²⁹⁹ Srovnej případ Bašír kapitolu 12.4.

nepřímo, rezolucí RB OSN (ICTY), zavazovaly. Je tedy možné, aby i přesto Statut legálně rušil jurisdikční imunitu prezidenta Súdánu?

Někteří autoři³⁰⁰ se opírají o argument, že mezinárodní soudy mohou oproti státům vykonávat jurisdikci i nad osobami, které jinak chrání osobní imunita, protože je striktně vázána na mezistátní kontakt. Osobní imunita chrání před zatčením a výkonem trestní jurisdikce a jako taková má zaručovat vzájemný respekt suverenity států. Představuje právo chránit své státní představitele před možnými útoky cizího státu. Jinými slovy, osobní imunita má zaručit nerušené mezistátní vztahy.

Argument dále staví na tom, že je odůvodněné, aby osobní imunita zůstala zachována na mezistátní (horizontální) úrovni, ale dochází k závěru, že právě tato odůvodněnost již chybí u mezinárodních trestních soudů (na čistě mezinárodní úrovni), protože tyto nejsou orgány konkrétního státu. Jednají jménem mezinárodního společenství jako celku a kolektivně chrání univerzální hodnoty. Z toho autorka vyvozuje, že výkon trestní jurisdikce Mezinárodního trestního soudu nelze chápat jako výkon suverénní autority státu, a tudíž se nemůže jednat ani o případ útoku cizích států na suverénní výsady jiného státu.

Tento argument je těžko přijatelný. Je pravda, že Mezinárodní trestní soud může vykonávat územní jurisdikci nad osobami třetích států z toho důvodu, že tato jurisdikce na něj byla delegována státem, který má inherentní právo územní jurisdikce nad kýmkoliv.³⁰¹ Něco zcela jiného je ovšem případ osobní imunity. Znamenalo by to totiž, že kterékoliv dva libovolné státy, které jednotlivě musí respektovat osobní imunity, mohou společně bilaterální smlouvou založit mezinárodní trestní soud a poté legálně vykonávat jurisdikci nad osobou třetího státu, i když ta požívá osobní imunitu. Z čeho čerpá takový soud toto právo, jestli jej neměli ani jeho zakladatelé?³⁰²

Již bylo uvedeno, že Charles Taylor neměl být Zvláštním soudem (smluvně založený soud) stíhán, protože tento soud nespadá pod soudy ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia. S ohledem na MTS (též smluvně založený soud) budu nyní argumentovat, že MTS má plnou jurisdikci, a že osobní imunitu před tímto soudem uplatnit nemůže

³⁰⁰ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 321.

³⁰¹ Z tohoto důvodu může např. MTS vykonávat jurisdikci i nad občany třetích států, pokud zločin spáchají na území smluvní strany Statutu.

³⁰² Podobně argumentoval i Zvláštní soud v případě s Charlesem Taylorem, kterému nepřiznával osobní imunitu. Srovnej k tomu kapitolu o Zvláštním soudu.

nikdo. Oporou pro toto tvrzení budou následující argumenty: (a) MSD v rozhodnutí případu Yerodia (§ 61) podpořil plnou jurisdikci MTS (a též ICTR a ICTY) přímým odkazem na čl. 27 odst. 2 Statutu MTS; (b) třetí norimberský princip³⁰³; (c) založení Norimberského soudu a Tokijského soudu bylo pokládáno za zlomový bod v mezinárodní trestní justici a oba tyto soudy požívaly plnou jurisdikci; (d) MTS je způsobem založení, svým složením, úřadem prokurátora a mechanismem komplementarity přinejmenším stejně legitimní a nezávislý jako Norimberský soud a Tokijský soud, a proto si též zaslouhuje plnou jurisdikci stejně jako Norimberský soud a Tokijský soud a (e) vývoj mezinárodního trestního práva a obecná vůle mezinárodního společenství směřuje k efektivnímu potlačování beztrestnosti vysokých státních představitelů za zločiny podle mezinárodního práva.

Dané argumenty ve svém souhrnu podle mého názoru slouží jako důkaz existence obyčejového pravidla založeného praxí států, která akceptuje, že *některé mezinárodní trestní soudy* (ve smyslu interpretace §61 rozhodnutí Yerodia³⁰⁴) požívají plnou jurisdikci.

Je třeba zdůraznit, že ačkoliv MTS má plnou jurisdikci ve smyslu čl. 27 odst. 2 Statutu, sám nedisponuje prostředky ani pravomocí provést zatčení osob. V pravomoci MTS je vydat zatýkácí rozkaz. Smluvní strany jsou vázány povinností s MTS spolupracovat a poskytnout mu pomoc, požádá-li o to.³⁰⁵ V tomto duchu jsou smluvní strany povinny vyhovět MTS, požádá-li o zatčení a předání osob.³⁰⁶ Pokud se jedná o povinnost státu zatknout a předat vlastního státního občana nebo občana jiné smluvní strany Statutu, není situace nijak komplikovaná. Smluvní strany se ratifikací vzdaly vnitrostátní a mezinárodní imunity svých státních představitelů. Práva a povinnosti mezi smluvními stranami a MTS jsou tedy jasně stanovené a tyto státy mají povinnost občany smluvních stran MTS na vyžádání předat.³⁰⁷ Komplikovanější je ovšem otázka předání u občanů třetích států. Tuto otázku řeší čl. 98 odst. 1 Statutu.³⁰⁸

³⁰³ Tento princip praví: „Skutečnost, že osoba, která se dopustila jednání, které zakládá zločin podle mezinárodního práva, jednala jako hlava státu nebo jako vládní úředník, ji nezavazuje odpovědností podle mezinárodního práva.“

³⁰⁴ Pro výklad o kvalifikačních kritériích takového mezinárodního trestního soudu srovnej kapitolu o Zvláštním soudu.

³⁰⁵ Srovnej čl. 86 Statutu.

³⁰⁶ Tamtéž, čl. 89.

³⁰⁷ Srovnej kap. 12.3.3.

³⁰⁸ Srovnej kap. 12.3.2 a 12.4.

12.3.2 Imunita ze zatčení a interpretace článku 98 odst. 1 Statutu ve vztahu ke státním představitelům třetích států

Situace, kdy je osoba mimo území vlastního státu, je o to složitější, že v takovém případě vznikají právní vztahy mezi třemi subjekty: (a) mezi MTS; (b) státem, na jehož území se určitá osoba nachází a (c) státem, jehož je tato osoba občanem. Vzniká otázka, zda lze uplatnit imunitu podle mezinárodního práva. Tuto situaci se snaží řešit čl. 98 odst. 1 Statutu, když praví:

„Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání nebo pomoc, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými mezinárodními závazky ve vztahu ke státní nebo diplomatické imunitě osoby či majetku třetího státu, s výjimkou případů, kdy Soud pro účely vzdání se imunity může nejprve zajistit spolupráci tohoto třetího státu.“

Ustanovení potvrzuje výjimku z povinnosti smluvní strany vyhovět MTS, pokud by tím smluvní strana porušovala závazky vznikající jí z mezinárodního práva vůči třetím státům. Jak již bylo řečeno, ačkoliv má MTS jurisdikci nad osobami bez ohledu na oficiální postavení a *nelze* vůči němu uplatnit jurisdikční imunitu, nedisponuje sám žádným donucovacím aparátem, kterým by mohl provést zatčení a předání osob.³⁰⁹ Musí se tak obracet na smluvní strany. Vzhledem k tomu, že tyto státy musí plnit i mezinárodní závazky vůči státům jiným, má toto ustanovení zabránit konfliktu právních povinností smluvních stran vůči MTS a vůči státům třetím.³¹⁰

Je tak například možné si představit situaci, kdy se státní představitel třetího státu nachází na území smluvní strany. Tato osoba bude mít podle mezinárodního obvyčejového práva osobní imunitu, která se uplatňuje vůči všem státům, tedy dalším třetím státům i smluvním stranám Statutu. Třetí stát se vůči MTS nikdy nezavázal k tomu, odstranit mezinárodní imunitu svých státních představitelů. Pokud by tedy MTS požádal smluvní stranu o předání nebo pomoc, přivodil by situaci, kdy se smluvní strana dostane do konfliktu právních závazků. Na jednu stranu by jí vznikla povinnost osobu třetího státu zatknout a předat MTS, na druhou stranu by ale musela dodržovat pravidlo

³⁰⁹ Srovnej AKANDE, Dapo. International Law Immunities and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. July 2004, vol 98, no. 3, str. 420.

³¹⁰ Tamtéž, str. 421.

mezinárodního obyčejového práva o osobních imunitách, zaručujícího státním představitelům ve vztahu k jiným státům ochranu před zatčením.

V této souvislosti je tedy nutno rozlišovat dva aspekty imunity: (a) *vynětí z trestního řízení* a (b) *nemožnost zatčení*. Již výše bylo řečeno, že *nikdo*, tedy ani občan třetího státu, nemůže ve vztahu k MTS uplatnit námitku jurisdikční (čl. 27 odst. 2 Statutu), jelikož MTS má plnou jurisdikci.

Čl. 98 odst. 1 oproti tomu zdůrazňuje, že právě druhý aspekt imunity, nemožnost zatčení, musí být ve vztahu ke třetím státům ctěn. Právě z tohoto důvodu je MTS zakázáno požádat stát o předání nebo pomoc, pokud by tím dožádaný stát porušoval právo mezinárodních imunit vůči třetímu státu.³¹¹

Důležitý prvek, který je navíc nutno zohlednit, je rozdíl mezi pravomocí Mezinárodního trestního soudu *vydat zatýkáací rozkaz a závazkem států* respektovat pravidla mezinárodního obyčejového práva o imunitách, a tedy povinností nevyhovět požadavku Mezinárodního trestního soudu.

Vydání zatýkáacího rozkazu soudem je třeba chápat jako akt představující právní základ, podle něhož může být příslušným orgánům adresován formální požadavek zatčení a předání. Jinak řečeno, jedna věc je tvrdit, že Mezinárodní trestní soud má plnou jurisdikci nad kýmkoliv, a věc druhá je konstatovat, že na základě zatýkáacího rozkazu vydaného Mezinárodním trestním soudem může stát, na něhož se požadavek zatknout a předat osobu chráněnou osobní imunitou vztahuje, *v souladu s právem* tuto imunitu ignorovat jednoduše proto, že jedná v souladu se zatýkáacím rozkazem.³¹² Skutečnost, že Mezinárodní trestní soud je obdařen jurisdikcí nad určitým případem, ale nemá donucovací pravomoci, ještě neznamená, že národní soudy mohou žádosti zatknout a předat *legálně* vyhovět. Toto platí o to více, pokud MTS svoji autoritu opírá o smluvní instrument, který vyžaduje konsenzus.

Je nepochybné, že se smluvní ujednání o imunitách stanovených v zakládajících dokumentech mezinárodních trestních soudů mohou odlišovat od pravidel stanovených mezinárodním obyčejovým právem, a mohou tak právně schvalovat i výkon zatýkáacích rozkazů vydaných mezinárodními soudy. Statut Mezinárodního trestního soudu tak i

³¹¹ Jedinou výjimkou, podle které může MTS požádat o zatčení a předání osoby třetího státu, jsou případy, kdy MTS předem zajistí spolupráci třetího státu a ten se vzdá imunity, nebo kdy je řízení zahájeno RB OSN.

³¹² Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 319.

činí. Nicméně právně závazná mohou být taková ustanovení pouze ve vztahu ke smluvním stranám.

Jaká je ovšem logika v legalitě vydání zatýkacího rozkazu a v zákazu jej vykonat, když sám MTS tak učinit nemůže? Zatýkací rozkaz má poté, co je vydán, samostatné právní účinky a tvoří právní základ, podle kterého mohou státy zatknout a předat osoby spadající pod jurisdikci MTS. Státům tak zůstává na základě zatýkacího rozkazu otevřena možnost zatknout a vydat dožádanou osobu, jakmile ta již nepožívá osobní imunitu, protože například opustila svůj úřad nebo protože se příslušný stát vzdal její imunity či proto, že se sama MTS vydala.³¹³

Na druhou stranou by se však stát mohl rozhodnout mezinárodní imunity garantované cizímu státnímu představiteli ignorovat, a přesto jej MTS vydat. MTS, jakmile takovou osobu bude mít ve vazbě, již nad ní může legálně vykonávat jurisdikci. Nicméně stát, který porušil právo na osobní imunitu a osobu MTS vydal, tím poruší své mezinárodněprávní závazky a bude muset počítat s mezinárodní odpovědností vůči státu, jehož státního představitele MTS předal. V této souvislosti není bez zajímavosti porovnat MTS s *ad hoc* soudy.

V případě ICTY i ICTR lze říci, že vzhledem k tomu, že povinnost členských států OSN spolupracovat s těmito soudy byla založena závaznou rezolucí RB OSN přijatou pod kapitolou VII Charty OSN, jakákoliv jejich žádost o spolupráci či asistenci má autoritu rozhodnutí RB OSN. Z tohoto důvodu členské státy OSN mají povinnost splnit veškeré tyto žádosti, a to i kdyby tím porušily jiné povinnosti jim ukládané mezinárodním právem. Čl. 103 Charty OSN totiž stanovuje, že v případě rozporu mezi závazky členů Organizace spojených národů podle Charty a jejich závazky podle kterékoli jiné mezinárodní dohody mají přednost závazky podle Charty. Dožádaný stát tedy nemá možnost volby a musí splnit povinnosti mu uložené *ad hoc* soudem. Z tohoto důvodu ani mezinárodní osobní imunity nelze uplatnit jako překážku výkonu jurisdikce *ad hoc* soudů.

Tím ale ještě není vyřešen konflikt právního závazku dožádaného státu vůči *ad hoc* soudům vykonat zatýkací rozkaz a právního závazku tohoto státu respektovat osobní imunity cizích státních představitelů. Je tedy výkon zatýkacího rozkazu legální, nebo vzniká dožádanému státu mezinárodní odpovědnost vůči státu, jehož představitele

³¹³ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 319.

předal? V této souvislosti je třeba říci, že je legální. Kdybychom totiž tvrdili, že mezinárodní odpovědnostní vztah vznikne, znamenalo by to, že žádný stát by nemohl po právu plnit povinnosti uložené mu čl. 103 Charty OSN. Vzhledem k tomu, že skoro všechny státy světa jsou členy OSN, vztahuje se ustanovení čl. 103 vždy na oba státy, tedy jak na stát plnící zatýkací rozkaz *ad hoc* soudu, tak na stát, jehož státní představitel má být soudu předán. Proto oba státy jsou nuceny dát přednost závazkům podle Charty OSN.³¹⁴ Kdyby však stát, jehož státní představitel požívá osobní imunitu, nebyl členem OSN, nebyl by jako takový ani vázán Chartou OSN. Jelikož smlouvy nezavazují třetí strany, tento třetí stát by byl nadále chráněn mezinárodním obyčejovým právem o osobní imunitě.³¹⁵

12.3.3 Imunita ze zatčení a interpretace článku 98 odst. 1 Statutu ve vztahu ke státním představitelům smluvních stran Statutu

Ustanovení čl. 98 odst. 1 je nutno chápat tak, že mluví-li Statut o tom, že „*Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání nebo pomoc, kvůli níž by požádaný stát musel jednat v rozporu se svými mezinárodními závazky ve vztahu ke státní nebo diplomatické imunitě osoby či majetku třetího státu*“, vztahuje se toto ustanovení pouze na státy, které nejsou smluvními stranami Statutu. Toto je též jediný rozumný a smysluplný výklad daného textu. Extenzivní výklad, kterým by mezinárodní imunita byla přiznána i osobám, jež jsou občany jedné smluvní strany a nacházejí se na území druhé smluvní strany, by šel proti smyslu Statutu, jelikož by ustanovení čl. 27 učinil bezzubým. MTS by totiž nemohl prakticky nikdy požádat o zatčení a předání konkrétní osoby, neboť by mu v tom zabránila pravidla mezinárodní imunity.³¹⁶ Požádá-li tedy MTS smluvní stranu o zatčení a předání, nejedná se v tomto případě o porušení mezinárodních závazků.

12.3.4 Rozhodovací kompetence o aplikovatelnosti čl. 98 Statutu

Na závěr je nutno vymezit, kdo je kompetentní rozhodnout o tom, zda se v konkrétním případě na určitou osobu vztahuje státní nebo diplomatická imunita zmíněná v čl. 98 odst. 1 Statutu. Je to stát, nebo MTS?

³¹⁴ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 327.

³¹⁵ Takový byl případ Slobodana Milošević, který byl prezidentem státu, jenž nebyl členem OSN.

³¹⁶ Tamtéž, str. 422.

Čl. 97 Statutu hovoří o tom, že pokud smluvní strana obdrží žádost podle části IX Statutu a v souvislosti s ní zjistí problémy, které by mohly zdržovat nebo bránit vyřízení žádosti, konzultuje tento stát tuto otázku neprodleně s MTS s cílem ji vyřešit. Dále čl. 98 odst. 1 praví, že:

„Soud nemůže pokračovat v projednávání žádosti o předání nebo pomoc, kvůli níž by dožádaný stát musel jednat v rozporu se svými mezinárodními závazky ve vztahu ke státní nebo diplomatické imunitě osoby či majetku třetího státu, s výjimkou případů, kdy Soud pro účely vzdání se imunity může nejprve zajistit spolupráci tohoto třetího státu.“

Z toho vyplývá, že MTS musí teprve zjistit, zda podmínky zde stanovené jsou splněny. Jaký procedurální postup má MTS uplatňovat, to Statut nikde nestanovuje. Je ale zřejmé, že u věci tak důležité povahy rozhoduje přípravný úsek MTS jako kompetentní orgán.

Poté, co přípravný úsek rozhodne o tom, zda je možno pokračovat v žádosti o předání nebo pomoc ve smyslu čl. 98 Statutu, je nutno zodpovědět otázku, jestli je takové rozhodnutí právně závazné pro dožádaný stát. Jinými slovy, je stát povinen předat osobu, o níž MTS požádá? Podle ustanovení čl. 89 odst. 1 Statutu smluvní strany vyřídí žádosti o zatčení a předání této osoby v souladu s ustanoveními této části a postupy svého vnitrostátního práva. Je nutno si ale uvědomit, že u rozhodnutí MTS o čl. 98 Statutu se jedná též o závazky smluvní strany ke třetímu státu, a nechat závěrečné rozhodnutí čistě jen na MTS, by přesahovalo jeho kompetenci.³¹⁷ Především tím je myšlena otázka imunity.

Otázka, zda rozhodování o případné imunitě osoby třetího státu je, či není v kompetenci MTS, není jednoznačně zodpovězena. Čl. 59 odst. 2 písm. c) Statutu praví, že smluvní strana, která obdržela žádost o předání osoby, neprodleně předvede zatčeného před příslušný soudní orgán ve vazebním státu a v souladu se zákony tohoto státu rozhodne, zda byla respektována práva zatčeného. Pod tato práva lze zařadit i právo na imunitu. Státy se zde ale rozcházejí a ve svých právních řádech mají odlišná řešení. Tak například Kanada a Nový Zéland přenechávají otázku imunit MTS. Naopak Švýcarsko a Austrálie si ponechaly právo v poslední instanci rozhodnout samy o

³¹⁷ Srovnej AKANDE, Dapo. International Law Immunities and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. July 2004, vol 98, no. 3, str. 431.

případných imunitách. Nicméně to, zda o imunitě nakonec rozhoduje MTS, nebo stát, nemění nic na skutečnosti, že o nutnosti vydání vždy rozhoduje MTS. Pokud by proto snad mělo dojít k situaci, že MTS a stát se v této otázce imunity rozejdou a smluvní strana rozhodne, že určitá osoba má imunitu, je to MTS, který rozhodne o tom, že mu smluvní strana tuto osobu musí předat. Jedině takový výklad je věrný čl. 119 Statutu, podle kterého se spory ohledně soudních funkcí MTS řeší rozhodnutím MTS.

12.4 Případ Bašír

Výše jsem se pokusil o interpretaci článku 27 a 98 Statutu. Poukázal jsem na dva různé aspekty imunity, které mohou státní představitele chránit. Vyjádřil jsem přesvědčení, že MTS vykonává plnou jurisdikci (čl. 27 odst. 2), a že proto jurisdikční imunita před tímto soudem nikomu nemůže sloužit jako obrana. Dále jsem poznamenal, že i přesto občané třetích států, za předpokladu, že jim přísluší osobní imunita, mohou namítnout imunitu ze zadržení (čl. 98 odst. 1). S vědomím uvedeného se nyní podívejme na konkrétní případ, ve kterém MTS zahájil řízení s občanem třetího státu.

Dne 31. května 2005 Rada bezpečnosti poprvé za dobu existence MTS jednala podle čl. 13 písm. b) Statutu vydáním rezoluce č. 1593 (rezoluce 1593), čímž podala oznámení o situaci v Súdánu.³¹⁸ Tím reagovala na dlouhodobě trvající humanitární krizi v oblasti Dárfúru³¹⁹ a uznala, že situace v Dárfúru představuje ohrožení mezinárodního

³¹⁸ UN Doc. S/RES/1593.

³¹⁹ Region Dárfúru je oblast na západě Súdánu, hraničící na jihu se Středoafrickou republikou a republikou Jižní Súdán, na severu s Libyí a na západě s Čadem. Dárfúr je rozlehlá a etnicky různorodá oblast. Jeho populace, čítající přibližně 6 miliónů obyvatel, zahrnuje více než 70 etnických skupin. Část obyvatelstva je usedlá, část vede kočovný život. Vzhledem k tak velkému počtu etnických skupin a kočovnému způsobu života docházelo v historii často ke sporům o pozemky. Tyto spory původně autoritativně a s právními účinky urovnávali vůdci jednotlivých kmenů tím, že vyjednávali vzájemně přijatelné kompromisy.

Počátkem 80. let minulého století však súdánská vláda tyto struktury zrušila a rozhodla, že budoucí spory nadále budou řešeny lokálními správami, v jejichž čele byli úředníci dosazení vládou. Nové správní jednotky se však ukázaly být zcela neefektivní a k řešení sporů mezi jednotlivými kmeny nepřispívaly. S rostoucím napětím mezi etnickými skupinami a dlouhodobým obdobím sucha rostla i nervozita a beznaděj. Postupem času se počala tvořit dvě větší uskupení, kde se jedni, usedlé obyvatelstvo, identifikovali jako africké kmeny a druzí, kočovníci, jako kmeny arabské. Súdánská vláda prezidenta al-Bašíra se děním na západě země však příliš nezabývala a celou oblast víceméně ignorovala. To vedlo k utvoření rebelské protivládní skupiny z řad afrických kmenů Fur, Vasalit a Saghawa. Jejich cílem bylo čelit ekonomické marginalizaci dárfúrského regionu a prosadit větší politickou účast ve státní správě.

V roce 2003 konečně napětí mezi vládou a rebelskými skupinami přerostlo v otevřený útok na súdánskou policii a další vládní jednotky v Dárfúru. Vzhledem k tomu, že se velká většina vládních jednotek nacházela na jihu země, kde byla bezpečnostní situace taktéž velmi špatná, rozhodla se súdánská vláda spojit své armádní jednotky v Dárfúru s kočovnými (arabskými) kmeny. Tyto kmeny založily milice pod jménem Janjaweed a společně s vládní armádou zaútočily na rebely. Přitom nebraly ohled na civilní obyvatelstvo a bez rozdílu vyvražďovaly celé vesnice, které patřily ke kmenům Fur, Vasalit a Saghawa.

míru a bezpečnosti.³²⁰ Pro přijetí rezoluce 1593 v Radě bezpečnosti OSN z patnácti států hlasovalo jedenáct a čtyři státy (Čína, Alžírsko, Brazílie a USA) se zdržely svého práva hlasovat.³²¹ Rezoluce 1593 v čl. 1 stanovuje, že RB podává žalobci MTS oznámení o situaci v Dárfúru od 1. července 2002. Je to vůbec poprvé, kdy tak RB OSN učinila. V návaznosti na tuto rezoluci žalobce 6. června 2005 zahájil vyšetřování a k dnešnímu dni byly vydány zatýkácí rozkazy proti šesti osobám.³²²

Předmětem této práce bude ovšem pouze případ s Umarem Hassanem Ahmadem al-Bašírem, prezidentem Súdánské republiky. Súdánská vláda tyto zatýkácí rozkazy odmítá respektovat, jelikož odmítá akceptovat, že by Mezinárodní trestní soud v dané věci měl jurisdikci. Bašír, proti kterému přípravný úsek MTS vydal 12. června 2010 zatýkácí rozkaz, je stále na svobodě.³²³ Případ Bašíra je významný především proto, že se u jeho osoby jedná o první hlavu státu, kterou MTS stíhá.

12.4.1 Rezoluce 1593

Rezoluce 1593 je svým způsobem hybridem. Při bližším zkoumání totiž vykazuje jak znaky rezoluce podle čl. 13 písm. b), tak podle čl. 16 Statutu. Poněkud zarážejícím se jeví i fakt, že rezoluce 1593 nikde ve svém textu neuvádí, že její rozhodnutí podat oznámení o situaci v Súdánu se váže na čl. 13 písm. b) Statutu.³²⁴ Další pochybnosti o její právní povaze navíc vyvolává též odst. 2, který praví:

Útoky na tyto kmeny byly provázeny znásilněními, exekucemi, zháňstvím a nucenými odsuny. Vědomé a cílené útoky vlády prezidenta Bašíra na příslušníky těchto kmenů a snaha vyhladit je v konečném důsledku přivedly žalobce Mezinárodního trestního soudu k závěru, že na území Súdánu dochází k páčání zločinu genocidy. Srovnej BUZZARD, Lucas. Holding an Arsonist's Feet to the Fire? - The Legality and Enforceability of the MTS's Arrest Warrant for Sudanese President Omar Al-Bashir. *American University International Law Review*. 2009, vol 24, no. 5, str. 905-908.

³²⁰Srovnej §§ 5 a 6 preambule rezoluce 1593. Srovnej též *The Prosecutor of the MTS opens investigation in Darfur*. Dostupný z WWW: <http://www.MTS-cpi.int/menus/MTS/press%20and%20media/press%20releases/2005/the%20prosecutor%20of%20the%20MTS%20opens%20investigation%20in%20darfur?lan=en-GB>. [Navštíveno dne 15. srpna 2011.]

³²¹Srovnej CONDORELLI, Luigi; CIAMPI, Annalisa. Comments on the Security Council Referral of the Situation in Darfur to the MTS. *Journal of International Criminal Justice*. July 2005, vol 3, no. 3, str. 591.

³²²Kromě Bašíra byly vydány zatýkácí rozkazy ještě proti Ahmadu Harunovi, bývalému súdánskému ministrovi vnitra, Ali Kushabovi, vůdci Janjaweed milic, Bahar Idriss Abu Gardovi, generálnímu koordinátorovi vojenských operací Spojené fronty odporu, Abdallah Banda Abakaer Nourainovi a Saleh Mohammed Jerbo Jamusovovi.

³²³Jedná se o již druhý zatýkácí rozkaz proti Bašírovi. První zatýkácí rozkaz jej obvinil ze zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Druhý zatýkácí rozkaz byl doplněn o obvinění ze spáchání zločinu genocidy. Blíže k tomu srovnej *The Court Today*. Dostupný z WWW: na <http://www.MTS-cpi.int/MTSdocs/PIDS/publications/TheCourtTodayEng.pdf>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

³²⁴Pro obecný výklad o rezolucích podle čl. 13 písm. b) Statutu srovnej kap. 12.2.3.

„RB OSN, jednáje podle kapitoly VII Charty OSN, **rozhoduje**, že vláda Súdánu a všechny ostatní strany konfliktu v Dárfúru budou v souladu s touto rezolucí se Soudem a žalobcem plně spolupracovat a budou jim poskytovat jakoukoliv potřebnou asistenci; uznává, že státům, které nejsou smluvními stranami Římského statutu, nevznikají ze Statutu žádné závazky, RB OSN dále **vyzývá** všechny státy a dotyčné regionální a jiné mezinárodní organizace k plné spolupráci.“

Rezoluce 1593 tak *rozhoduje* o povinnosti spolupracovat a poskytnout asistenci pouze ve vztahu k Súdánu a ostatním stranám konfliktu. U všech ostatních států se jedná o pouhou výzvu. Výzva ale není právně závazná, a nemá tak stejné právní účinky jako rozhodnutí. Nicméně smluvní strany Statutu mají přímo z čl. 86 Statutu obecnou povinnost s MTS plně spolupracovat při vyšetřování a stíhání zločinů. U třetích států tato povinnost nevzniká ze stejného článku Statutu, protože nejsou stranami Statutu. Podle čl. 87 odst. 5 písm. a) Statutu ale může MTS vyzvat stát, který není smluvní stranou Statutu, aby poskytl pomoc podle části IX Statutu „na jiném vhodném základě“. Takovým vhodným způsobem může být rezoluce RB OSN podle kapitoly VII Charty OSN. Dokonce by se dalo předpokládat, že pokud vydává RB OSN takovou rezoluci, automaticky váže všechny členské státy OSN ke spolupráci s MTS. Tím by došlo v konečném důsledku ke stírání rozdílu mezi smluvními stranami Statutu a třetími státy.³²⁵ Vzhledem k tomu, že odst. 2 rezoluce 1593 výslovně vylučuje povinnost třetích států s MTS spolupracovat, nepřipadá tato možnost v úvahu.

Stát, u něhož je povinnost Bašira předat MTS ovšem zcela beze sporu, je Súdán. Samotná rezoluce 1593 je totiž v odst. 2 *explicitní* v požadavku, aby vláda Súdánu plně spolupracovala s MTS a žalobcem a poskytovala jim veškerou potřebnou asistenci. Vzhledem k tomu, že Súdán je členským státem OSN, je podle čl. 25 Charty OSN povinen přijmout a provést rozhodnutí RB OSN. Súdán ale navzdory rezoluci 1593 a navzdory zatýkácímu rozkazu do dnešního dne Bašira MTS nepředal.³²⁶ Toto není nijak překvapivé vzhledem k tomu, že lze jen těžko očekávat, že se na situaci něco změní, budou-li u vlády ty osoby, vůči nimž jsou zatýkácí rozkazy vydány.

³²⁵ Srovnej CONDORELLI, Luigi; CIAMPI, Annalisa. Comments on the Security Council Referral of the Situation in Darfur to the MTS. *Journal of International Criminal Justice*. July 2005, vol 3, no. 3, str. 593.

³²⁶ Srovnej AKANDE, Dapo. The Legal Nature of Security Council Referrals to the MTS and its Impact on Al-Bashir's Immunities. *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 335.

12.4.2 Bašír a problematika jurisdikční imunity

Rezoluce rozšířila jurisdikci MTS tedy i na Súdán. Když v návaznosti na to přípravný úsek Mezinárodního trestního soudu rozhodl 4. března 2009 proti Bašírovi vydat zatýkácí rozkaz za zločiny proti lidskosti, válečné zločiny a později, v druhém zatýkáčím rozkazu, též za zločin genocidy, bylo to poprvé za dobu existence MTS, kdy takový rozkaz byl vydán proti stávající hlavě státu.³²⁷ Zatýkácí rozkaz byl poté kanceláří MTS zaslán Súdánu, všem smluvním stranám Statutu a všem členům RB OSN, kteří nejsou smluvními stranami Statutu. Smluvní strany Statutu jsou ve smyslu čl. 86 a 89 Statutu povinny s MTS spolupracovat.

V případě zatýkáčím rozkazu proti Bašírovi ale vyvstávají otázky spojené s mezinárodními imunitami, které prezidenti za určitých podmínek požívají.³²⁸ Jinými slovy, smějí státy, jimž byl zatýkácí rozkaz zaslán, splnit povinnosti v něm stanovené a Bašira zadržet a předat jej MTS, nebo tím porušují pravidla mezinárodního práva? Mezinárodní obyčejové právo totiž stávající hlavě státu zaručuje osobní trestní imunitu v cizích státech. Mezinárodní soudní dvůr v tomto ohledu byl velice důrazný v případě Yerodia, když potvrdil, že imunita *ratione personae*, která se vztahuje na osobu stávajícího ministra zahraničí (a tím i prezidenta), je absolutní povahy. MTS tím vyjádřil, že před národními soudy takové osoby požívají jak imunitu jurisdikční, tak imunitu ze zatčení. Prezident tak v tomto rozsahu dočasně požívá absolutní imunitu i ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva.³²⁹

Zda státy mohou, či nemohou Bašira na základě zatýkáčím rozkazu zatknout a předat jej MTS, záleží na tom, zda obtojí imunity, které by tomu za normálních okolností podle mezinárodního obyčejového práva bránily. Mezinárodní trestní soud vzhledem k tomu, že jeho přípravný úsek zatýkácí rozkaz vydal, nutně musel předpokládat, že Bašira žádná imunita nechrání. Ale ne všichni jsou o tomto rozhodnutí přípravného úseku tak přesvědčeni. Například rada Ligy arabských států je opačného

³²⁷ Rozhodnutí o žádosti žalobce na vydání zatýkáčím rozkazu proti Omaru Hassan Ahmad al-Bašírovi, (MTS-02/05-01/09), přípravný úsek komora I, 4. března 2009. Dostupný z WWW: na <http://www.MTS-cpi.int/MTSdocs/doc/doc639096.pdf>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

³²⁸ Srovnej AKANDE, Dapo. The Legal Nature of Security Council Referrals to the MTS and its Impact on Al-Bashir's Immunities. *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 334.

³²⁹ Srovnej kapitol 7.2.

názoru a rozhodnutí nepodporuje.³³⁰ Podobně egyptská vláda nedávno ubezpečila Súdán, že i po přistoupení ke Statutu bude nadále ctít Bašírovu imunitu.³³¹

1. Rozhodnutí přípravného úseku MTS o (jurisdikční) imunitě Bašíra a čl. 27 Statutu

Ve svém rozhodnutí³³² se přípravný úsek MTS s otázkou imunity Bašíra bohužel zabýval velice stručně. Uvedl, že současné postavení prezidenta Bašíra jako stávající hlavy státu, který není smluvní stranou Statutu, v daném případě nemá žádný vliv na výkon jurisdikce MTS.³³³ Tento závěr MTS opřel o několik úvah.

Za prvé, MTS připomněl, že jedním z hlavních cílů Statutu je skoncovat s beztrestností zločinů. Tento argument se opírá o znění preambule. Takový argument nicméně nemůže sám o sobě zdůvodnit, proč by osobní imunita jako konsolidovaný institut mezinárodního práva neměla být aplikována.

Za druhé, MTS uvedl, že tento cíl Statutu má být naplněn mimo jiné právě aplikací *základních principů (core principles)*, které jsou obsaženy v čl. 27 odst. 1 a 2 Statutu. Čl. 27 praví:

(1) „*Tento Statut platí stejně pro všechny, bez rozdílů založených na výkonu veřejné funkce. Zejména osoby zastávající funkci hlavy státu nebo vlády nebo parlamentu, voleného zástupce nebo vládního činitele nejsou v žádném případě vyňaty z trestní odpovědnosti podle tohoto Statutu a jejich funkce sama o sobě není důvodem ke snížení trestu.*“

(2) „*Imunity a zvláštní procesní pravidla případně stanovená vnitrostátním nebo mezinárodním právem pro veřejnou funkci osoby nebudou Soudu na překážku při výkonu jurisdikce nad takovou osobou.*“

Je nepochybné, že čl. 27 je velice důležitý. MTS ale opomněl zohlednit, že čl. 27 je smluvním ustanovením, které zavazuje pouze občany smluvních stran Statutu. MTS

³³⁰ Bliže srovnej Darfur II: African Union and Arab League Meetings; Reactions to Outcome of the Meetings; Op-Eds. Dostupný z WWW: <http://www.MTSnow.org/?mod=newsdetail&news=2783>. [Navštíveno dne 19. srpna 2011.]

³³¹ Srovnej Egypt Promises Al-Bashir Immunity Once It Joins MTS. Dostupný z WWW na: <http://www.a24media.com/index.php/current-affairs/2452-egypt-promises-Al-Bashir-immunity-once-it-joins-MTS>. [Navštíveno dne 23. srpna 2011.]

³³² Vedeno pod evidenčním číslem ICC-02/05-01/09-3.

³³³ Srovnej § 41 zatýkacího rozkazu.

neuvedl, na základě jakého právního důvodu má být čl. 27 Statutu aplikovatelný též na třetí stát a nezabýval se tím, že Súdán nikdy neprojevil vůli být Statutem vázán.³³⁴

Třetí argument uvádí, že uplatnit pravidla jiná než ta stanovená Statutem, Znaky skutkových podstat zločinů a Jednáním a důkazním řádem lze pouze v případě, že by jinak snad vznikla mezera v právu. Tím MTS chtěl dát najevo, že jiné prameny práva (například pravidla mezinárodního obyčejového práva), se kterými Statut v čl. 21 počítá, se neuplatňují, protože odpověď na otázku imunit dává čl. 27 Statutu. I zde ovšem platí, že Súdán není Statutem jako třetí stát vázán, jelikož se jedná o smluvní ustanovení. Pouze pokud se u ustanovení čl. 27 bude jednat o pravidlo potvrzující pravidlo existující nezávisle na tomto článku v mezinárodním obyčejovém právu, bude jím vázán i Súdán. MTS ale nikde k takovému závěru nedochází.³³⁵

Čtvrtý a poslední argument, o který se MTS opíral, se vztahoval k oznámení Rady bezpečnosti OSN o situaci v Dárfúru.³³⁶ Podle MTS Rada bezpečnosti OSN též uznala, že se veškerá vyšetřování a stíhání budou řídit statutárním rámcem daným Statutem, Znaky skutkových podstat zločinů a Jednáním a důkazním řádem.³³⁷

Toto zjištění není překvapivé. Vždyť se MTS dokonce musí statutárním rámcem řídit. Z daného lze vyvodit, že MTS shledal, že RB OSN implicitně přijala čl. 27 Statutu a tím schválila výkon jurisdikce MTS i nad hlavou státu, která by jinak požívala imunitu. Jaká je ovšem povaha oznámení o situaci podle čl. 13 písm. b) Statutu? Může oznámení dle tohoto článku přenést povinnosti stanovené smluvním stranám Statutu ve formě smlouvy též na třetí státy? Kdyby mohlo, již by bylo vedlejší, zda stát je, či není smluvní stranou Statutu. Vždyť RB OSN by mohla jednoduše vydat oznámení podle čl. 13 písm. b) Statutu a proměnit kterýkoliv stát v *de facto* smluvní stranu Statutu. Takový výklad není přijatelný. Jedna věc je tvrdit, že oznámení RB OSN mohou sloužit jako spouštěcí mechanismus jurisdikce MTS i ve vztahu ke zločinům spáchaným na území třetích států nebo osobami třetích států, a druhá věc je prohlásit, že oznámení RB OSN může změnit třetí stát ve smluvní stranu Statutu a z toho důvodu ji podřadit režimu čl.

³³⁴ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 323.

³³⁵ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 323.

³³⁶ Tamtéž, str. 324.

³³⁷ Srovnej § 45 zatýkacího rozkazu.

27 Statutu. Pokud Súdán nepřijal ustanovení č. 27 ratifikací, nemůže mu přijetí tohoto článku vnucovat ani rezoluce RB OSN.

V souhrnu tedy argumenty předestřené přípravným úsekem MTS nejsou příliš přesvědčivé ani výstižné. Požívá tedy Bašír jurisdikční imunitu? Podle mého názoru nikoliv. Jsem přesvědčen, že Bašír před MTS tuto imunitu nepožívá a že MTS má v případě súdánského prezidenta Bašira plnou jurisdikci. Tato úvaha je v souladu s výše³³⁸ vyloženou interpretací čl. 27 odst. 2 a spočívá na přesvědčení, že se mezinárodní obyčejové právo již posunulo k akceptaci plné jurisdikce *některých* mezinárodních trestních soudů.³³⁹ Proto ve vztahu k takovým soudům nemohou být namítány ani národní, ani mezinárodní imunity.

12.4.3 Bašír a problematika imunity ze zatčení

Je nutno připomenout, že samotný MTS nemá žádný orgán, který by Bašira zatknul a předal jej do vazby MTS. Bude se proto vždy muset opírat o spolupráci a pomoc států, které zatýkání a předání provádějí svými orgány. Je o to víc zarážející, že se přitom MTS ve svém zatýkacím rozkazu ani jednou nezmiňuje o existenci čl. 98 odst. 1 Statutu a možných právních implikacích, které na případ Bašír může mít.

Je tedy MTS autorizován vydat žádost k zatčení a předání prezidenta Bašira, nebo není? Vzhledem k tomu, že Súdán je nesmluvním, třetím státem ve smyslu čl. 98 odst. 1 Statutu a Statut nikdy neratifikoval, nikdy se nevzdal Baširovy imunity ze zatčení a on sám se své imunity též nevzdal, bude nutno prokázat, že MTS autorizován není a že státy jednají po právu, nevyhoví-li mu.³⁴⁰

Co by se stalo, pokud by se smluvní strana Statutu rozhodla přesto Bašira zatknout a předat jej MTS, vycestoval-li by například na její území? Koneckonců RB OSN v rezoluci 1593 vyzvala všechny státy ke spolupráci s MTS. Kdyby se stát, který byl pouze *vyzván* ke spolupráci, rozhodl Bašira předat MTS, dopustil by se provinění proti Súdánu.³⁴¹ Porušil by totiž pravidla mezinárodního obyčejového práva o osobní imunitě cizích státních představitelů, jelikož nelze ze znění textu rezoluce 1593

³³⁸ Srovnej kap. 12.3.1.

³³⁹ Srovnej § 61 rozhodnutí Yerodia.

³⁴⁰ Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 329.

³⁴¹ Tamtéž, str. 331.

vyvozovat, že by výzva RB OSN v dané rezoluci vyslovená mohla být takové právní povahy, že by ji bylo též možné podřadit pod čl. 103 Charty OSN.

Zůstává otevřená otázka, co touto výzvou RB OSN přesně sledovala. Nabádala snad státy, aby porušily osobní imunitu Bašira? Jisté je jedno, kdyby bývala chtěla, aby všechny státy s MTS kooperovaly ve stejném smyslu, v jakém rezoluce 1593 nabádá Súdán (který ovšem stejně rezoluci ignoruje), byla by se vyjádřila tak, že *rozhoduje*, že všechny státy musí spolupracovat. Pokud se přesto nějaký stát rozhodne Bašira vydat, bude muset počítat s mezinárodní odpovědností. Na tom nezmění nic ani rezoluce 1593.³⁴²

12.4.4 Shrnutí

Na závěr lze shrnout, že Mezinárodní trestní soud má plnou jurisdikci a může vykonávat jurisdikci nad kteroukoliv stávající hlavou světa (tedy i nad Bašírem), dopustí-li se zločinu podle Statutu, a že proto před ním nikdy nelze aplikovat jurisdikční imunitu. Nicméně předtím musí být Bašir MTS zatčen a předán. Předat jej ovšem smluvní strany nemohou, jelikož by tím porušily ustanovení čl. 98 odst. 1 Statutu, konkrétně jím stanovené právo na osobní imunitu, které Bašir čerpá z mezinárodního obyčejového práva. Smluvním stranám nevzniká závazek případné (nezákonné) žádosti MTS o předání vyhovět. Naopak, učiní-li tak, budou jednat v rozporu s pravidly mezinárodního práva a vznikne jim odpovědnostní vztah se Súdánem. Navíc kromě smluvních stran Statutu ani žádný jiný stát kromě samotného Súdánu, který k tomu rezoluce 1593 zavazuje, není povinen Bašira předat.

Je ale nepravděpodobné, že by se Bašir odvážil vycestovat do zemí jiných než afrických. Mnozí autokratičtí afričtí vůdci totiž svým kolegům projevují přízeň a chrání je před chapadly MTS pro případ, že by snad sami někdy vzbudili pozornost MTS a potřebovali azyl. Africká unie se již po tři roky snaží přimět RB OSN, aby rezoluci 1593 a řízení proti Baširovi odložila podle čl. 16 Statutu. Kromě toho Keňa, která je smluvní stranou Statutu, v roce 2010 přivítala Bašira v Nairobi. V dubnu 2011 Bašir navštívil též jinou smluvní stranu Statutu, Džibutsko. Ani jeden z těchto států Bašira

³⁴² Srovnej GAETA, Paola. Does President Al-Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol 7, no. 2, str. 331.

MTS nepředal. Avšak ne všechny africké státy jsou Bašírovi nakloněny. Například Jihoafrická republika a Botswana súdánského prezidenta varovaly, že vítán není.³⁴³

Nikdo zatím neví, jak případ Bašír skončí, ale bude zřejmě nutno vyčkat, jak se vyvine situace v Súdánu. Možná se časem změní politické klima k lepšímu a dojde k výměně vlád. Možná se demokratičtější režim rozhodne Bašíra jako zločince těch nejvážnějších zločinů, kterými je dotčeno mezinárodní společenství jako celek, zatknout a předat MTS. Tím by mimo jiné nová vláda též dostala povinnosti, která je Súdánu na základě rezoluce 1593 uložena. Jestli je Mezinárodní trestní soud tím nejlepším fórem pro výkon spravedlnosti nad prezidentem Bašírem a zda proces s ním přinese Africe větší stabilitu, je ovšem jiná otázka.

13 Závěr

Mou snahou bylo v části C poukázat na vývoj a současný stav imunity státních představitelů před mezinárodními trestními soudy. Poukázal jsem na první snahy mezinárodního společenství stíhat německého císaře Viléma II. (čl. 227 Versailleské smlouvy) a na založení Mezinárodního vojenského tribunálu pro Norimberk. Londýnská charta (zakládací instrument Norimberského soudu) zakládala princip individuální trestní odpovědnosti a princip irelevance oficiálního postavení. Tím zakladatelé tohoto soudu jasně dali najevo úmysl stíhat za zločiny podle mezinárodního práva i ty nejvyšší státní představitele. Tyto principy byly poté Komisí pro mezinárodní právo potvrzeny v tzv. norimberských principech.

Pojednání o Zvláštním soudu se především soustředilo na případ s Charlesem Taylorem, bývalým prezidentem Libérie. Snažil jsem se poukázat na kvalitativní rozdíly mezi tímto soudem a MTS. Rozdílnosti mezi těmito dvěma soudy mi posloužily při zdůvodnění otázky, proč Zvláštní soud, oproti MTS, nesmí ignorovat osobní imunitu, kterou občané třetích států (Taylor) ve vztahu k tomuto soudu požívají. Zvláštní soud jednak vznikl na základě bilaterální smlouvy, která nezavazuje třetí státy, a za druhé nevykazuje znaky mezinárodního soudu ve smyslu § 61 rozhodnutí MSD ve věci Yerodia.

³⁴³ Srovnej *The International Criminal Court bares its teeth*. The Economist. Dostupný z WWW: na <http://www.economist.com/node/18682044>. [Navštíveno dne 4. srpna 2011.]

V souvislosti s Mezinárodním trestním soudem jsem vyložil pojem plná jurisdikce (čl. 27 odst. 2 Statutu). MTS jako soud s plnou jurisdikcí neakceptuje námitku jurisdikční imunity. Zároveň jsem upozornil na rozdíl mezi jurisdikční imunitou a imunitou ze zatčení (čl. 98 odst. 1 Statutu). Došel jsem k závěru, že MTS sice disponuje plnou jurisdikcí, ale že je přesto v otázkách předání osob odkázán na pomoc ze strany orgánů států. Orgány států ovšem jsou na základě mezinárodního obyčejového práva vázány povinnostmi vůči státům, které nejsou stranami Statutu. Konkrétně nemohou osoby třetích států zatknout a předat MTS. Tím by totiž porušily imunity těchto osob.

U případu Bašír jsem nakonec uvedl, že rezoluce OSN ve smyslu čl. 13 písm. b) Statutu mohou vázat kterýkoliv členský stát OSN. Pokud by tedy taková rezoluce určitému státu, který není stranou Římského statutu, přikázala s MTS spolupracovat, tento stát by měl stejné povinnosti jako smluvní strana Statutu. V případě Bašír nicméně předmětná rezoluce takto zavázala pouze Súdán. Jiné třetí státy proto Bašíra nemusí MTS předat, požádá-li je o to.

Závěr

Cílem této práce bylo podat ucelený výklad o vývoji imunity v mezinárodním trestním právu státních představitelů za zločiny podle mezinárodního práva, přičemž pozornost byla věnována především imunitám hlavy státu a jiných vysoce postavených státních představitelů. Zohledněna přitom byla jak problematika trestní imunity před soudy národními, tak před soudy mezinárodními.

Abychom vývoj institutu trestní imunity hlavy státu a jiných vysoce postavených státních představitelů mohli zařadit do širšího rámce práva mezinárodních imunit, poukázali jsme na blízký vztah tohoto institutu k imunitě státně svrchované a k imunitě diplomatické. Porovnáním jsme vytyčili jak společné rysy, tak specifické aspekty, které trestní imunita hlavy státu a jiných vysoce postavených státních představitelů vykazuje.

Kromě porovnání imunity státních představitelů s imunitou diplomatickou a státně svrchovanou jsme provedli důkladnou analýzu dvou typů imunit – imunity *ratione personae* (osobní imunita) a imunity *ratione materiae* (materiální imunita). Tyto dva typy imunity byly probrány ve vztahu k trestnímu stíhání před soudy národními.

Dále jsme poukázali na obrovský dopad, který na vývoj mezinárodního trestního práva a na právo mezinárodních imunit měla judikatura Mezinárodního vojenského tribunálu pro Norimberk. Tento soud poprvé v historii mezinárodního trestního soudnictví odsoudil vysoce postavené státní představitele, když stanovil, že zločiny podle mezinárodního práva nemohou zůstat nepotrestány. Norimberský soud tak uvedl, že za taková jednání musí jednotlivci nést individuální trestní odpovědnost. Ve vztahu ke zločinům podle mezinárodního práva tak Norimberský soud neakceptoval obranu založenou na doktríně aktu státu, podle které veškerá jednání, kterých se státní představitelé nacistického režimu dopustili v oficiálním postavení, jsou přičitatelná pouze státu, a nikoliv jim osobně. Ideu irelevance doktríny aktu státu a trestní imunity posléze potvrdily tzv. norimberské principy. Tím byl dán základ moderního práva imunit v mezinárodním trestním právu.

Při rozboru osobní imunity jsme zjistili, že lpí na vykonávaném úřadu. Proto i po opuštění úřadu odpadá. Došli jsme k závěru, že ačkoliv osobní imunita má poměrně úzký osobní rozsah, její věcný rozsah je velice široký. Osobní imunita totiž představuje překážku výkonu jurisdikce za jakákoliv trestněprávní jednání, a to i za jednání, která

zakládají zločin podle mezinárodního práva. V souvislosti s osobním rozsahem imunity *ratione personae* ministrů zahraničí jsme došli k závěru, že rozhodnutí MSD ve věci Yerodia není příliš vydařené. Poukázali jsme na nepřesvědčivou argumentaci MSD a na kritiku tohoto rozhodnutí z řad samotných soudců MSD. Především MSD vytýkáme, že dostatečně nezdůvodnil, proč by i ministři zahraničí měli požívat osobní imunitu na svých soukromých cestách. Kromě toho MSD svojí formulací výjimek z osobní imunity spíše než aby věci vyjasnil, vyvolal zmatek. V souvislosti s osobní imunitou jsme dále věnovali pozornost současné judikatorní praxi států, která, jak se zdá, osobní imunitu potvrzuje i u jiných ministrů. Na základě uvedeného jsme tak konstatovali, že za současného stavu jsou nejvýše postavení státní představitelé před národními soudy zcela vyňati z výkonu trestního jurisdikce. Osobní imunita je tedy imunitou absolutní.

Materiální imunita se oproti imunitě osobní váže na samotný akt. To znamená, že osoba, která akt vykonala, za tento akt požívá imunitu i poté, co opustí úřad. Materiální imunita má stejně jako osobní imunita svůj věcný a osobní rozsah. Jestliže osobní rozsah pokrývá prakticky každou osobu, která jedná jménem státu, rozsah věcný se vztahuje pouze na akty oficiální, a nikoliv na akty soukromé. Vytýčili jsme tak rozdíl mezi aktem oficiálním a aktem soukromým. Dále jsme uvedli, že materiální imunita oproti imunitě osobní nepokrývá jednání, která zakládají zločiny podle mezinárodního práva. Toto přesvědčení bylo mimo jiné vyslovováno v rozhodnutí ve věci Pinochet. Teorií, podle kterých se materiální imunita nevztahuje na zločiny podle mezinárodního práva, je vícero. Přesvědčivá je především ta, která zákaz imunity opírá o existenci takového pravidla v samotném mezinárodním obyčejovém právu. Ani teorie o neslučitelnosti univerzální jurisdikce a této imunity není bez opory. Došli jsme proto k závěru, že pouze státní představitelé, kteří požívají osobní imunitu, jsou dočasně (do opuštění úřadu) za zločiny podle mezinárodního práva chráněni před trestním stíháním.

Dále jsme se zabývali otázkou imunity před soudy mezinárodními. Mezinárodní trestní soudy, které jsme zkoumali, se svým právním základem navzájem poněkud liší. Zaměřili jsme se nejprve na historicky první mezinárodní soudy – Mezinárodní vojenský tribunál pro Norimberk. Tento soud modernímu mezinárodnímu trestnímu soudnictví sloužil jako inspirační základ.

V případě Charlese Taylora před Zvláštním soudem jsme došli k závěru, že tento soud neměl Taylora stíhat, neboť měl respektovat Taylorovu osobní imunitu. Zvláštní

soud jako hybridní soud nemohl svým statutem legálně rušit imunitu, kterou Taylor na základě mezinárodního obyčejového práva požíval. Zvláštní soud totiž nelze považovat za soud s plnou jurisdikcí. Plnou jurisdikci nemá z toho důvodu, že nespĺňuje všechna kritéria, která z mezinárodního trestního soudu činí *skutečně mezinárodní trestní soud*, který spadá pod *některé mezinárodní trestní soudy* ve smyslu § 61 rozhodnutí Yerodia.

Nakonec jsme se zaměřili na MTS. MTS je oproti ostatním trestním tribunálům soudem stálým. Jeho jurisdikce se vztahuje nejen na občany států, které jsou smluvními stranami, ale i na občany třetích států. V souvislosti s imunitami jsme analyzovali především čl. 27 a 98 a zjistili jsme, že MTS je *skutečně mezinárodní trestní soud* s plnou jurisdikcí. Jinými slovy, nikdo před tímto soudem nemůže uplatnit námitku imunity. Konkrétně jsme zkoumali případ se súdánským prezidentem Bašírem a došli jsme k závěru, že Bašír sice může být Mezinárodním trestním soudem na základě jeho plné jurisdikce stíhán, MTS však nesmí žádnému státu (kromě Súdánu) nařizovat, aby mu Bašíra předal. Kdyby státy tak učinily, porušily by tím pravidla o osobní imunitě, která Bašíra na základě mezinárodního obyčejového práva chrání ve vztahu k jiným státům.

Můžeme konstatovat, že imunita státních představitelů v mezinárodním trestním právu se stále vyvíjí. Některé státy se výkonu spravedlnosti nad svými i jinými státními představiteli brání a imunitu interpretují spíše restriktivně. Jiní by si naopak přáli, aby trestní imunita za zločiny podle mezinárodního práva nepokrývala nikoho, tedy ani stávající hlavy států. Důkazem tohoto přesvědčení je založení Mezinárodního trestního soudu. Napětí mezi akceptací imunit na jedné straně a mezi jejich popřením na straně druhé bude proto zřejmě i nadále definovat mezinárodní vztahy.

Seznam použitých zkratek

Smlouvy

- VCDR – Vienna Convention on Diplomatic Relations (Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z 18. dubna 1961)
- VCLT - Vienna Convention on the Law of Treaties (Vídeňská úmluva o smluvním právu z 23. května 1969)

Instituce

- MSD – Mezinárodní soudní dvůr
- ICTR – International Criminal Tribunal for Rwanda (Mezinárodní trestní tribunál pro stíhání osob odpovědných za genocidu a jiná vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území Rwandy a občanů Rwandy odpovědných za genocidu a jiná vážná porušení spáchaná na území sousedních států mezi 1. lednem 1994 a 31. prosincem 1994)
- ICTY – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Mezinárodní tribunál pro stíhání osob odpovědných za vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991)
- MTS – Mezinárodní trestní soud
- OSN – Organizace spojených národů
- RB OSN – Rada bezpečnosti OSN

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

- ČEPELKA, Č.; ŠTURMA, P. *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009.
- SHABAS, William A. *The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- SHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. 4th edition. Cambridge (UK): Cambridge University Press, 2011.
- TRIFFTERER, Otto *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court: Observers' Notes, Article by Article*. Baden-Baden: Nomos Verl.- Ges., 1999.
- POTOČNÝ, M.; ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné- Zvláštní část*. 4., doplněné a rozšířené vydání, Praha: C. H. Beck, 2003.
- MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště právu českému*. 4. vydání. Brno: Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2004.
- CÍSAŘOVÁ, D.; FENYK, J.; GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2008.

Články v odborných časopisech

- RHEA, Harry M. The Nuremberg Effect on Contemporary International Criminal Justice. *Criminal Justice Studies*. December 2008, vol. 21, no. 4.
- AKANDE, Dapo. The Legal Nature of Security Council Referrals to the ICC and its Impact on Al Bashir's Immunities. *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol. 7, no. 2.
- SCHEFFER, David. Article 98(2) of the Rome Statute: America's Original Intent. *Journal of International Criminal Justice*. May 2005, vol. 3, no. 2.
- BASSIOUNI, M. Cherif. World War I: „The War to End All Wars“ and the Birth of a Handicapped International Criminal Justice System. *Denver Journal of International Law and Policy*. June 2002, vol. 32.

- GAETA, Paola. Does President Al Bashir Enjoy Immunity from Arrest? *Journal of International Criminal Justice*. May 2009, vol. 7, no. 2.
- CONDORELLI, Luigi; CIAMPI, Annalisa. Comments on the Security Council Referral of the Situation in Darfur to the ICC. *Journal of International Criminal Justice*. July 2005, vol. 3, no. 3.
- MCDONOUGH, Michael B. Privileged Outlaws: Diplomats, Crime and Immunity, *Suffolk Transnational Law Review*. Summer 1997, vol. 21, no. 2.
- SINGERMAN, Daniel M. It's Still Good to be the King: An Argument for Maintaining the Status Quo in Foreign Head of State Immunity. *Emory International Law Review*. 2007, vol. 21, no. 1.
- O'DONNELL, Kaitlin R. Certain Criminal Proceedings in France (Republic of Congo v. France) and Head of State Immunity: How Impenetrable Should the Immunity Veil Remain? *Boston University International Law Journal*. Fall 2008, vol. 26, no. 2.
- BUZZARD, Lucas. Holding an Arsonist's Feet to the Fire? - The Legality and Enforceability of the ICC's Arrest Warrant for Sudanese President Omar Al-Bashir. *American University International Law Review*. 2009, vol. 24, no. 5.
- CREQUE O'NEILL, Kerry. A New Customary Law of Head of State Imunity?: Hirohito and Pinochet. *Stanford Journal of International Law*. Summer 2002, vol. 38, no. 2.
- STAHN, Carsten. The Ambiguities of Security Council Resolution 1422 (2002). *European Journal of International Law*. February 2003, vol. 14, no. 1.
- BYERS Michael. The Law and Politics of the Pinochet Case. *Duke Journal of Comparative and International Law*. Spring/Summer 2000, vol. 10, no. 2.
- AKANDE, Dapo; SHAH, Sangeeta. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *European Journal of International Law*. November 2010, vol 21, no. 4.
- TUNKS, Michael A. Diplomats or Defendants? Defining the Future of Head-of-State Immunity. *Duke Law Journal*. December 2002, vol. 52, no. 3.
- AKANDE, Dapo. International Law Immunities and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. July 2004, vol. 98, no. ?.
- AKANDE, Dapo. The Jurisdiction of the International Criminal Court over Nationals of Non-Parties: Legal Basis and Limits. *Journal of International Criminal Justice*. December 2003, vol. 1, no. 3.

- NOUWEN, Sarah M. H. The Special Court for Sierra Leone and the Immunity of Taylor: The Arrest Warrant Case Continued. *Leiden Journal of International Law*. 2005, vol. 18, no. 3.
- GALLANT, Kenneth S. The International Criminal Court in the System of States and International Organizations. *Leiden Journal of International Law*. October 2003, vol. 16, no. 3.

On-line encyklopedie

- *The New Oxford Companion to Law*. By Peter Cane and Joanne Conaghan. Oxford University Press Inc. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press.
- *A Dictionary of Law*. by Jonathan Law and Elizabeth A. Martin. Oxford University Press 2009 *Oxford Reference Online*. Oxford University Press.
- *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2008, online edition.

On-line odborné články

- KRESS, Klaus. International Criminal Law. In *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>.
- VAN ALEBEEK, Rosanne. Diplomatic Immunity. *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>.
- O'SHEA, Andre. Individual Criminal Responsibility. *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Oxford University Press, 2011, online edition. Dostupný z WWW: <http://www.mpepil.com/>.
- FOX, Hazel. Immunity, diplomatic and state. *The New Oxford Companion to Law*. by Peter Cane and Joanne Conaghan. Oxford University Press Inc. *Oxford Reference Online*. Oxford University Press. Dostupný z WWW: <http://www.oxfordreference.com/pub/views/home.html>.
- HANRAHAN, Nick. A History of Diplomatic Immunity and the Development of International Organization Immunity. *Centre for Accountability of International Organisations*. Dostupný z WWW: http://www.caio-ch.org/reforms/Intern_Paper_I.pdf.
- CASSESE, Antonio. Affirmation of the principles of International Law Recognized by the Charter of the Nürnberg Tribunal. *Audiovisual Library of International Law*. Dostupný z WWW: http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/ga_95-I/ga_95-I.html.

- JALLOH, C. Immunity from Prosecution for International Crimes: The Case of Charles Taylor at the Special Court for Sierra Leone. *American Society of International Law Insights*. October 2004. Dostupný z WWW: <http://www.asil.org/insigh145.cfm>.

Dokumenty OSN

- U. N. General Assembly, 60th Session. International Law Commission. *Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction. Memorandum by the Secretariat (A/CN.4/596)*. 31. březem 2008

Jiné internetové prameny

- <http://uclalawforum.com>
- <http://www.economist.com>
- <http://www.sc-sl.org>
- <http://www.ejiltalk.org>
- <http://www.icc-cpi.int>
- http://www.oxfordscholarship.com/oso/public/law/subject_home.html
- <http://www.oxfordreference.com>
- <http://www.icty.org>
- <http://www.mpepil.com>
- <http://www.iccnw.org>

Resumé

This thesis aims to provide a basic explanation of the history and current status of state official immunity under international criminal law. The text is divided into three parts. Part A offers definitions of some important concepts. Part B explains the technical application of state official immunity in criminal proceedings before national courts. Part C explains immunity with respect to international criminal proceedings.

Part A defines some basic principles of individual criminal responsibility. It explains how the International Military Tribunal (IMT) in Nuremberg coined the concept of „individual personal responsibility“. In so doing, the IMT refused to accept the Act of State Doctrine, under which a state official cannot be held responsible for acts carried under the flag of his state. The London Charter, the constituting document of the IMT, apart from introducing individual criminal responsibility for crimes under international law, also explicitly excludes any procedural defense based the official positions.

Second, Part A suggests that the concept of state official immunity under international criminal law is partially derived from the laws of state immunity and diplomatic immunity. In order to provide a clearer understanding of these three immunities, Part A compares them in a historical context. The concepts of jurisdiction and international criminal law are also defined in their relevant contexts. Finally, Part A introduces the two types of immunity – immunity *ratione personae* and immunity *ratione materiae*.

Part B provides a more in depth understanding of the material and personal scope of the two types of immunity. It furthermore analyzes whether there are any exceptions to the application of these immunities before national courts. Examples of case law are presented to confirm or disconfirm the various conclusions.

Part C focuses on the issue of immunities before international criminal courts. First, apart from the first unsuccessful attempts to establish an international court after the First World War, the historical importance of the IMT for the establishment of future courts is highlighted. The judgments of the IMT and the Nuremberg Principles are also mentioned.

Additionally, Part C highlights immunity provisions in the statutes of contemporary international criminal tribunals, specifically, the statute of the Special Court for Sierra Leone (SCSL). I conclude that the SCSL had no right to exercise jurisdiction over former Liberian President Charles Taylor. In that case, there was no rule of international law that would have allowed the SCSL to supersede the immunities granted to Taylor under international customary law. Therefore Charles Taylor was not to be prosecuted by that court.

The Taylor decision casts a shadow over the legitimacy of international criminal justice. It is therefore greatly important for the International Criminal Court to remain a fair, impartial and apolitical institution. The authors of the ICC statute must have been aware of the rules of international customary law which grant criminal immunity to certain holders of public office. These even include cases in which the perpetrator has committed a crime under international law. This dynamic is reflected in the interplay of Articles 27 and 98 of the ICC statute. I provide an example of their application and a suggestion of their proper interpretation in the context of the al-Bashir case.

In this case the ICC, upon the adoption of a resolution by the United Nations Security Council, as per Chapter VII of the UN Charter, indicted the President al-Bashir of Sudan. Al-Bashir is also the first serving head of state to be tried by the ICC. Although the ICC has full jurisdiction over the case, it cannot order states (apart from Sudan) to hand al-Bashir over to the ICC. Were any state do so, it would violate its obligations under international law to grant al-Bashir personal immunity. This analysis is based on Article 98 of the ICC statute. Yet, it seems as that the ICC never took Article 98 into consideration. Consequently, the ICC has directly violated this rule by ordering states to surrender al-Bashir. As a result, the ICC has directly violated its governing legislations, and, therefore, states are not obligated to surrender al-Bashir. It is concluded that states requested to surrender al-Bashir to the ICC are not legally obliged to do so.

Abstrakt

Předložená práce představuje pokus o analýzu historického vývoje a současného stavu práva imunity státních představitelů v mezinárodním trestním právu. V souladu s cíli této práce jsou vyloženy nejdůležitější relevantní pojmy. Jedná se o pojmy: (a) individuální trestní odpovědnost; (b) mezinárodní trestní právo; (c) trestní jurisdikce; (d) státní svrchovaná imunita, diplomatická imunita a imunita vysoce postavených státních představitelů; (e) imunita *ratione personae* a imunita *ratione materiae* a (f) státní představitelé.

Vzhledem k odlišné charakteristice národních a mezinárodních soudů vznikají před oběma druhy soudů rozdílné právní problémy. Tato práce se s ohledem na tyto rozdíly jednotlivými otázkami trestní imunity zabývá v oddělených částech. V tomto duchu jsou konkrétní soudní rozhodnutí, která imunitu před trestním stíháním buď potvrzují, nebo odmítají, prezentována a analyzována. Je konstatováno, že s ohledem na judikaturu a doktrínu v současnosti nadále existují koncepční problémy, které v souvislosti s trestní imunitou bude třeba vyjasnit.

This thesis presents an analysis of the history and current state of state official immunity in international criminal law. First, I define the most relevant legal concepts. These include: (a) individual criminal responsibility; (b) international criminal law; (c) criminal jurisdiction; (d) the distinction between state immunity, diplomatic immunity, and immunity of state senior state officials; (e) immunity *ratione personae* and immunity *ratione materiae*; and (f) state officials.

Given the distinctions between national and international fora, different sets of legal issues concerning immunity arise before them. I thus deal with the two types of immunity separately. In so doing, I present and analyze specific court decisions supporting or rejecting immunity. I argue that the case law and doctrine indicate that a number of conceptual questions remain unresolved.

Klíčová slova

- Mezinárodní trestní právo
- Trestní imunita státních představitelů před národními soudy
- Trestní imunita státních představitelů před mezinárodními soudy

- International Criminal Law
- Immunity of State Officials from Foreign Criminal Jurisdiction
- Immunity of State Officials from International Criminal Jurisdiction